

Mona Agedal

«De alternatives» virkelighetsforståelse –
og media som formidler av «virkeligheten»

En religionssociologisk undersøkelse av «det alternatives» fremstilling i
media, og hvordan denne fremstillingen påvirker «de alternatives»
virkelighetsforståelse

Masteroppgave i religionsvitenskap

Trondheim, våren 2012

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Institutt for arkeologi og religionsvitenskap

Det humanistiske fakultet

Veileder: Gustav Erik Gullikstad Karlsaune

Forord

Det er mange som fortjener en takk for at denne masteravhandlingen kom i havn. En stor takk går selvfølgelig til min veileder, Gustav Erik Gullikstad Karlsaune, for tålmodighet, gode råd og faglig oppfølging underveis. Jeg vil også takke min kjære søster og bror for all hjelp med korrekturlesing og språkvask. I tillegg vil jeg takke alle som stilte opp til intervju.

Mine medstudenter fortjener også en takk; for støtte, oppmuntring og til tider alt for lange pauser. En spesiell takk til Guro som alltid er der for meg når jeg trenger henne. Jeg vil også takke mine fine venninner, Bibi og Linn – dere vet hvorfor. Til slutt vil jeg takke mamma og pappa for moralsk støtte underveis, og for at de hadde trua på at jeg skulle klare det.

Trondheim, 31. mai 2012

Mona Aagedal

Innhold

Introduksjon	9
Kapittel 1: Presentasjon av felt og forskning	11
«Media»	11
«Det alternative»	11
Alternativ til hva?	12
Tidligere publikasjoner om det alternative i media	14
Mediepåvirkning	17
Kapittel 2: Teoretisk perspektiv	19
Koblingen mellom religion og det alternative	19
Hvordan definere religion?	19
Kosmologi, verdensbilde eller virkelighetsforståelse?	21
Samfunnsskapte virkeligheter	22
Objektivering og definisjonsmakt	23
Avvik fra «virkeligheten»	23
Identitet og virkelighetsforståelse	25
Kapittel 3: Presentasjon av, og tilnærming til materialet	29
Feltarbeid	29
Kvalitative forskningsintervju	31
Kvalitativ vs. kvantitativ metode	31
Lokalisering av intervjuobjekter	32
Intervjuguide og gjennomføring av intervjuene	33
Transkripsjon	35
Tre eksempler fra media	36
TV-Norges «alternative» programutvalg	36
Åndenes makt	37
Jakten på den 6. sans	38
Prinsesse Märtha og Engleskolen	39
Human-Etisk Forbunds kampanje <i>Ingen liker å bli lurt</i>	40
Tilnærming til materialet	41
Elementer fra diskursanalyse	41
Analyse av medieeksempler	42

Koding og analyse av intervjuer.....	43
Forskerens rolle.....	44
Kapittel 4: Analyse av medieeksempler	45
TV-Norges «alternative» programutvalg	46
Jakten på den 6. sans, sesong 3, episode 1	46
Åndenes makt, sesong 3, episode 5.....	50
Prinsesse Märtha og engleskolen	53
Lekte tampen brenner med engel for å finne mistet nøkkel	53
- Engleskolen er ren svindel	54
Analyserer gjerne Märthas englefjær	55
Slik maner Märtha frem engler	55
Advarer mot Märthas englejakt.....	56
-Upassende og uverdige	57
VG-lesernes meninger.....	58
Human-Etisk Forbunds kampanje Ingen liker å bli lurt	60
Godtroende nordmenn.....	60
Det økonomiske aspektet.....	61
Alvorlig lurener – på helsa løs	62
Vitenskap og kritiske tenkning.....	62
En folkeaksjon mot lurener	63
Kampen om definisjonen av «det alternative»	65
Medias fremstilling av det alternative	66
Målgrupper	68
Kapittel 5 :Analyse av kvalitative intervjuer	71
Presentasjon av intervjuobjekter	71
En alternativ virkelighetsforståelse	72
Fordommer og stereotypier	73
Hegemoner i samfunnet.....	76
Det økonomiske aspektet.....	79
Medias rolle.....	81
Ingen liker å bli lurt.....	81
Norske nettaviser.....	83
Det alternative på TV	85
Vegring for å snakke om det	87

Signifikante andres betydning	89
Avsluttende refleksjoner	93
Litteratur.....	97
Internettreferanser	101
English summary.....	105

Bildeindex:

Ingen liker å bli lurt: Vent nå litt.....	64
---	----

Introduksjon

Flere nordiske forskere hevder at såkalt «nyreligiøsitet» og «alternativ religion» har blitt en normalisert del av allmennkulturen i den vestlige verden (Endsjø&Lied 2011:15), og det sies at så mye som hver fjerde voksne nordmann på en eller annen måte har vært i kontakt med «alternativbevegelsen» (Uldal&Winje 2007:149). De senere årene har «det alternative» gått fra å være noe noen få drev med, til å bli noe «alle» snakker om (Endsjø&Lied 2011).

«Det alternative» fanget min interesse forholdsvis tidlig i studiene av religion. Det startet med en forelesning om «nyreligiøsitet», og etter å ha tatt emnet *Vestlig samtidsreligion* bestemte jeg meg for at «det alternative» skulle være tema for masteravhandlingen min. Etter hvert som jeg har fortalt folk om dette temaet, har det kommet frem at flere i min omgangskrets interesserer seg for «det alternative». Jeg ble spesielt overrasket da en god venninne fortalte at hun hadde gått en linje på folkehøgskole som het *Alternativ livsstil*. På spørsmål om hvorfor hun ikke hadde fortalt dette tidligere, svarte hun at «Det er jo ikke noe man går rundt og forteller til folk». Utsagnet vekket nysgjerrigheten min, og jeg begynte å tenke på hvorfor folk vegrer seg for å innrømme at de har denne interessen.

I arbeidet med masteravhandlingen intervjuet jeg flere «alternative» personer om åpenheten rundt interessen for det alternative, og mange henviste til «media» som årsak til at de ikke ønsket å være åpne om det. Likevel var ikke bildet entydig, og det kunne virke som om det medieskapte bildet av «det alternative» hadde både positiv og negativ innvirkning på de alternative. Problemstillingen for denne avhandlingen ble dermed til slutt; «Hvordan fremstilles det alternative i media, og hvordan påvirker dette de alternativets virkelighetsforståelse?».

Ved å ta utgangspunkt i tre eksempler fra «medieverdenen», vil jeg se på hvordan «det alternative» fremstilles på ulike måter. De utvalgte eksemplene er alle relativt tilgjengelige for allmennheten. Det første eksempelet er hentet fra TV-Norges «alternative» programutvalg, og innebefatter blant annet *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans*. Her vil jeg se på én episode fra hver programserie, og analysere dem. Disse programmene er laget *med* og *for* «de alternative», men også allmennheten er en målgruppe. *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans* skal representere «de alternative» i analysen av medieeksemplene.

Eksempel nummer to er medieoppstyret rundt prinsesse Märtha Louise, og hennes såkalte «engleskole», *Astarte Education*. Her vil analysen ta utgangspunkt i et utvalg artikler fra de største norske nettavisene: VG, Dagbladet og Aftenposten. Disse artiklene viser ulike sider av saken, blant annet kritikk fra kristent hold, og problematikk rundt Märthas rolle som

kongelig. Det har vært massiv dekning av dette i norske medier, og det må sies å ha vært en opphetet debatt i ulike nettfora. Debatten synes å ha opptatt store deler av den norske befolkning. Disse nettartiklene vil derfor representere «allmennheten».

Det tredje og siste eksemplet er Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen liker å bli lurt*. Dette er en kampanje som stiller seg kritisk til «det alternative», og da spesielt til alternativ behandling. I kampanjen benyttet HEF en rekke såkalte «skeptikere» som taler vitenskapens sak. Kampanjen har en egen hjemmeside, egen facebookside, og en Twitterkonto i tillegg til at den blir promotert på HEFs hjemmesider. På den måten kan den potensielt nå ut til mange mennesker. Denne kampanjen skal representere «skeptikerne».

For å vise hvordan «det alternative» fremstilles i disse tre eksemplene skal vi ta i bruk elementer fra diskursanalyse, med sosiologisk teori i bunnen. Når det gjelder hvordan «de alternative» påvirkes av disse fremstillingene er det foretatt flere kvalitative forskningsintervju. Disse intervjuene er analysert ved bruk av sosiologisk teori og elementer fra diskursanalyse. Det teoretiske grunnlaget i avhandlingen er basert på sosiologene Berger & Luckmann, Meredith McGuire og Erving Goffmann m.fl.. Når det gjelder diskursanalyse er arbeidene til Neumann og Jørgensen & Phillips lagt til grunn, og det brukes begreper fra både diskursteori og kritisk diskursanalyse.

Kapittel 1: Presentasjon av felt og forskning

Det alternative i media

«Media»

I dagens samfunn spiller mediene en nesten altomfattende rolle. Stort sett alt vi foretar oss involverer en eller annen form for mediebruk. Det være seg TV, mobiltelefon, radio, aviser eller internett. Mediene spiller en så stor rolle at vi nesten ikke tenker over at de er der, og det er blitt vanlig å si at vi lever i et «mediesamfunn» (Ytreberg 2006:7).

Da dette er en masteravhandling i religionsvitenskap vil hovedfokuset ligge på det religionsvitenskapelige fremfor det medievitenskapelige. To innføringsbøker i medievitenskap vil bli tatt i bruk; Jostein Gripsruds *Mediekultur, mediesamfunn* (2011) og Espen Ytrebergs *Medie- og kommunikasjonsteori* (2006). De har litt forskjellig oppbygning og fokus, men er begge analytiske og teoretiske. Gripsrud og Ytreberg har i stor grad sammenfallende syn på hvilken rolle mediene spiller i dagens samfunn.

Det finnes flere måter å definere «media» på. I denne sammenhengen blir medier definert som «teknologiske redskaper for kommunikasjon» (Ytreberg 2006:10). Hovedfokuset vil ligge på norske medier, mer spesifikt på TV, nettaviser, og det sosiale mediet Facebook, og hvordan disse fungerer som formidlere av «virkeligheten» vi lever i.

«Det alternative»

«Det alternative» kan karakteriseres som nyreligiøsitet¹, og omfatter en rekke ulike praksiser og strømninger. Disse inneholder elementer plukket fra ulike hold, for eksempel fra forskjellige religioner, som ikke alltid passer like godt sammen (Uldal&Winje 2007: 9). I denne avhandlingen er det snakk om «det alternative» i vid forstand, og betegnelsen omfatter alt fra alternativ behandling, som healing og tankefeltsterapi, et alternativt syn på livet og verden som gjerne innebærer troen på engler og spøkelseser, samt meditasjon og kanalisering m.m. Gjennomgående temaer er *holisme*, at alt henger sammen på et overordnet plan, *selvutvikling*, og tanken om *spiritualitet og evige sannheter*. En kan også si at et kjennetegn på det alternative er manglende organisering og motstand mot dogmer, institusjoner og

¹ «religiøse nydannelser som har oppstått i løpet av de siste to hundre årene» (Gilhus&Mikaelsson 2005:11)

konformitet (Kraft 2011:10,41,125-126). Menneskene som interesserer seg for eller driver med dette vil med en fellesbetegnelse bli omtalt som de alternative eller som «alternativmiljøet», men det er ikke snakk om noe organisert miljø. Fokuset i denne avhandlingen vil være på mennesker som har en sterk interesse for det alternative, men som ikke har det som daglig virke.

Som antydnet henter de alternative inspirasjon fra ulike hold. Vi finner blant annet igjen elementer fra Teosofien. Teosofisk Samfunn ble grunnlagt av Henry Steel Olcott og Helena Blavatsky på slutten av 1800-tallet, i en euro-amerikansk verden preget av spenningen mellom kristendom og vitenskap. Darwins evolusjonsteori utfordret det rådende kristne verdensbildet som da bare ble ett av flere mulige. Teosofien ville gjerne forene vitenskap og religion, og hentet inspirasjon fra indiske religioner og vestlig esoterisme (Kraft 2011:20, 21,23). Forsøk på vitenskapeliggjøring av det alternative er et gjennomgående tema i det første medieeksempelet – TV-Norges fremstilling av det alternative.

Dagens alternative preges også av New Age-bevegelsen, som gjorde seg gjeldende fra 1970-tallet og utover (Kraft 2011:36). New Age handlet i stor grad om at det ville komme en ny tidsalder – Vannmannens tidsalder, og at folk ville få en oppvåkning, eller en ny erkjennelse av livet og verden (Uldal&Winje 2007: 149). New Age er ikke underlagt noen institusjon, men kan heller beskrives som et løst organisert nettverk. I dag brukes begrepene New Age, nyreligiøsitet og alternativ-bevegelsen litt om hverandre, men innebærer stort sett det samme (Kraft 2011:36, 38). Fordi tanken om en ny tidsalder er så svakt til stede på mange av områdene vi skal ta for oss (Gilhus&Mikaelsson 2005:151, 153), vil termen *det alternative* bli brukt, fremfor New Age.

Alternativ til hva?

Noe forenklet kan vi si at det alternative er det motsatte av det etablerte eller bestående. Det er noe som går imot eller utfordrer de rådende normene og reglene i samfunnet (Kraft 2011:109). For å svare mer konkret på hva det alternative er et alternativ til må begrepet deles opp i ulike sektorer slik som resten av samfunnet er organisert, med tydelige skiller mellom for eksempel religion og medisin (Gilhus&Mikaelsson 2001:17). Dette kan være en utfordring, fordi det alternative preges av glidende overganger. Det kan for eksempel være vanskelig å skille den spirituelle og den «medisinske» siden ved healing. «Medisin, terapi, selvutvikling og spiritualitet forstås som fire sider av samme sak, fordi mennesket – kropp, sjel/psyke og ånd er en udelelig helhet» (Uldal&Winje 2007:149).

Oppdelingen i de ulike sektorene vi finner ellers i samfunnet har ikke alltid vært der. De er, i følge sosiologen Meredith McGuire, sosialt konstruert av mennesker med makt og innflytelse. Tidligere var for eksempel religion og helse nært knyttet til hverandre, men etter hvert som samfunnet ble mer differensiert mot slutten av 1800-tallet, ble religion og helse delt i ulike sektorer. Vi fikk religiøse eksperter, og eksperter på medisin. Disse ekspertene fikk monopol på henholdsvis religionsutøvelsen og den medisinske praksisen. Det som ikke passet inn i disse kategoriene, og ikke var «skikkelig» religion eller medisin, ble sett ned på av elitene, men overlevde likevel som kjerringråd, folkereligiøsitet m.m. (McGuire 2008: 121,131,133-134). Mye av det som i dag går under betegnelsen alternativ behandling stammer herfra (Kraft 2011:98)

Selv om den tidlige «legevitskapen» hadde forrang over «folkemedisinen» var den alt annet enn vitenskapelig. Den baserte seg på antakelser om hva som fungerte, og viste seg etter hvert å gjøre mer skade enn nytte. Senere forskning har gjort at legevitskapen endret seg. I dagens legevitskap kreves det vitenskapelige bevis for at en behandling eller et legemiddel har en effekt før det blir godkjent (McGuire 2008: 134-135). Det er nettopp dette som mangler i mange av de alternative behandlingsformene (Kraft 2011:86)

Likevel velger mange å gå til alternativ behandling som et alternativ til skolemedisinen. I følge McGuire ble det tidligere antatt at de som benyttet seg av slike tilbud hadde lav sosial status, og uten utdanning. Forskning viser imidlertid at også høyt utdannede mennesker oppsøker alternativ behandling. Enkelte av disse er kritiske til skolemedisinen fordi den mangler et holistisk syn på mennesket. De fleste som går til alternativ behandling bruker det som et supplement til skolemedisinen (McGuire 2008: 119-121, 141). Dette kommer også frem i intervjuene av de alternative. Flere av de intervjuede har høyere utdanning, og det er gjennomgående at de er for en kombinasjon av skolemedisin og alternativ behandling.

Når det gjelder den åndelige eller spirituelle delen av det alternative, kan vi si at det er et alternativ til den rådende religiøse strømmingen i samfunnet. I vårt tilfelle blir det Den norske kirke, og den kristne virkelighetsforståelse. Ikke alle føler seg hjemme innenfor denne teologien. Enkelte som søker andre svar på livets spørsmål enn de kirken gir finner disse svarene i det alternative; det som ble skilt ut som «ikke skikkelig religion» av de mektige elitene (McGuire 2008:131). Koblingen mellom religion og det alternative skal vi gå nærmere inn på i neste kapittel.

Totalt sett kan vi si at det alternative representerer en annen virkelighetsforståelse enn den som er rådende i samfunnet. Med virkelighetsforståelse menes her ikke bare en måte å

forstå virkeligheten på, men for den personen det gjelder; selve «virkeligheten». Den rådende forståelsen, eller «allmennhetens» forståelse av virkeligheten baserer seg på et vitenskapelig verdensbilde. Alt skal testes og bevises før det anerkjennes som «sant», og folk flest har stor tiltro til de vitenskapelige metodene. Lengst vekk fra de alternative på dette området finner vi de såkalte «skeptikerne». Dette er folk som stiller ekstra strenge krav til vitenskapelig dokumentasjon, og som er spesielt kritiske til det alternative.

Dermed er det ikke sagt at de alternative ikke har noen tiltro til vitenskapen. De har nok det på visse områder, men mange av dem mener samtidig at det er mye vitenskapen ikke kan forklare. I de alternatives virkelighet finnes det ånder og spøkelseser, og av og til også vesener fra andre dimensjoner. Tankeoverføring, spådommer om fremtiden, og kontakt med «den andre siden» er høyst reelt for dem, selv om vitenskapen forteller at det er umulig. Dette kommer tydelig frem av intervjuene.

Tidligere publikasjoner om det alternative i media

Det er skrevet mange bøker om det alternative, både internasjonalt og i Norge, da gjerne under termen nyreligiøsitet. Internasjonalt har Christopher Partriges tobindsverk *The Re-Encantment of the West* (2004 og 2005) og Heelas & Woodheads *The Spiritual Revolution* (2005) vært viktig. Sistnevnte baserer seg på forskningsresultater fra en stor undersøkelse i Storbritannia, mens Partriges bøker er av en mer populærvitenskapelig art.

Store deler av den norske litteraturen om det alternative må også defineres som populærvitenskapelig. Et eksempel på det er Endsjø & Lieds *Det folk vil ha. Religion og populærkultur* fra 2011. Boka handler om hvordan religion opptrer i populærkulturen, og har et særlig fokus på kristendommen. De omtaler også andre religioner, inkludert det alternative. Boka har fokus på norske forhold, men tar også for seg utenlandske bidrag, i form av film, litteratur m.m. For å belyse hvordan religion opptrer i populærkulturen, benytter de seg av flere «case-studier», med konkrete eksempler.

Gilhus & Mikaelssons bok *Kulturens refortrylling* (2005) tar også for seg nyreligiøsitet og populærkultur. Boka er informativ og tar for seg nyreligiøsitet i dagens samfunn. De ser også på nyreligiøsitetens historiske utvikling, men setter den ikke inn i noe større samfunnsmessig perspektiv. Ett av kapitlene handler om nyreligiøsitet på internett, men siden boken kom første gang ut i 1998, er den noe utdatert. Selv om enkelte av kildene til internett-kapittelet er oppdatert, baserer de seg hovedsakelig på kilder fra 90-tallet.

Gilhus & Mikaelsson konstaterer at massemedia spiller en stor rolle i vår kultur, og at de forskjellige typene medier påvirker hvordan religionen vår utformes. «Mediene er i dag en av de viktigste kildene til mening, selvforståelse og selvkonstruksjon» (2005:188). Det har blitt vanlig at folk plukker ulike religiøse elementer som er tilgjengelige for dem gjennom media, og setter dem sammen på nye måter (2005:187-188). Dette er som vi var inne på karakteristisk for det alternative.

Når det gjelder påvirkning fra Internett, kan vi se på hvordan dette mediet fungerer som en ny misjonsmark, der hvem som helst kan skrive hva som helst. Dette åpner også for såkalt «motmisjon» (Gilhus&Mikaelsson 2005:192). Dersom du er imot en bestemt religion, kan du for eksempel lage en «motmisjonsside», som sprer negativ propaganda om religionen. Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen Liker å bli lurt* kan sies å være et eksempel på dette.

På denne kampanjens facebookside kan hvem som helst poste hva som helst. Det at Internett ikke har noen som passer på hva som skrives, åpner for en nedgradering av religiøse autoriteter i følge Gilhus & Mikaelsson (2005:193). Om du lurer på noe, trenger du ikke lenger spørre presten, immamen eller sjamanen om råd. Internett har svar på alt. Gilhus & Mikaelsson mener at dette «vil styrke den privatiserte, utvelgende religiøsiteten som er typisk for New Age» (2005:195)

Knut Lundby har skrevet et av kapitlene i boken *Religion i dagens Norge* (2010); «Medier som ressurs for religion». Boken, inkludert kapittelet om religion og medier, baserer seg på den internasjonale, kvantitative spørreundersøkelsen *Religion 2008* (Botvar&Schmidt 2010:9). Lundby understreker at en slik undersøkelse ikke gir noe helhetlig bilde av hvordan nordmenn bruker media som ressurs for religion, men at den kan gi noen antydninger, og kartlegge bruken (Lundby 2010:113). Generelt sett trekker Lundby frem at mediene påvirker oss og er en kilde til diskusjon og selvrefleksjon (Lundby 2010:111). Dersom mediebildet preges av saker om religion, vil det påvirke i hvilken grad folk er opptatt av det, og hva de tenker om dette.

I undersøkelsen kommer det frem at omtrent halvparten av de spurte nordmennene hadde vært i kontakt med religion og tro gjennom TV i løpet av de siste 12 månedene. Når det gjelder samme spørsmål i forhold til internett, var tallene langt lavere. Bare tolv prosent oppga at de hadde vært i kontakt med tro og religion via internett. Av de som søkte etter religion på internett var kvinnene overrepresentert når det gjaldt nettsider om alternativ religion (Lundby 2011:118, 125).

Boken *Religion i dagens Norge* (2010) inneholder også et kapittel om det alternative, skrevet av Pål Ketil Botvar og Jan-Olav Henriksen. I forbindelse med spørsmålet om folks

innstilling til «ulike alternativreligiøse fenomener», understrekes det at undersøkelsen er gjort i forkant av debatten rundt «Snåsamannen», og at svarene dermed ikke er påvirket av dette. Botvar & Henriksen trekker frem muligheten for at oppslutningen rundt fenomenet «helbredelse» kanskje ville vært enda større, dersom undersøkelsen hadde blitt gjort i etterkant av dette medieoppstyret (Botvar&Henriksen 2010:65-66).

«Snåsamannen» Joralf Gjerstad, som sies å ha helbredende evner, kom i medias søkelys etter at det ble skrevet bok om ham i 2008. Gjerstad og hans evner har blitt forsvart i media av flere profilerte personer. Dette har ført til en del kritikk av disse personene, men kritikken har i liten grad blitt rettet mot Gjerstad selv, skriver religionsforsker Siv Ellen Kraft i sin bok *Hva er nyreligiøsitet* (2011:117).

Denne boka er analytisk og reflektert og setter det alternative inn en større samfunnsmessig kontekst. Boken har et kapittel som retter seg spesifikt inn på temaet for masteravhandlingen, nemlig nyreligiøsitet i medieoffentligheten. Siden boka er fra 2011 er den veldig oppdatert, og tar blant annet for seg medieoppstyret rundt Prinsesse Märtha Louise og den såkalte «engleskolen», *Astarte Education*, som ble opprettet i 2007 (Kraft 2011: 110).

Kraft trekker frem at når det nyreligiøse er oppe i media, blir det ofte fremstilt som «en blanding av kuriosa og skandale, om problematiske, latterlige og farlige tendenser» (2011:105). Disse sakene baserer seg som regel på «spekulative tolkninger og manglende faktagrunnlag» ifølge Kraft (2011:106). Det kan også se ut til at journalistene ser vekk ifra de vanlige kravene om saklighet og proporsjoner i saker som omhandler det alternative (2011:13).

Det kan være flere grunner til at det nyreligiøse ofte får negativ oppmerksomhet i media. Én viktig ting som blir trukket frem er at såkalte «nye religioner» går imot samfunnets oppfatninger, de bryter med normene og verdiene vi er vant til. Dermed fremstilles de nyreligiøse som «kulturelle forrædere». Prinsesse Märtha Louise trekkes frem som en slik forræder. Her vektlegges særlig hennes posisjon som kongelig, og at hun bryter med kongehusets posisjon som representant for kristendommen (Kraft 2011: 109-110,114).

Prinsessen og hennes forretningspartner Elisabeth Nordeng har fått mye oppmerksomhet i media i forbindelse med sine to bokutgivelser (Fotland 2012(b)). Disse medieoppslagene angriper blant annet de økonomiske forholdene ved engleskolen. Reaksjonene var at det er umoralsk å profittere på denne virksomheten fordi den blander religion og penger. Et annet tema var hvor utrolig dumme prinsessen og hennes partner er som tror på noe sånt. Det ble til og med foreslått at prinsessen trengte psykisk hjelp. Samtidig

ble de beskrevet som kyniske og utspekulerte, og at de utnytter folk som er i en sårbar posisjon (Kraft 2011: 111-113).

Mediepåvirkning

Det finnes mange teorier om mediepåvirkning. Medieforsker Jostein Gripsrud har laget en oversikt over ulike strømninger i medieforskningen, inndelt i tidsepoker: Frem til ca 1940 var det en vanlig oppfatning at media hadde en enorm påvirkningskraft på sitt publikum. Medieforskere tenkte at mediene kunne brukes til å endre folks oppfatninger og holdninger, noe som ble sett på som farlig, med tanke på propagandavirksomhet. Gripsrud kaller denne perioden for «Allmektige medier». Etter flere år med forskning viste det seg imidlertid at mediene ikke hadde så stor gjennomslagskraft som først antatt, det ble til og med hevdet at mediene ikke hadde noen innvirkning på folk over hodet. Tiden fra 1940 til 1970-tallet har fått tilnavnet «Avmektige medier». Fra 1970-tallet og frem til i dag har en syntese av de to foregående epokene vært gjeldende innenfor medieforskningen - «mektige medier». Forskning har vist at mediene har en viss effekt på folk, men de bestemmer ikke så mye hva vi skal mene, som hvilke saker vi skal mene noe om. Dette kalles «dagsordenfunksjonen» (Gripsrud 2011:57-58).

Det alternative må sies å ha blitt satt på dagsorden de siste årene. Fra å være et tema med noe marginal interesse har blant annet oppmerksomheten rundt Märtha og engleskolen bidratt til at det nå er et tema som opptar mange. Vi kan dermed anta at mediene spiller en viss rolle for at mange nå mener noe *om* det alternative. Et sentralt spørsmål blir da om det at «alle» nå har en mening om dette – påvirker *det* de alternatives virkelighetsforståelse? Og på hvilken måte i så fall?

Som vi skal se av eksemplene er fremstillingen av det alternative i media variert – fra å vise frem det alternative som noe reelt og positivt, til latterliggjøring og skarp kritikk. Hvordan forholder de alternative seg til denne brede dekningen og variasjonen i fremstilling? Lar de seg skremme vekk fra det alternative, blir de tvunget til taushet, eller gir kritikken dem endamer grunn til å stå på sitt? Før vi svarer på dette skal vi gå litt nærmere inn på dette med virkelighetsforståelse og koblingen mellom religion og det alternative.

Kapittel 2: Teoretisk perspektiv

Koblingen mellom religion og det alternative

Når folk får høre om temaet for masteravhandlingen, kommer ofte reaksjonen: «Har det noe med religion å gjøre...?». Det er mye debatt rundt begrepet religion, hva det egentlig innebærer, og om det eventuelt bør byttes ut. Denne diskusjonen er det ikke rom for å drøfte inngående her, men likevel mener jeg det er nødvendig å svare på spørsmålet om koblingen mellom religion og det alternative og det teoretiske perspektivet bak, da dette ikke er like åpenbart for alle.

Hvordan definere religion?

Det er viktig å understreke at religion ikke nødvendigvis trenger å ha noe med en gud å gjøre, slik som for eksempel i kristendommen. Selv om mange kan ha den oppfatningen, er ikke kristendom og religion synonyme. Kirke og kristendom kan ikke brukes som utgangspunkt for en generell definisjon av religion, til det er de alt for spesifikke. Sosiologen Meredith McGuire understreker viktigheten av at en religionsdefinisjon er vid nok til å dekke alle typer religion, men også snever nok til å ekskludere det som ligner, men ikke har noe med religion å gjøre (McGuire 2002:8).

Én måte å definere religion på, er gjennom *substantivistiske* religionsdefinisjoner. Disse tar utgangspunkt i religionens innhold og passer veldig godt med vårt vestlige verdensbilde. Denne typen religionsdefinisjoner har fokus på hva religion *er*, og stiller en rekke krav til hva som må være med for at noe skal bli karakterisert som religion. Det å tro på en gud, eller andre overnaturlige vesener er gjerne et krav, samt et skille mellom det naturlige og det overnaturlige (McGuire 2002:9).

Fordi substantivistiske religionsdefinisjoner er så historisk og kulturelt betinget (McGuire 2002:11), er de ikke et godt verktøy for å studere religion i dag, heller ikke i Norge. De er heller ikke særlig nyttige hvis studiefeltet er «det alternative». Mye av det alternative faller gjerne utenfor de substantivistiske religionsdefinisjonene, fordi påvirkningen fra østlige religioner er så sterk, og fordi det alternative er i konstant forandring.

Funksjonalistiske religionsdefinisjoner derimot, har fokus på religionenes sosiale funksjon og konsekvenser – hva den *gjør* for individet og samfunnet. Religion kan for

eksempel være en måte for mennesker å takle det de ikke har kontroll over, eller være til hjelp i søken etter meningen med livet. De funksjonalistiske religionsdefinisjonene dekker alt det de substantivistiske karakteriserer som religion, men favner samtidig mye bredere (McGuire 2002:11-12).

Dette er bare én forenklet måte å dele opp religionsdefinisjonene på. I stedet for eksplisitte religionsdefinisjoner tar mange av dagens forskere i bruk noe som kalles *sensitizing concepts*. Det vil si at de velger seg ulike begrep som utgangspunkt for å studere religion (Flick 2009:101). Slike begrep kan for eksempel være tro, symbol, meningsunivers, virkelighetsforståelse osv. For å lokalisere koblingen mellom religion og det alternative, kan sensitizing concepts være et nyttig hjelpemiddel. På den måten kan det utarbeides en vid og inkluderende definisjon av religion, som også omfatter det alternative.

At det er nødvendig å forklare koblingen med religion, kan ha sammenheng med at det alternative er så vanskelig å kategorisere. Det alternative omfatter mye forskjellig som tilsynelatende ikke har noe med hverandre å gjøre. Men som Øyvind Solum, stifteren av Alternativt nettverk sier: «Det er et poeng i seg selv at de mange ideene og praksisene som florerer innenfor nettverket ikke alltid passer 100 % sammen» (Uldal&Winje 2007:185). Likevel har som nevnt det alternative en felles grunnforestilling, nemlig holismen. Alt henger sammen og alle er avhengig av hverandre (Uldal&Winje 2007:185).

Sett i sammenheng med McGuires religionsforskning, blir det tydelig at det alternative passer godt inn i kategorien hverdagsreligiøsitet, eller *lived religion*, som hun kaller det (McGuire 2008). Karakteristisk ved det moderne menneskets religion og religiøsitet er, i følge McGuire, en «plukk og miks»-mentalitet. I vårt globale samfunn er det stor tilgang på informasjon om ulike religiøse retninger, og menneskene søker selv opp og plukker med seg det de synes er interessant. På den måten blandes menneskers tradisjonelle religion med elementer fra andre religioner, og danner en religiøs *bricolage* (2008:190,195). Det er denne bricolagen som preger det moderne menneskets hverdagsreligiøsitet, og ikke nødvendigvis det de religiøse autoritetene anser som viktig, eller riktig (2008:4).

Sosiologen Grace Davie trekker også frem denne «plukk og miks»-mentaliteten når hun snakker om at vi har gått fra et samfunn preget av forpliktelser til et samfunn preget av konsum. Internettrevolusjonen og globaliseringen den har ført med seg har gjort dagens samfunn til et slags religiøst kjøpesenter. Hvem som helst kan plukke hva som helst ned fra de religiøse hyllene. Folk velger selv hva de vil fylle handlekurven med, og det de ikke liker kan de bare la stå igjen (2007:96). Dette er helt i tråd med det vi i denne sammenhengen karakteriserer som alternativt. Her ser vi at media spiller en stor rolle i religionsutformingen.

Nå er det ikke sikkert at de alternative anser det de driver med for religion. Likevel er det en religionsforskers oppgave å observere religionen utenfra, og basere sitt arbeid og sine teorier på dette empiriske materialet. McGuire understreker at som sosiolog er det viktig å vise hvorfor man karakteriserer noe som religion og religiøsitet, når deltakerne selv har en annen oppfatning (2002:13).

Fremveksten av såkalt diffus og usynlig religion har utfordret det tradisjonelle religionsbegrepet (Hervieu-Léger 2000:4). «The transformation of these religions in the course of history raises the question of whether one is still dealing with the same subject» (Hervieu-Léger2000:31). Den franske sosiologen Danièle Hervieu-Léger er inne på et viktig tema her. Er dagens religion, og spesielt det alternative, det samme som for eksempel religion i middelalderen? Religionene har forandret seg drastisk siden da, og det er naturlig å sette spørsmålsteget ved om det fortsatt er riktig å kalle det religion. Her kan vi stille oss spørsmålet om hvorvidt begrepet religion bør byttes ut, eller om det er tilstrekkelig å redefinere hva vi legger i det. Hvis svaret faller på det første, hvilket begrep bør i så fall bli erstatningen?

Kosmologi, verdensbilde eller virkelighetsforståelse?

Det moderne menneskets verdensbilde er i mindre grad enn før preget av tro, men heller av vitenskap og rasjonell tenkning. Vitenskapen gir konkrete og veldokumenterte svar, men gir ikke svar på menneskenes store, grunnleggende spørsmål: om meningen med livet, eller menneskets plass i universet. Vitenskapen tilbyr med andre ord ikke en komplett kosmologi, eller en helhetlig virkelighetsforståelse. Det moderne, rasjonelle mennesket søker derfor etter noe annet, noe som kan svare på disse grunnleggende spørsmålene og skape en helhetlig og meningsfylt verden som menneskene kan leve i (Luckmann 1973:145). Dermed vender mange seg mot det alternative. Kan det være hensiktsmessig å bytte ut religionsbegrepet med kosmologi, verdensbilde eller virkelighetsforståelse?

I *Den usynlige religionen* fra 1967 tar sosiologen Thomas Luckmann opp problemet med religion i det moderne samfunnet. Det han til slutt ender opp med er å lokalisere religionen, heller enn å definere den. I følge Luckmann er religion noe som fins i alle menneskelige samfunn, og at det er noe av det som skiller oss fra dyrene. Det at vi i samspill med andre klarer å se oss selv i en større sammenheng, at vi skaper meningssystemer, og at vi gjør oss tanker om vår plass i virkeligheten. Menneskets virkelighetsforståelse er det som i bunn og grunn utgjør religionen (2004:62-63, 68).

Hvis menneskers virkelighetsforståelse er det som til en hver tid og i et hvert samfunn utgjør religionen, så virker det riktig å kalle de alternative religiøse, og det de driver med for religion. Men på en annen side vil jo det si at alle mennesker er religiøse. Selvfølgelig er jeg enig i at alle mennesker har en virkelighetsforståelse, men at dette skal være synonymt med religion er jeg ikke enig i. Hvis alle skal kunne karakteriseres som religiøse, blir studiefeltet plutselig veldig stort.

Likevel blir det vanskelig å komme med en religionsdefinisjon som omfavner alt det vi her karakteriserer som alternativt. En mulighet er å bruke Marianne Gullestads pragmatiske religionsbegrep for å belyse koblingen mellom religion og det alternative. Gullestad har, i stedet for å komme med en religionsdefinisjon, laget en slags «sjekklister» med momenter som karakteriserer religiøse fenomener. Disse momentene kan brukes for å studere andre aspekter ved samfunnet i et religionsanalytisk perspektiv (1989:154-155).

Gullestad understreker at ikke alle momentene trenger å være til stede for at det religionsanalytiske perspektivet skal ha noe for seg (1989:155). For studiet av det alternative er det tre av momentene som passer spesielt godt: «Tro på noe transcendentalt» – de alternative tror gjerne på for eksempel spøkelser eller engler. «Mening. Verdenanskuelse som integrerer intellektuelt ulike livsområder» - dette dekkes av de alternatives holistiske tankegang. «Religiøse følelser» - dette finner vi igjen i meditasjon og kanalisering.

Selv om det ikke legges noen konkret religionsdefinisjon til grunn i denne masteravhandlingen, er det likevel mye som tilsier at det alternative skal kunne studeres som et religiøst fenomen.

Samfunnsskapt virkeligheter

Virkelighetsforståelse er et sentralt tema i denne avhandlingen. Dette begrepet indikerer at det kan finnes flere måter å forstå virkeligheten på. I følge sosiologene Berger & Luckmann er ikke virkeligheten noe som er gitt på forhånd, men noe som skapes og opprettholdes av menneskenes sosiale aktiviteter (2000:124). Det eksisterer en materiell virkelighet uavhengig av menneskene, men det er menneskene som gir den mening. Vi bestemmer for eksempel om vi vil se på en stein som et våpen, et kunstverk, eller en byggekloss (Jørgensen&Philips 1999:47).

De alternative har gjerne en litt annen virkelighetsforståelse enn resten av samfunnet de lever i. Likevel eksisterer det en enighet om tingenes tilstand, som gjør at vi klarer å leve

sammen. De fleste tenker antakelig ikke så mye over hvordan de ser på virkeligheten. Mye av det vi omgir oss med til daglig tar vi bare for gitt (Berger&Luckmann 2000:25,43).

Objektivering og definisjonsmakt

I alle samfunn finnes det sosiale konvensjoner som må følges for at ting skal fungere (Hylland Eriksen 1998:52). Disse normene og reglene inngår i et sosialt lager av kunnskap som har blitt overført og formidlet gjennom generasjoner (Berger&Luckmann 2000:59). I tillegg til denne hverdagskunnskapen er det også institusjoner i samfunnet som vi tar for gitt. Institusjonene i samfunnet er også skapt og opprettholdt av menneskelig, sosial aktivitet. *Institusjonaliseringen* skjer ved at en handling har blitt gjentatt mange ganger, og det har dannet seg et mønster. Handlingen har blitt til en vane og det er ikke lenger tvil om hvordan noe skal eller bør gjøres. Etter hvert som disse vanene har blitt overført gjennom generasjoner, blir det tatt for gitt at det er sånn det skal være, og institusjonene oppfattes som virkelighet. Dette kaller Berger & Luckmann for *objektivering* (2000:69-70, 74-75).

Slike objektiveringer oppstår som regel fordi menneskene finner den mest hensiktsmessige måten å gjøre ting på. En annen måte institusjoner oppstår er når makteliten i et samfunn bestemmer at noe skal være på en bestemt måte, gjerne en måte som kommer eliten til gode. De med mest makt er altså de som definerer virkeligheten (Berger&Luckmann 2000:117). Det er dette som har skjedd med for eksempel religion, medisin og vitenskap, som vi var inne på i forrige kapittel. Denne typen definisjonsmakt er et sentralt tema innenfor diskursanalyse. Diskursanalysen er ute etter å avdekke hvorfor noe blir akseptert som «normalt», eller som «sant» (Jørgensen&Philips 1999:31), i motsetning til «unormalt» eller «feil». Hvorfor er det for eksempel «feil» eller «unormalt» å tro på spøkelses, eller at man kan kommunisere med «den andre siden»? Og hvem er det som har bestemt at vitenskap og skolemedisin er normalen?

Avvik fra «virkeligheten»

Folk som har et annet syn på virkeligheten enn det som er «vanlig» blir gjerne sett på som «avvikere». De alternative har i mange sammenhenger fått et slikt stempel, fordi deres virkelighetsforståelse har kommet i konflikt med den rådende oppfatningen i samfunnet. Dette kan virke truende mot den «offisielle» definisjonen av virkeligheten. Særlig kan det virke truende dersom en større gruppe mennesker samler seg om en avvikende

virkelighetsdefinisjon (Berger & Luckmann 2000:115, 120), slik som de alternative har gjort de senere årene. Flere tiltak kan bli satt i verk for å takle slike konflikter. Blant annet har Human-Etisk forbund sammen med en rekke skeptikere satt i gang kampanjen *Ingen liker å bli lurt*, som har som formål er å slå ned på det alternative, og da særlig alternativ behandling (HEF, 2012).

Denne kampanjen kan beskrives med det Berger & Luckmann kaller for «nihilering», eller negativ legitimering, og det kan gjøres på to måter. Den ene måten er å nøytralisere trusselen mot det etablerte ved å gi avvikernes virkelighet en mindreverdige ontologisk status. Avvikerne blir dermed ikke lenger tatt seriøst (Berger&Luckmann 2000:122). Hele kampanjen understreker at det alternative er lureri, og ikke kan bevises. Den bruker ord som «humbug» og «kvakksalveri», og sier at «Det er til å le av» (HEF 2012). En annen form for nihilering er å prøve å forklare avvikernes syn på virkeligheten med begreper som hører til den «offisielle» virkelighetsdefinisjonen. (Berger&Luckmann 2000:123). Det kan gjøres ved å prøve å forklare det de alternative mener er overnaturlige fenomener på en vitenskapelig og rasjonell måte. For eksempel kan syn av spøkelser og såkalte «ut av kroppen opplevelser» gis psykologiske forklaringer (Wiseman 2012).

Stort sett sameksisterer likevel den alternative, og den «offisielle» virkelighetsdefinisjonen greit. Dagens moderne samfunn er i stor grad pluralistiske, og det blir som regel akseptert at noen kan ha et annet syn på enkelte deler av virkeligheten, så lenge man har et felles kjerneunivers (Berger&Luckmann 2000:131). Problemene oppstår først når elementer fra den alternative virkeligheten forsøkes integrert i den «offisielle» virkeligheten.

Et eksempel på dette har nylig vært oppe i media: «Nord-Gudbrandsdal tingrett har ikke funnet bevis for at det fulgte med spøkelser på kjøpet da en mann kjøpte en bolig på Vinstra i Oppland» skriver VG-nett. Huskjøperen ville heve kjøpet da han i etterkant fikk høre at det spøkte i huset. Han mente at selger burde ha opplyst om dette på forhånd. Kjøperen nektet å betale den avtalte summen, og ble saksøkt av selger. Huskjøperen tapte imidlertid saken. «Retten gjør for ordens skyld oppmerksom på at det i utgangspunktet ikke kan være opplysningsplikt for en mulig omstendighet som det ikke er allmenn aksept for at kan eksistere i det hele tatt» (VG-nett 2012).

En viktig del av den hverdagskunnskapen som vi snakket om over, er å ha kjennskap til andres relevansstrukturer, og å forstå i hvilke sammenhenger du kan si hva, og hvilken informasjon du kan dele med andre (Berger&Luckmann 2000: 62). Det å trekke «spøkelser» inn i det norske rettssystem kan ses på som en mistolkning av den aktuelle relevansstrukturen. Det norske rettssystem erkjenner tydeligvis ikke at spøkelser finnes, og dermed blir det feil å

ta slike spørsmål opp her. De påståtte spøkelsene ble ikke ansett som en reell feil eller mangel ved huset, på linje med for eksempel vannskader eller råte. Som retten skriver i dommen: «Noen tror på spøkelseser - andre ikke» (VG-nett 2012). Her erkjenner retten at enkelte tror på spøkelseser, men det er ikke noe de kan basere rettslige avgjørelser på.

Et sted det derimot ville være naturlig å ta opp slike spørsmål er i en interessegruppe for hjemsoekte hus, eller på en alternativmesse. En annen mulighet kunne vært å ta kontakt med TV-Norge, og *Åndenes makt* for å få hjelp til en såkalt «husrens», og dermed bli kvitt de påståtte spøkelsene. I disse nevnte eksemplene ville man bli møtt av likesinnede, og mest sannsynlig ville man bli tatt alvorlig. Det kan være et problem at man ikke blir tatt alvorlig, hvis man har en virkelighetsforståelse som ikke stemmer overens med det som er normen i samfunnet. Derfor velger mange å holde det for seg selv at de tror på spøkelseser, eller interesserer seg for det alternative. Som min venninne sa: «Det er jo ikke noe man går rundt og forteller til folk».

Identitet og virkelighetsforståelse

Sosiologen Erving Goffmann tar for seg hvordan mennesker oppfører seg ulikt i forskjellige sosiale sammenhenger (1992). En person som tror på spøkelseser vil kanskje ikke være like åpen om sin overbevisning dersom han befinner seg sammen med skeptikere, som når han er omgitt av likesinnede. I følge Goffmann vil man alltid prøve å sette seg selv i et best mulig lys, eller i hvert fall å kontrollere hvilket inntrykk andre får av en (Goffmann 1992:13,15). I samvær med skeptikere, setter det den aktuelle personen i et dårligere lys dersom hun fremhever at hun tror på spøkelseser, mens det motsatte kan være tilfellet når hun befinner seg sammen med andre alternative.

Hvis man innrømmer at man tror på spøkelseser til skeptikerne, vil man antakelig raskt bli satt i bås som «alternativ», og i tillegg bli tillagt egenskaper som for eksempel naivitet og godtroenhet (Skavlan 2011). Skeptikerne sidestiller også ofte de alternative med «kvakksalvere» som bare er ute etter å lure andre sårbare og godtroende mennesker til å betale masse penger for tjenestene deres, som i bunn og grunn bare er lureri (HEF, udatert (b)).

De alternative derimot legger nok helt andre ting i det å være alternativ. I utgangspunktet har de antakelig fått denne betegnelsen av resten av samfunnet. I følge Kraft begynte medieoffentligheten å omtale de alternative som gruppe på 1980-tallet, da under betegnelsen *New Age* (2011:38-39). Etter hvert har mange av de alternative tatt til seg denne betegnelsen, og identifiserer seg nå med den (Gilhus&Mikaelsson 2005:151). Det finnes flere

eksempler på at det samme har skjedd med andre «grupper». De har blitt definert av resten av samfunnet, ofte i negativ forstand, men har etter hvert tatt det til seg, og snudd det til noe positivt (Jørgensen Philips 1999:57).

Det at de alternative har tatt til seg betegnelsen, kan være en måte for dem å skape sin egen identitet på. Sosialantropologen Fiona Bowie legger stor vekt på grenselinjer når det er snakk om identitet. For å definere seg selv trenger man å ha en annen gruppe å stille seg opp mot; noe, eller noen man ikke er. På denne måten er det positivt at de alternative har blitt definert som en gruppe. Etter å ha definert seg selv som alternativ, vil man kanskje også bruke visse typer klær som signaliserer at man tilhører denne gruppen (Bowie 2006: 63-64, 71). Under feltarbeidet på Alternativmessa i Trondheim våren 2011, ble det observert mye lilla, flagrende gevanter, og klær laget av naturmaterialer. Likevel var det ikke alle på alternativmessa som hadde en slik «alternativ» bekledning. Ikke alle er så alternative at de vil vise det i klesstilen sin, og ikke alle alternative ønsker å fremstå slik, av grunnene nevnt ovenfor.

Holdninger, identitet og virkelighetsforståelse kan forandres gjennom livet, og er avhengig av oppvekst, hvilke miljøer du vanker i, og hvilke andre mennesker som står deg nær. Berger & Luckmann mener likevel den såkalte «primærsosialiseringen» veier tungt. Det er den første kunnskapen du tilegner deg som barn, gjennom dine «signifikante andre»; foreldre, eller andre omsorgspersoner. Kunnskapen og virkelighetsforståelsen som formidles gjennom disse, er lenge den eneste og sanne *Verden*. Etter hvert som man vokser opp og begynner i barnehage og på skole starter «sekundærsosialiseringen», og man forstår at foreldrenes verden bare er én av mange verdener (Berger&Luckmann 2000: 136, 140, 142, 146).

Senere i livet endres hvem som er dine signifikante andre, og disse er i stor grad med på å forme virkelighetsforståelsen. Disse signifikante andre kan for eksempel være en ektefelle, eller en god venn. Deres holdninger og virkelighetsforståelse kan være en viktig støtte for den enkelte (Berger&Luckmann 2000:153-154). Dersom partneren din også er alternativ er det stor sannsynlighet for at du forblir alternativ store deler av livet. Men dersom partneren, eller flere av dine nære venner er skeptikere, er det større sannsynlighet for at du skifter mening. Likevel kan virkelighetsforståelsen også påvirkes utenfra. Som Berger & Luckmann uttrykker det: «De samme meningene uttrykt av ti tilfeldige bekjenskaper etter hverandre kan imidlertid begynne å oppveie ens beste venns motsatte oppfatning» (2000:154).

I følge Berger&Luckmann er samtalen det viktigste redskapet for å vedlikeholde virkeligheten (2000:155). Dersom samtalen påvirkes av mediens såkalte «dagsorden-

funksjon», noe det er rimelig å anta, vil medienes stadige omtale av det alternative være med å påvirke virkelighetsforståelsen til den enkelte. På hvilken måte skal vi ta for oss i analysekapitlene. Først skal vi presentere materialet som ligger til grunn for disse analysene, hvilke fremgangsmåter som er brukt for å innhente materialet, og tilnærmingen til det.

Kapittel 3: Presentasjon av, og tilnærming til materialet

Til dette masterprosjektet var planen å ta i bruk både feltarbeid med deltakende observasjon og uformelle samtaler, samt mer inngående kvalitative forskningsintervjuer. Ettersom prosjektet skred frem og nye innsikter kom til, endret problemstillingen seg og feltarbeidet ble ikke like brukbart i forhold til masteravhandlingen som først antatt. I fjerde semester var problemstillingen helt på plass, og det ble klart at det var behov for mer materiale enn det som til da var samlet inn. For å finne ut av hvordan det alternative fremstilles i media, ble det nødvendig å analysere noen eksempler fra media.

Dette kapittelet vil gi en kronologisk oversikt over arbeidet. Først presenteres feltarbeidet, og hva som til slutt kom ut av det. Deretter en beskrivelse av planlegging, gjennomføring, og transkripsjon av de kvalitative forskningsintervjuene, samt en redegjørelse av hvorfor valget falt på kvalitative forskningsintervju. Når det gjelder metodologi ligger hovedvekten her på Kvale & Brinkmann (2010), men også Flick (2009) vil bli brukt.

Når det gjelder de tre medieeksemplene vil det bli gitt en kort presentasjon av disse, og deretter gjort rede for tilnærmingen som er brukt i forbindelse analysen av materialet. Til å analysere medieeksemplene blir det tatt i bruk elementer fra diskursanalyse, med et sosiologisk bakteppe. Til diskursanalysen har Neumann (2001) og Jørgensen & Phillips (1999) vært sentrale. Til slutt i dette kapittelet kommer en refleksjon over forskerens rolle, plassering i forhold til forskningsområdet og i forhold til respondentene.

Feltarbeid

Feltarbeidet ble utført på Alternativmessa i Trondheim, 1.-3. april 2011. Problemstillingen i forkant av feltarbeidet var som følger: «Er det riktig å si at alternativmiljøet i Trondheim har delt seg i to strømninger; en hardcore-alternativ og en mainstream-alternativ?». Formålet med feltarbeidet var på daværende tidspunkt å skaffe et overblikk over alternativmiljøet i Trondheim – hvilke aktører som fantes her, og hva slags mennesker som besøker slike messer.

Metoden som ble tatt i bruk var hovedsakelig deltakende observasjon. Denne metoden går ut på å prøve å bli en del av feltet man studerer, og å gjøre observasjoner innenfra (Flick 2009:226). I dette tilfellet ble observasjonene gjort uten at de observerte visste om det, noe Flick trekker frem som et etisk dilemma (2009:227). Det ble ikke notert ned navn eller noe

annet som kan identifisere de besøkende på alternativmessa. Utstillerne som sto på stands eller holdt foredrag har blitt identifisert ved navn. De er i denne sammenheng offentlige personer, og de etiske problemene synes minimale.

I tillegg til deltakende observasjon ble det hentet inn noe data ved uformelle samtaler. Flick understreker at det er forskjell på såkalte «spontane aktiviteter» og respons på intervensjon fra den som observerer. De spontane aktivitetene kan ses på som mer troverdige enn for eksempel svar på et direkte spørsmål (2009:232). Likevel er det av og til nødvendig å stille direkte spørsmål for å få informasjon om det man forsker på.

For å få mest mulig variasjon besto feltarbeidet i både deltakelse på foredrag med spørsmål til foredragsholdere, da som en religionsviter med analytisk distanse til det som ble presentert. I tillegg var det satt av tid til å gå rundt i messeområdet med et åpent sinn, for dermed å få et innenfra-perspektiv på noenlunde lik linje med de andre besøkende (Flick 2009:229). Inntrykkene ble skrevet ned som feltnotater mot slutten av hver dag i tillegg til noen notater som ble gjort underveis, særlig under foredragene.

Feltarbeidet var en nyttig inngangsport til det alternative. For det første har feltarbeidet gitt et overblikk over hva som rører seg i alternativmiljøet. Her finnes alt fra åndeutdrivelse til UFO-problematikk og lære om antioksidanter – med varierende popularitet. Kjønnfordelingen i miljøet ble også veldig tydelig på messa. Her var størsteparten kvinner, kanskje så mye som 80 %. Ved å observere klesstil og engelskkunnskaper kunne det trekkes konklusjoner om sosial status (Giddens 1991:99). Det ble også observert at det var veldig mange forskjellige typer mennesker på messa, alt fra spesielt interesserte til «vanlige» folk som bare var nysgjerrige. Denne innsikten har vært nyttig i etterkant, i forbindelse med de kvalitative forskningsintervjuene. Kjønnfordelingen på messa ble blant annet brukt som utgangspunkt for å bestemme fordelingen blant intervjuobjektene. Noe annet som kom tydelig frem på messa, i forhold til populariteten til de ulike foredragene, var at «kjendiser» trekker mye folk. Komiker Jon Schau og «klarsynte» Lilli Bendriss, kjent fra *Åndenes makt* er eksempler på det.

Kvalitative forskningsintervju

I tredje semester lå fokuset på hvorfor mange alternative vegrer seg for å snakke om at de har denne interessen. Dette ble dermed tema for de kvalitative intervjuene som ble foretatt dette semesteret. Likevel handlet mange av spørsmålene nettopp om det alternative i media. Spørsmålene som ble stilt var rettet inn mot respondentenes virkelighetsforståelse.

Formålet med intervjuene var å få innsikt respondentenes egne tanker rundt det alternative, ikke såkalt objektiv fakta om temaet. Det var heller ikke noe mål å føre statistikk over svarene, eller å kunne generalisere på bakgrunn av informasjonen som ble samlet inn. Dette forsvarer at antallet respondenter var såpass lavt som sju. Et annet argument for å begrense antall respondenter er arbeidsmengden det medfører, både med tanke på transkripsjon av intervjuene, og analysearbeid i etterkant. Avhandlingens lengde er også et argument. Er materialet for stort blir det også vanskelig å holde sideantallet nede, uten at det går på bekostning av innholdet.

Kvale & Brinkmann understreker viktigheten av å utarbeide forskningsprosjektets formål og tema før man begynner å tenke på metoden. Dette blir kalt forskningens «Hvorfor, hva og hvordan», og det blir lagt stor vekt på viktigheten av denne rekkefølgen. De understreker også at det er viktig med tilstrekkelig forhåndskunnskap om temaet, slik at en kan stille gode oppfølgingsspørsmål (2010:99,121), noe som blant annet feltarbeidet hadde bidratt til.

Kvalitativ vs. kvantitativ metode

For å innhente informasjon om et gitt tema er det avgjørende å velge riktig metode. Kvantitativ forskning er egnet når formålet med forskningen er å måle noe, eller sjekke hyppighet og frekvens, men særlig i studiet av religion eller sosiologi, gir ikke kvantitativ forskning et tilstrekkelig svar. Den kan gi deg statistikker og tall, og vise at det og det henger sammen, men kvantitativ forskning forteller deg ikke hvorfor det er sånn. Det er da også sagt at; der kvalitativ forskning klarer seg fint alene, trenger kvantitativ forskning alltid kvalitative undersøkelser i tillegg, for å gi en tilstrekkelig forklaring på hvorfor ting er som de er (Flick 2009:13,16,25). Et spørreskjema vil for eksempel ikke fange opp alle nyansene ved folks religiøsitet. Spørsmålet kan for eksempel være: «Anser du deg selv som kristen?». Dersom de eneste to valgmulighetene er «ja» eller «nei», blir det vanskelig å vite hvorfor respondenten svarer som den gjør. Kanskje vil en person som ikke anser seg som personlig kristen svare

nei, men likevel være medlem i statskirka og gå i kirken på julaften. Eller omvendt – personen svarer ja fordi denne er medlem i statskirka, men setter kanskje aldri sine ben der likevel.

Denne oppgaven handler først og fremst om virkelighetsforståelse, og ikke om antall og frekvens. Kvalitative forskningsintervju synes dermed som en egnet metode. Kvalitativ forskning er viktig i studiet av religion, og for å skaffe seg et nyansert bilde av menneskers virkelighet. Som Flick påpeker, er dagens samfunn i konstant forandring. Det blir stadig sterkere fokus på individet, og selv hver enkelt virkelighetsforståelse kan inneholde motstridende elementer. Dette gjør at kvantitativ forskning ikke fungerer like godt lenger (2009:12).

Lokalisering av intervjuobjekter

I løpet av andre semester var fire intervjuobjekter, eller respondenter peilet ut. Dette var venner eller bekjente av undertegnede. Det å finne villige intervjuobjekter kan være vanskelig, og ved å velge noen man kjenner fra før, får man mye gratis, ved at vedkommende allerede stoler på en (Fontana&Frey 2008:132). Alle disse stilte gladelig opp. Ved hjelp av veileder kom ytterligere en respondent til. Gjennom denne personen ble gruppen *Alternative Trondheim* lokalisert på Facebook. Etter å ha postet en etterlysning i denne gruppen, ble det opprettet kontakt med enda et intervjuobjekt. Den siste respondenten kom til etter en samtale i festlig lag, der tema for masteravhandlingen kom opp, og det viste seg at vedkommende hadde interesse for det alternative. Det ble til slutt fem kvinner og to menn. Alternativmiljøet består av størsteparten kvinner - dermed blir det naturlig at størsteparten av intervjuobjektene også er kvinner.

På tross av at kjønnsfordelingen synes å være representativ for alternativmiljøet, er det overveiende sannsynlig at uvalget av respondenter ikke er det. Respondentene har en tilfredstillende spredning hva gjelder alder og sosial status, men ikke nok til å gi et nyansert bilde av situasjonen er i alternativmiljøet i Trondheim eller på nasjonal basis. Nå er heller ikke formålet med denne masteravhandlingen å komme med noen generaliserende teori om medias påvirkning på de alternative, men den kan likevel gi en pekepinn på hvordan media er med på å forme de alternatives virkelighetsforståelse.

Intervjuguide og gjennomføring av intervjuene

Til gjennomføring av kvalitative forskningsintervju er det flere muligheter hva gjelder verktøy. I denne sammenhengen var lydopptak med diktafon det beste verktøyet, for da kan intervjueren konsentrere seg fullt og helt om respondenten og intervjusituasjonen. Et annet hjelpemiddel som kan være nyttig er en intervjuguide, et slags manuskript som hjelper intervjueren til å huske alle de viktigste momentene han eller hun vil ha med i intervjuet (Kvale&Brinkmann 2010:143).

I de aktuelle intervjuene besto intervjuguiden av åtte temaer som det skulle hentes inn informasjon om; generelle opplysninger, respondentens forhold til det alternative, TV-Norges «alternative» programutvalg, samfunnets holdninger, ubehagelige opplevelser, deling av alternative erfaringer, internettbruk og om kampanjen *Ingen liker å bli lurt*. Til hjelp inneholdt intervjuguiden også forslag til spørsmålsformuleringer, men dette var ikke noe som måtte følges slavisk. Flick understreker at som intervjuer bør man ha evnen til å bedømme underveis hvilke spørsmål som er naturlige å stille når, og hvilke som kan utelates. Når spørsmål utelates kan det være fordi de allerede har blitt besvart, eller at det kommer frem ny informasjon i løpet av intervjuet som gjør enkelte spørsmål irrelevante (2009:171).

Før diktafonen ble skrudd på ble intervjuene innledet med en såkalt «brifing» (Kvale&Brinkmann 2010: 141). Respondentene ble informert om temaet og formålet med intervjuet, at det skulle brukes i forbindelse med intervjuers masteravhandling. Problemstillingen (den daværende) for masteravhandlingen ble presentert, og bruken av diktafon ble klargjort. Respondentene ble informert om at intervjuet skulle transkriberes og analyseres i etterkant, og at det kun var intervjuer som skulle høre på lydopptakene. Respondentene ble forsikret om at de ville bli anonymisert, og at lydopptaket ville bli slettet etter bruk. Alle respondentene fikk spørsmål om dette var ok – dette kalles informert samtykke (Kvale&Brinkmann 2010:88).

Hvert intervju startet med at respondenten fylte ut generelle opplysninger om seg selv; kjønn, alder, yrke/utdanning og «medlem i religiøst trossamfunn». Det var interessant å se hvilke forskjeller som kom frem og hvordan disse variablene hadde innvirkning. Opplysningene var også nyttige for å skille respondentene fra hverandre. Men som sagt – målet med disse intervjuene var ikke å føre statistikk. Deretter ble det innhentet informasjon om hvilke alternative elementer hun eller han interesserer seg for, om respondenten er kjent med TV-Norges «alternative» programutvalg, og hvilket forhold den enkelte har til disse programmene.

Et tema som aktualisert underveis i intervjuprosessen var om hvilke holdninger respondenten tenker at folk flest har til det alternative, og de som driver med det. Dette er et

interessant tema som ikke kom så godt frem i de første intervjuene. Fra intervju nummer fem og utover ble det lagt inn som et eksplisitt spørsmål.

Neste tema var *ubehagelige opplevelser*. Formålet med dette temaet var å finne ut av om respondenten hadde hatt noen ubehagelige opplevelser i forbindelse med at de hadde vært åpne om interessen for det alternative, og i hvilke situasjoner/med hvilke personer det var ubehagelig eller greit å være åpen om denne interessen. Videre, dersom respondenten hadde hatt en ubehagelig opplevelse, ble det stilt spørsmål ved om dette har forandret deres grad av åpenhet rundt det alternative.

Tema nummer seks henger sammen med det forrige, og handler om *deling av alternative erfaringer*. Hvor åpne er respondentene i forhold til venner, familie, kolleger osv, om at de har hatt alternative opplevelser, eller blitt overbevist av noe alternativt? Dette henger igjen sammen med neste tema: *Internett*. Her beveger vi oss igjen over i medieverdenen, og det er interessant å finne ut om deling av alternative erfaringer/alternative artikler på facebook eller blogg er annerledes enn å dele det i en fjes-til-fjes-situasjon. På hvilke måte er det annerledes, og hvorfor? Under dette temaet ble respondentene også spurt om deres forhold til kommentarer og kommentering på nettartikler om det alternative.

Videre gikk intervjuet inn på intervjuobjektene respons på Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen liker å bli lurt*. I denne delen av intervjuet blir det tatt i bruk to videosnutter, av henholdsvis lege Jørgen Skavlan (2011), og skribent Gunn Hild Lem (2011), som er en del av denne kampanjen. Intervjuobjektene fikk se disse videoene, og ble i etterkant stilt spørsmål i forhold til innholdet i videoene, og om kampanjen generelt.

Til slutt ble alle respondentene spurt om de hadde noe mer å tilføye. Problemstillingen for masteravhandlingen ble gjentatt, og intervjuobjektene fikk sjansen til å samle trådene. Enkelte hadde mye mer på hjertet, mens andre var mer ordknappe. Etter at diktafonen var slått av, ble intervjusituasjonen avsluttet med en «debriefing» (Kvale&Brinkmann 2010:142). Respondentene fikk spørsmål om hvordan det var å bli intervjuet, og de aller fleste ga uttrykk for at de opplevde det som noe positivt. Kvalitativ forskning skal helst gagne både intervjuer og respondent, og i hvert fall ikke skade sistnevnte (Kvale&Brinkmann 2010:51,91).

Transkripsjon

Neste steg i prosessen, var transkripsjon av intervjuene – å gjøre lydopptakene om til tekst. I sosiologiens standard finnes det ingen klare regler for hvordan et intervju skal transkriberes (Kvale&Brinkmann 2010:189-190). I disse intervjuene ble det stort sett skrevet ned ordrett, det respondentene sa. Flere av intervjuobjektene snakket dialekt. Dette ble gjort om til en form for bokmål, uten å endre så mye på setningene ellers. Der respondentene snakket veldig mye frem og tilbake, har dette blitt utelatt, og gjort om til en forståelig setning. Når det gjelder intervjuers spørsmålsformuleringer, har enkelte «eh» og «hmm» blitt sløffet i transkripsjonen. Disse småordene er uvesentlige, da intervjuer allerede er klar over meningen i det hun selv sier.

I arbeidet med transkripsjonen er det lett å se at ikke alle spørsmålene fungerte like godt, og at svarene som ble gitt ikke alltid var de intervjuer var ute etter. Man ser også alle de spørsmålene man burde ha stilt. I noen av intervjuene ble det også noen misforståelser, muligens fordi intervjuer uttrykte seg uklart. Man kan også ergre seg over at man ikke stoppet en respondent som snakket seg bort om uvesentlige emner. Tanken under intervjuene var at «kanskje kommer det et godt poeng hvis jeg bare lar dem snakke ferdig». Noe annet som blir tydelig i transkriberingen er at det er vanskelig å ikke stille ledende spørsmål. Dette gjaldt særlig de av respondentene som ikke hadde så mye å si. Ledende spørsmål kan være problematisk med tanke på om svarene som da gis virkelig er det respondenten mener, eller om de bare jatter med for å tilfredstille intervjueren.

Heldigvis hadde de fleste av respondentene mye på hjertet, og intervjuer ble stort sett bare sittende og nikke mens de fortalte. Lengden på intervjuene varierte fra tjue minutter til én og en halv time. Det ble også gjort et mailintervju, da en av respondentene befant seg utenlands. Dette var positivt med tanke på at intervjuer slapp å transkribere i etterkant. Bakdelen var at det da ikke ble anledning til å stille spontane oppfølgingsspørsmål.

Det at flere av respondentene snakket så åpenhjertig under intervjuene medførte noen etiske problemstillinger. Der respondentene omtaler andre personer har navnene blitt byttet ut. Respondentenes virkelige navn blir heller aldri brukt – de har alle fått fiktive navn. Noe annet som ble gjort for å ivareta sikkerheten var at underveis i arbeidet med transkriberingen ble diktafonen oppbevart på et sikkert sted der kun intervjuer hadde tilgang. Etter transkriberingen var gjennomført ble lydopptakene slettet fra diktafonen. Alt dette ble gjort for å beskytte respondentenes anonymitet – noe som er viktig i intervjusammenheng (Kvale&Brinkmann 2010:195).

Etter at problemstillingen ble fastsatt til å handle spesifikt om media ble det nødvendig å stille intervjuobjektene noen tilleggsspørsmål. Bare tre av dem ønsket å svare på disse. Heldigvis kom det frem mye informasjon om respondentenes forhold til media i de opprinnelige intervjuene.

Tre eksempler fra media

For å besvare første del av oppgavens problemstilling, «Hvordan fremstilles det alternative i media?», har vi valgt å belyse dette gjennom tre medieeksempler med ulike tilnærminger til det alternative: TV-Norges «alternative» programutvalg, representert ved *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans*, medias dekning av Prinsesse Märthas «engleskole» og Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen liker å bli lurt*. Til hvert av eksemplene finner vi en enorm mengde materiale. Mye av det er lest grundig igjennom, men av hensyn til oppgavens omfang, er det valgt ut et antall tekster til analyse (Neumann 2001:54-55). Noe av materialet er transkripsjoner av videoopptak. Dette gjelder TV-Norges «alternative» programutvalg, og to videoer fra kampanjen *Ingen liker å bli lurt*.

TV-Norges «alternative» programutvalg

Av alle TV-kanalene i Norge er TV-Norge og søsterkanalen FEM de som viser flest programmer med alternativt «tilsnitt». Opp igjennom årene har det vært mange alternative programmer på disse kanalene: *Åndenes makt*, *Jakten på den 6. sans*, *Den andre siden*, *Den andre siden med Colin Fry*, *Fra sjel til sjel* og *Lisa Williams Live*². Vi har valgt oss ut to av de mest populære programmene; *Åndenes Makt* og *Jakten på den 6. sans* som eksempler. Disse går begge på hovedkanalen TV-Norge, den mest tilgjengelige av de to kanalene.

² <http://webtv.tvnorge.no/> (28.05.12)

Åndenes makt³

Åndenes makt var et av de mest sette TV-programmene i Norge høsten 2008 med i gjennomsnitt 400 000 seere hver uke (Endsjø&Lied 2011:158). Sesong seks gikk på lufta høsten 2011. Dette programmet handler i hovedsak om vanlige folk som får hjelp til å fjerne uønskede «ånder», eller «spøkelsener» fra hjemmene, eller arbeidsplassene sine. For å få bukt med disse åndene blir det brukt «klarsynte» personer som har kontakt med «den andre siden».

Hvert program følger en fast oppsatt mal. Det starter med en teaser, med klipp fra ulike steder i programmet, gjerne de mest dramatiske. Så kommer vignetten, med skummel musikk, en liten jente som vandrer i en kornåker, bilder av gamle, tåkelagte gravstøtter og silhuetter av trær i måneskinn. Programleder Tom Strømness forteller hva programmet skal handle om og presenterer oss for «problemet». Vi møter personene som er berørt av disse spøkelsene, eller uforklarlige fenomenene, og de forteller om sine opplevelser. Deretter kommer den klarsynte inn i bildet. Hun går rundt i huset og forteller hva hun opplever eller «ser», uten at de berørte personene er til stede. Så møtes den klarsynte og de berørte og utveksler erfaringer. De prøver å finne ut hvem det kan være som går igjen i huset, og ofte foretas det en seanse der den klarsynte sammen med de berørte forsøker å hjelpe disse åndene eller spøkelsene over til den andre siden. Det er dette som kalles «husrens».

Deretter forlates huset, de berørte personene og den klarsynte, og programlederen tar over. Han prøver nå å finne ut av om det den klarsynte har «sett» og opplevd kan være historisk korrekt. Programlederen tar derfor kontakt med en historiker, eller leter etter informasjon i gamle arkiver og kirkebøker. Noen uker senere drar programlederen tilbake til de berørte for å høre om det har blitt noen forandring i huset etter at de klarsynte foretok husrens. Deretter henvender programlederen seg til publikum og sier at vi selv må avgjøre hva vi vil tro. Helt til slutt får vi se klipp fra hva som skjer i neste program.

Store deler av serien har blitt gjennomgått for å skaffe et overblikk, og så er én episode valgt ut til mer detaljert analyse. Episoden som er valgt som eksempel er fra sesong tre, sendt våren 2008, og det er Lilli Bendriss som er den klarsynte. Denne episoden (episode 5) ble valgt av to grunner. Den ene var fordi Bendriss var med som klarsynt. Hun hadde jeg litt kjennskap til gjennom feltarbeidet. Den andre grunnen var at denne episoden handler om en butikk og en pub, og ikke et privat hjem. I de private hjemmene finner de klarsynte ofte ånder som er avdøde slektninger av de som bor der, og det kan bli veldig sårt og nært. I de mer

³ <http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=andenesmakt5> (28.05.12)

«offentlige» bygningene er det oftere ånder uten personlig tilknytning til de som er med i programmet.

Den aktuelle episoden handler om en pub og en klesbutikk som ligger i samme bygg, og som begge opplever uforklarlige og ubehagelige hendelser. I klesbutikken slenges klær på gulvet og kleshengerne flytter på seg i løpet av natten. I tillegg hører de som jobber der skritt. I puben som ligger i kjelleretasjen oppleves det nærvær av et eller annet, slamring med dørene og fysiske ting som uforklarlig flytter på seg⁴.

Jakten på den 6. sans⁵

I *Jakten på den 6. sans* konkurrerer 9-12 deltakere gjennom flere programmer om å ha den beste intuisjonen, eller den beste «sjette sans». Én etter én blir deltakerne eliminert, til de til slutt står igjen med en vinner av konkurransen.

Jakten på den 6. sans er fortellermessig noe mer variert enn *Åndenes makt*, men følger også et fast mønster. Hver episode starter med at blir vi ønsket velkommen av programleder Tom Strømnæss. Han forteller litt om den sjette sans, og hva den kan brukes til. Så kommer en vignett som dreier seg rundt en animert, stilisert mannskropp.

Etter vignetten får vi en liten smakebit på hva som skal skje i kveldens program. Det er vanligvis tre ulike øvelser deltakerene skal konkurrere i, og poengene fra hver øvelse legges sammen for å avgjøre hvem som ryker ut. Den pensjonerte politietterforsker Laila Back er med som dommer, og for å sørge for at alt går rett for seg.

Før reklamepausen, midt i programmet, gis en oppgave til publikum, så de også skal få teste sin sjette sans. De skal for eksempel prøve å gjette, eller «fornemme» hvilken av tre ting som tilhører en bestemt person. Svaret på oppgaven kommer etter reklamepausen: «Hvis du kunne fornemme det, da har kanskje du en sjette sans». En lignende oppgave kommer på slutten av programmet, men da må du inn på TV-Norge sine nettsider for å finne svaret. Programmet avsluttes med noen ord fra programlederen, og en sniktitt på hva som skjer i neste ukes program.

Også her er store deler av serien gjennomgått, og én enkelt episode er valgt ut til analyse. Den utvalgte episoden er den første i sesong tre, som ble sendt på TV våren 2010. Denne episoden ble valgt ut fordi den inneholder et representativt utvalg oppgaver; først skal

⁴ <http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=andenesmakt5&content=424228310017> (28.05.12)

⁵ <http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=jakten6sans> (28.05.12)

deltakerene fornemme seg frem til en dykker som skjuler seg under vannoverflaten, så skal de prøve å avsløre løgn ved hjelp av den sjette sans, og til slutt skal de prøve å fornemme hvem som ligger begravet i en umerket grav på en kirkegård i Bergen. En annen grunn til at denne episoden ble valgt ut, er at det her er gitt rom for små intervjuer med deltakerne, der de forteller litt om «evnene» sine, og hvorfor de har blitt med på programmet⁶.

Prinsesse Märtha og Engleskolen

Prinsesse Märtha Louise og den såkalte «engleskolen», *Astarte Education* har fått mye omtale i norsk presse de siste årene. I denne avhandlingen skal vi ta for oss noen eksempler fra de største norske nettavisene, VG, Dagbladet og Aftenposten. Det er et enormt materiale å velge mellom, med svært forskjellig karakter. Hovedfokuset vil ligge på nyhetsartikler skrevet av «vanlige» journalister. I tillegg vil vi se på det som blir skrevet i kommentarfeltet til en av disse artiklene. Temaene som blir tatt opp er blant annet det økonomiske aspektet ved engleskolen, Märthas posisjon som kongelig, det etiske ansvaret hennes, og forholdet hennes til kristendommen.

En del av artiklene som er skrevet om prinsesse engleskolen er forholdsvis nøytrale og informative. Vi skal ta for oss én slik artikkel som handler om hvordan prinsessen lekte tampen brenner med en engel da hun hadde mistet en nøkkel (Fotland 2012). Blant artiklene finner vi også krass kritikk av Märtha og engleskolen. Vi skal ta for oss en artikkel fra 2007, det året engleskolen ble opprettet. I denne artikkelen blir prinsessen kritisert på det sterkeste av Finansavisens redaktør Trygve Hegnar. Hegnar mener at engleskolen er ren svindel og et brudd på markedsføringsloven (Lind 2007). Kritikk kommer det også fra kristent hold; Misjonstopp Espen Ottosen er ikke enig i at Märthas engler lar seg kombinere med kristen tro, slik hun selv hevder (Andersen m.fl. 2011).

Fra vitenskapelig hold kommer det ikke så mye kritikk, men det vises interesse for Märthas engler. Vi skal ta for oss et eksempel: I februar 2012 ble det ytret ønske fra en forsker ved NTNU om å få analysere Märthas «englefjær» (Meland 2012). Også religionsforskere blir av og til brukt i nettartiklene om engleskolen. I artikkelen vi skal ta for oss, uttaler disse seg forholdsvis nøytralt om saken (Grønning 2011).

I tillegg til overnevnte saker, skal vi også ta for oss medieoppstyret våren 2011, da engleskolen på sin facebookside oppfordret til å «sende engler til Japan» i forbindelse med

⁶ <http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=jakten6sans&content=921155735553> (28.05.12)

jordskjelvet og tsunamien som hadde rammet landet. Utspillet ble møtt med massiv kritikk fra blant andre Human-Etisk Forbund. Generalsekretær i forbundet, Kristin Mile mente utspillet var både upassende og uverdigg (Fuglehaug 2011).

Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen liker å bli lurt*

«Human-Etisk Forbund har lansert en kampanje mot klarsynte, alternativmedisinere, krystallhealere og andre som utnytter folks tvil, sorg og håp med grunnløse påstander» (HEF udatert (a)). Slik blir kampanjen *Ingen liker å bli lurt* presentert på Human-Etisk Forbunds hjemmeside. Her finnes lenker til flere artikler om temaet; blant annet *Bli med på en folkeaksjon mot lureri!* (HEF, 2012). Dette er en lang artikkel som tar for seg oppblomstringen av det alternative i samfunnet vårt, og at det er viktig å stille seg kritisk dette. Artikkelen inneholder faktaopplysninger om det alternative, og da særlig alternativ behandling som homøopati og kvantemedisin. Artikkelforfatteren ser ut til å ha gjort grundig research om disse emnene. Det kommer også en del skrekkeksempler på hva som kan skje dersom man velger alternativ behandling fremfor skolemedisin. Artikkelen trekker også frem James Randi, som har brukt store deler av sitt liv på å prøve å avsløre det han betegner som «kvakksalvere».

Kampanjen har sin egen hjemmeside, som det også lenkes til. På hjemmesidene blir vi møtt med overskriften *Begynner du å få nok?*. Her blir leseren oppfordret til å dele koblinger til saker på internett, som de mener er lureri (HEF, udatert (b)). Kampanjens facebookside⁷ har 9692 såkalte «likes», eller tilhengere. Også her kan gruppens tilhengere dele med hverandre ulike nettartikler de har lest. Kommentarfunksjonen på denne siden blir hyppig brukt, og de andre tilhengerne kommenterer eller «liker» artiklene som blir delt

I mars 2012 var det ett år siden kampanjen ble lansert, og for å feire dette, ble det postet flere videoer på Facebook som ble laget i 2011. I disse videoene deler flere profilerte personer sine meninger om det alternative. Vi skal ta for oss to av disse videoene i analysen av denne kampanjen; Allmennlege Jørgen Skavlan (2011), og skribent og forfatter Gunn Hild Lem (2011). Disse videoene ble vist for intervjuobjektene i de kvalitative intervjuene. I tillegg skal vi ta for oss artikkelen *Bli med på en folkeaksjon mot lureri!*, samt at vi skal se på hjemmesiden generelt, og hvordan facebooksidene brukes.

⁷ <https://www.facebook.com/ingenlikerabilurt> (04.05.12)

Tilnærming til materialet

For å tilnærme oss medieeksemplene skal vi bruke elementer fra diskursanalyse med et sosiologisk bakteppe. Området er avgrenset til å gjelde «det alternative» og «media», eller nærmere bestemt, det alternatives fremstilling i media. Her skal vi se på hvordan henholdvis de alternative, allmennheten og skeptikerne kjemper om retten til å definere det alternative. Vi vil ikke gå inn på det teknisk-metodiske i diskursanalysen, men bruke utvalgte elementer derfra som passer til materialet og problemstillingen. Når det gjelder de kvalitative intervjuene vil vi ha det diskursanalytiske i bakhodet, med respondentene som representanter for de alternative, og deres definisjon av begrepet, men her vil vi fokusere mer på det sosiologiske og respondentenes virkelighetsforståelse. Vi vil også se diskursanalytisk på de alternative som gruppe, hvordan de har fått denne betegnelsen og hva den gjør med dem.

Elementer fra diskursanalyse

Diskursanalyse er ingen enhetlig disiplin. Derfor er det heller ingen enkel oppgave å gjøre rede for hva det er. Neumann beskriver begrepet diskurs blant annet som «et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som (...) er virkelighetskonstruerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner» (2001:18) En diskurs kan også beskrives som en kamp om definisjoner. Som eksempel trekker Neumann frem nettopp begrepet diskurs. Det pågår en kamp om definisjonen av begrepet, avhengig av hvilken disiplin man befinner seg innenfor. Neumann plasserer seg selv innenfor en samfunnsvitenskapelig disiplin (2001:21) , noe som passer godt for avhandlingens sosiologiske perspektiv. Han understreker også viktigheten av å tilpasse diskursanalysen til det materialet du skal ta for deg (2001:176).

Også Jørgensen & Phillips tar for seg hvordan man kan kombinere ulike former for diskursanalyse for på best mulig måte tilpasse analysen til materialet. Dette kaller de en «multiperspektivistisk ramme». Her understreker de at det kan være nødvendig å oversette enkelte begreper fra ulike disipliner, slik at de ikke strider imot hverandre (1999:154).

I denne avhandlingen skal vi ta for oss hvordan ulike diskurser kjemper om definisjonen av «det alternative». Her er det snakk om blant annet religionsdiskursen, den medisinske diskurs, den markedsøkonomiske diskurs og den kongelige diskursen. Vi vil ta i bruk Faircloughs *diskursorden*, som beskrives av Jørgensen & Phillips som ulike diskurser som konkurrerer om å innholdsutfylle samme terreng på sin måte (1999:147). Norman Fairclough er en av grunnleggerne av *kritisk diskursanalyse* (Jørgensen&Phillips 1999:72). Andre begreper vi henter fra Fairclough er *intertekstualitet* og *interdiskursivitet* som beskriver

hvordan forskjellige diskurser blandes sammen i bestemte tekster (1999:144). Intertekstualitet samsvarer med det som i diskursteorien kalles *artikulasjoner* (1999:145). Artikulasjon handler om hvordan begreper får ulik mening avhengig av hvilke andre ord det settes i sammenheng med (1999:38).

Analyse av medieeksempler

I de utvalgte tekstene vil vi se på hvordan det alternative fremstilles – i et positivt, negativt, eller nøytralt lys. Vi vil også se på hvem som er avsender og mottaker av tekstene, og hvilken diskurs tekstene befinner seg innenfor. Et annet viktig element, er å se på artikulasjonene, eller intertekstualiteten - hvilke andre ord og uttrykk som settes i sammenheng med det alternative, og hva de gjør med begrepet.

For å få oversikt over hvilke temaer som blir gjentatt benyttet vi fargekoding av tekstene. I *Åndenes makt og jakten på den 6. sans* lette vi etter fire forskjellige temaer som fikk hver sin farge; Bevis/forsøk på vitenskapeliggjøring, tvil, samfunnets holdninger og hvilke ord og uttrykk som blir brukt når de snakker om det alternative.

Også i analysen av nettartiklene ser vi på hvilke ord og uttrykk som blir brukt for å omtale det alternative. Vi ser også på hvilken diskurs artiklene plasserte seg innenfor – hvem sitt syn de representerer. Her ser vi også etter bruk av anførselstegn, og hvilke elementer som blir belyst – det økonomiske- eller etiske aspektet, samt Märthas posisjon i forhold til kongehuset og kristendommen.

I analysen av debattforumet ble det også tatt i bruk fargekoding. Først ble kommentarene delt i to grupper, avhengig av om de var positivt eller negativt innstilt til Märtha og engleskolen. Deretter ble de positive kommentarene delt opp i to grupper – de som ga uttrykk for å ha samme virkelighetsforståelse som Märtha, og de som var mer nøytrale, og bare støttet henne. De negative kommentarene ble så kodet etter hva som ble kritisert; om det var det økonomiske aspektet – som gjerne hang sammen med hennes rolle som kongelig, de som bare syntes det var latterlig, og til slutt kommentarene som kom fra kristent hold.

Til analysen av HEFs kampanje ble det også brukt fargekoding. Her ble teksten delt inn etter kategoriene lureri, vitenskap, medisin og økonomisk kritikk. Det ble også sett på begrepsbruken i forhold til det alternative, og bruken av interaktivitet i på kampanjens hjemmeside og facebookside.

Koding og analyse av intervjuer

Etter å ha lest igjennom intervjumaterialet, for å skaffe et overblikk over innholdet, ble det notert ned en rekke temater som gikk igjen. Disse ble så brutt ned til et knippe kategorier, som ble gjenstand for fargekoding av intervjuene. Koding av intervjuene gir struktur og overblikk over det omfattende intervjumaterialet (Kvale&Brinkmann 2009:208). Kategoriene brukt i kodingen var: Beskrivelse av egen virkelighetsforståelse – vegring for å snakke om det – fordommer og stereotyper – vitenskap – det økonomiske aspektet – medias rolle og signifikante andres betydning. Intervjuene ble gjennomgått på nytt, og denne gangen fargekodet etter disse kategoriene. Kategoriene ble så samlet i hvert sitt dokument, og et utvalg utsagn fra hver kategori ble valgt ut til videre analyse. Analysen vil bli presentert tematisk, etter disse kategoriene.

I analysen ser vi på hvilke artikuleringer det alternative settes i inn i, hvordan respondentene definerer det alternative. På den måten kan vi skape oss et bilde av virkelighetsforståelsen deres. Vi vil også se på hvilke holdninger respondentene mener resten av samfunnet har til det alternative, hvilke tanker de har om det vitenskapelige verdensbildet og hvordan de reagerer på det alternatives fremstilling i media. Her vil vi ta i bruk en diskursanalytisk forståelse av gruppeidentitet, med utgangspunkt i teori fra Berger & Luckmann og Goffmann.

Verken i analysen av medieeksemplene, eller intervjuene har vi noen teori om hva vi forventer å finne. Vi har derimot noen spørsmål vi gjerne vil ha svar på; Hvordan fremstilles det alternative i media, og hvordan påvirker dette de alternatives virkelighetsforståelse? Formålet med analysen er her å skape seg en teori induktivt, det vil si at teorien ikke settes på forhånd, men utvikles i etterkant av undersøkelsene. Dette kalles for *grounded theory*, et begrep hentet fra Glaser & Strauss (Kvale&Brinkmann 2009:209)

Forskerens rolle

Et ønskelig mål for en forsker er å være så objektiv som mulig. I mange tilfeller viser dette seg å være en umulighet. Er forskningsfeltet naturen, matematikk eller kjemi vil forskeren i stor grad kunne være objektiv. I denne avhandlingen, der temaet er religion og virkelighetsforståelse, blir det straks mye vanskeligere. Når det gjelder diskursanalyse er det viktig å se på hvor man selv befinner seg i forhold til den diskursen man analyserer (Neumann 2001:178) . Selv med analytisk distanse og forsøk på objektivitet er det nærmest umulig ikke å la ens egen posisjon påvirke analysen.

Mitt ståsted i forhold til det alternative er ambivalent. I arbeidet med reasearch og materiale har jeg blitt mer og mer fascinert av det alternative. Jeg forstår godt det appellerende ved denne virkelighetsforståelsen. Likevel har jeg en skeptisk og kritisk holdning til den. Selv om mye av det alternative tankegodset har noe bra for seg, mener jeg det viktig å tenke kritisk og stille spørsmålstegn ved det som blir fremlagt. Når det er sagt, skal jeg ikke prøve å avgjøre hva som er den «rette» definisjonen av det alternative. Jeg vil kun se på hvordan de ulike aktørene fremstiller det alternative, og drøfte de ulike synspunktene opp mot hverandre.

Når det gjelder intervjuene kan det at jeg kjente flere av intervjuobjektene fra før av spille inn på svarene som ble gitt – både positivt og negativt. Det er ikke sikkert en ukjent person ville åpnet seg like mye og gitt like ærlige svar som en som er trygg på intervjueren. På en annen side kan det også være et hinder om intervjuer og respondent kjenner hverandre godt. Kanskje glemmer intervjueren å stille enkelte spørsmål fordi de virker så elementære, og mye informasjon kan gå tapt for en eventuell tredjepart hvis enkelte ting forblir uuttalt fordi det er underforstått mellom partene.

Det kan også være at det er vanskeligere å åpne seg og være helt ærlig mot noen man kjenner, dersom det er et sensitivt tema som blir tatt opp. Erfaringene fra dette prosjektet tilsier at en nær relasjon mellom intervjuer og respondent kan fungere bra. Intervjuene var, etter min mening preget av åpenhet og god informasjonsflyt. Tilfellene der respondentene var bekjente, bød på noen små problemer. Her kunne det virke som om respondenten holdt informasjon tilbake, og ikke var like villig til å åpne seg. I tilfellene der intervjuer og respondent ikke hadde noen relasjon fra før av opplevdes ikke dette som et problem, selv om disse intervjuene kanskje ikke var like åpne som de med nære venner.

Kapittel 4: Analyse av medieeksempler

Medias fremstilling av det alternative

Media spiller en stor, nesten altomfattende rolle i dagens samfunn og i enkeltmenneskets liv. I dette kapittelet skal vi se på media som formidler av «virkeligheten», eller nærmere bestemt – det alternatives plass i «virkeligheten». I media utkjemper en diskursiv kamp om hvordan det alternative skal defineres. For å illustrere de ulike posisjonene: skeptikerne, de alternative og allmennheten, eller «folk flest» har vi valgt ut tre ulike eksempler.

Programmene *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans* representerer her de alternative. De to utvalgte episodene er transkribert – gjort om til tekst, og skal vise hvordan de alternative ønsker å definere «det alternative». Eksempler fra disse tekstene vil bli brukt for å demonstrere hvordan det alternative snakkes om og hvilke andre ord og uttrykk de selv bruker for å beskrive det alternative. Tallene som oppgis som referanse er sidetall i de aktuelle transkripsjonene.

Hvordan «folk flest», eller allmennheten definerer det alternative er mer komplisert å svare på. Allmennheten representerer den «offisielle» virkelighetsforståelsen i Norge. For å avgrense oppgaven har vi her valgt oss ut ett enkelt tema; Prinsesse Märtha Louise og hennes mye omtalte «engleskole»; *Astarte Education*. I tillegg til avgrensning i tema, har vi valgt å konsentrere oss om et utvalg nettavisartikler som omhandler dette. Også her vil eksempler fra tekstene være med på å demonstrere allmennhetens definisjon av det alternative, selv om dette ikke nødvendigvis er en entydig definisjon.

Skeptikerne er i denne sammenhengen representert ved Human-Etisk Forbund og deres kampanje *Ingen liker å bli lurt*. Vi har valgt oss ut et knippe «tekster» fra denne kampanjen, hvor vi, på samme måte som i de andre eksemplene, vil bruke utdrag fra tekstene for å demonstrere hvordan det alternative blir omtalt og hvilke artikuleringer det settes inn i.

TV-Norges «alternative» programutvalg

Programseriene *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans* er programmer laget av TV-Norge, med de alternative, eller vanlige folk som mener de opplever overnaturlige ting. Programmene er laget med tanke på å underholde allmennheten og de alternative. I begge disse programseriene fremstilles det alternative som noe reelt, og med positivt fortegn. Spøkelser, ånder, engler, energier og klarsynte evner er en naturlig del av denne virkelighetsforståelsen. Vi har sett på hvordan disse programmene formidler det alternative, hvilke artikuleringer det alternative settes inn i, og hvilke virkemidler som tas i bruk for å fremstille det alternative i best mulig lys.

Jakten på den 6. sans, sesong 3, episode 1⁸

I *Jakten på den 6. sans* konkurreres det i å ha den best utviklede sjette sans. Det forutsettes dermed at den sjette sans er noe virkelig, og dermed plasserer de seg innenfor den alternative diskursen. Samtidig erkjennes det at ikke alle innehar dette synet, at allmennheten kanskje har en annen virkelighetsforståelse. I tillegg til å konkurrere seg i mellom er hensikten for deltakerne, i følge programleder Tom Strømnæss, å «overbevise oss (peker på seg selv med begge hender) og deg (peker mot kamera) om at de har en sjette sans» (1).

Selv om *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans* er valgt ut for å representere de alternatives side i definisjonskampen, finner vi også her flere aktører som representerer ulike syn på saken. Programleder Tom Strømnæss representerer «oss», seerne – eller allmennheten. Han er til tider litt skeptisk, og bruker uttrykk som «**hevder** de har evner» (1), og «**angivelig** klarsynt» (29). Han uttrykker også at «Hittil har ikke hans demonstrasjon av egne evner vært spesielt imponerende» (27). Samtidig snakker han om det alternative, som om han erkjenner denne virkelighetsforståelsen:

Det som venter dere nå er en rekke oppgaver som alle er laget for på best mulig vis å teste deres sjette sans. Det gjelder å skru på den indre radaren like godt med én gang, for her kommer den første oppgaven. (2)

⁸ <http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=jakten6sans&content=921155735553> (28.05.12)

Strømness opptrer nysgjerrig, åpen og undrende overfor det deltakerne forteller ham: «Altså, erkeenglene? Javel...» (13). Samtidig blir programlederen (TS) overrasket når deltakerne klarer oppgavene, her etter at en av deltakerne (TE) klarte å finne en dykker som hadde gjemt seg under havoverflaten:

TS: Der! Ser du den?

TE: Djises! Utrolig. Fantastisk!

TS: (ler)

TE: (ler høyt) Dette er sinnsykt!

TS: Ja, rett og slett. Vi er femogtjue meter unna. Det er så godt som...

TE: (rister på hodet) Ja, det her er helt utrolig, det er helt fantastisk. (ler høyt) Nei, nå er jeg gjennomsvett.

TS: Ja det... (ler)(9)

Selv den pensjonerte politietterforskeren Laila Back blir av og til overrasket og imponert over hva deltakerne får til (29). Hun er hovedsakelig med som «dommer og overvåker»(3), og kan sies å representere skeptikerne. Hun skal sørge for at alt går rett for seg, og er skeptisk til deltakernes «evner»: «Jeg synes dette her, som er den første oppgaven, er en veldig tung start for deltakerne, og jeg har ingen tro på at de skal klare å løse den» (3).

Deltakerne derimot, har stor tro på sine egne evner, og kan sies å representerer de alternative. Noen jobber med det, andre har det som hobby. I begynnelsen av programmet får vi presentert hva som er deltakernes «spesialiteter», og det er henholdsvis «klarsyn», «kanalisering», «reading», «astrologi» og «medium» (1-2). Det gis ingen videre forklaring på hva disse termene betyr, så TV-Norge antar at de som ser programmet allerede vet det. Deltakerne snakker om det alternative som noe naturlig og selvfølgelig, og seerne er aldri i tvil om at deltakerne har en alternativ virkelighetsforståelse:

Den sjette sansen, den slår jo inn og blir benytta når de andre fem sansene ikke lenger klarer å gi deg den informasjonen du trenger. Så bruker man den sjette. Den fanger inn, eller kan fange inn all den andre informasjonen (2).

Når jeg hilste på Audun, så sørget jeg for å ta han i høyrehånden, og legge igjen et lite energimerke i min hånd, og fra den energien, så lagde jeg da en tråd, en rød tråd, så jeg klarer å hale han inn (7).

Jeg vet ikke hvordan jeg skal løse oppgaven akkurat nå. Hvilke svar jeg får. Jeg kobler meg opp og ber om hjelp både fra guiden min og gjerne fra erkeengler, også får vi se hva jeg får tilbake, og hvilken måte jeg vil løse det på (10).

Her snakkes det både om «den sjettede sans», «energimerker», «guider» og «erkeengler». Andre begreper som brukes i omtalen av det alternative er «intuisjon» (3), «meditasjon» (6), «fornemmelse» (8), «et bilde i ditt indre» (9). Noe annet som går igjen er at de bruker det alternative for å hjelpe folk, både de levende, og de som ikke lenger er blant oss:

Den aller viktigste grunnen til at jeg har lyst til å være med på den sjettede sans, det er at jeg har lyst til å jobbe med det på heltid. Altså den gleden du får i hjertet når du har hjulpet en person på en eller annen måte, den er bare helt ubeskrivelig (2).

Jeg tror at grunnen til at jeg var så bestemt på at jeg fikk opp en mann er knyttet til at på en kirkegård, så er det mennesker som ikke er blant oss lenger. Altså...vi som har evner har en tendens til å bli veldig fort lagt merke til hvis det er noen som trenger hjelp (24).

I det siste sitatet ser vi også en annen tendens som går igjen. Dersom ting ikke går som det skal, finnes det alltid en forklaring på det. I tilfellet over var det en kvinne som var riktig svar på oppgaven, men i og med at de var på en kirkegård, var det mange «ånder» å velge mellom, som gjorde at deltakeren tok feil. Dette gjaldt for flere av deltakerne.

Programlederen, som også fungerer som en fortellerstemme i bakgrunnen understreker at deltakerne får «mange tøffe utfordringer» (1). I den første oppgaven, der deltakerne skulle finne en dykker, forsikrer Strømnæss oss om at «dykkeren ikke skal være mulig å oppdage med det blotte øyet» (3) og at:

Det eneste deltakerene får vite er at dykkeren befinner seg på ti meters dyp, ett eller annet sted innenfor en radius på snaue kilometern fra den lille øya Gullholmen. Noe som gir et søkeområde på enorme to millioner kvadratmeter (3)

Og når én av deltakerne er veldig nær ved å finne dykkeren sier Strømnæss: «I dette enorme søkeområdet har Tore klart å navigere seg fram til en posisjon kun 24 meter fra Audun. Rent statistisk er det under én promille sannsynlighet for å kunne komme så nær» (10). Strømnæss

trekker også frem matematikken når deltakerne ikke gjør det så bra: «...en treffprosent på 54. Altså, ikke bedre enn det som kan forventes ut fra ren tipping» (17).

Denne bruken av matematikk kan ses på som et forsøk på vitenskapeliggjøring av det alternative. Hele konseptet går ut på å «måle» hvem av deltakerne som har den beste sjette sans. Dette gjør de ved å vurdere deltakerenes prestasjoner etter hver øvelse. Deltakerene får poeng, som vises på en poengtavle. I oppgaven med løgndektoren vises deltakernes treffprosent i et barometer – enda et element lånt fra den vitenskapelige diskurs.

Helt fra programmets begynnelse – med vignetten – viser TV-Norge at de prøver å gjøre programmet til en del av den vitenskapelige diskurs, eller i hvert fall å gjøre den sjette sans til noe som kan testes vitenskapelig, og bevises. Vignetten viser en animert mannskropp som står i et virtuelt rom. I rommet rundt mannen ser vi lysende felter, som kan gi assosiasjoner til nervetråder eller elektriske impulser. Videre gjennomgås alle sansene, og de knyttes til de aktuelle kroppsdelene. Når det kommer til den sjette sansen, rettes fokuset mot mannens hjerne, med en lysende «tråd» som går på kryss og tvers inne i hjernen.

Det at programmet prøver å fremstille seg selv i et vitenskapelig lys, viser at dette er en sterk tendens i samfunnet vårt, og et ideal man forsøker å leve opp til – også deltakerne er klar over dette:

Jeg mener og tror at alle mennesker er født med en sjette sans. Altså det ligger patent [sic!] hos oss alle. Men etter hvert som man vokser opp, så stenger samfunnet døra for det alternative, for det er ikke gitt rom for alternativ selvutvikling. Man blir opplært til vitenskap og logisk tankegang, og da lukker man døra (2).

Jeg syns det er veldig greit at folk har meninger, og at det er logikk inni bildet, og at det finnes skeptikere, for det er helt nødvendig for at vi skal kunne klare å få dette here «alternative» stuerent (1).

Deltakerne er altså inneforstått med at ikke alle har den samme virkelighetsforståelsen som dem selv. Denne siste deltakeren trekker frem at det alternative ikke er helt stuerent. Dette kommer også opp i programmet *Åndenes makt*, der flere av de berørte vegrer seg for å fortelle om sine «alternative» opplevelser.

Åndenes makt, sesong 3, episode 5⁹

Der hvor *Jakten på den 6. sans* prøver seg på en vitenskapelig tilnærming, er stemningen en helt annen i *Åndenes makt*. Her spilles det på det mystiske, uhyggelige og uforklarlige, og det ser ut til at de plasserer seg innenfor den alternative diskursen. Vignetten setter tonen for resten av programmet, med sin uhyggelige collage av bilder, og mystiske musikk. De bruker elementer som tåke, og vind, gravstøtter, silhuetter av trær i måneskinn for å skape den rette stemningen (2). Et annet virkemiddel de bruker for å skape en skummel stemning, er «rekonstruksjoner» av de uforklarlige hendelsene de berørte har opplevd.

Den «klarsynte», Lilli Bendriss kommer inn og gir en forklaring på det de berørte opplever. Bendriss er en representant for de alternative. Hun har kortklipt, mørkt hår, mørk sminke, svarte klær, og en fremtoning som kan minne om det bildet mange har av en heks. Bendriss snakker med overbevisning om det alternative, og det er ingen tvil om hennes virkelighetsforståelse:

Man sier jo det, at når man går over, altså forlater sin fysiske kropp...vi kaller jo det å komme over i lyset, ikke sant. Men så er det jo sjeler som på en eller annen måte stopper kanskje halvveis. (...) Man kan da bli såkalt jordbunnen, det vil si at man oppsøker steder hvor man har følt seg hjemme, og at man kobler seg på det stedet. At her er jeg, her er jeg trygg, her får jeg energi, her kan jeg oppleve at jeg eksisterer. (...) sanket energi fra de levende, og da har man energi og kan kanskje på en måte bevege det fysiske (9).

De berørte, sammen med programleder Tom Strømæss kan her sies å representere allmennheten. De stiller seg undrende til det de har opplevd, og vil ikke helt tro på det. Samtidig erkjenner de at det skjer merkelige ting rundt dem: «Jeg vil ikke tro på at det finnes 'spøkelse', men jeg må jo tro på det når jeg ser dette her. Der skjer jo fysisk, tøyet flyr ut av hengerene og detter ned og det seiler jo gjennom lufta» (5).

Vi ser tydelig at de berørte og programlederen bruker andre begreper enn Bendriss når de snakker om det de opplever. De bruker ord som «merkelig» (3), «ubegripelig» (5), «utrivelig», «underlig» og «uvirkelig»(6). De er altså ikke helt fortrolige med det som skjer, for det stemmer ikke helt med deres virkelighetsforståelse. Flere av de berørte gir da også

⁹ <http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=andenesmakt5&content=424228310017> (28.05.12)

uttrykk for at det er flaut og ubehagelig å snakke om at de opplever disse tingene: «...det var veldig, veldig uvirkelig. Det er jo forferdelig, det er flaut å snakke om det, for det...(ler litt forsiktig) altså, det å se personer som ikke er her liksom...» (6). En av de berørte sier hun har delt opplevelsene sine med andre, men: «det er veldig få som tror på meg» (5).

For å håndtere de uforklarlige hendelsene som skjer, prøver de berørte å finne logiske forklaringer på det som har skjedd:

Så hørte jeg det smalt i lagerdøra, og det syns jeg var litt sånn...ekkel. Så jeg gikk hen til lagerdøra, og kjente etter om den var låst enda, og det var den jo. Jeg tenkte at jaja, det kan jo ha vært at den sto åpen, at jeg sjekket feil i stad, eller, vinden eller et eller annet. Sånn...du prøver å rasjonere da, lyder som du hører (3).

Ofte klarer de likevel ikke å forklare opplevelsene på en rasjonell måte:

Så jeg går tilbake igjen til bak disken for å hente en mynt til, for jeg hadde ikke lyst til å gi meg på maskina ennå. Og da var myntene mine stablet. Det er hundre prosent sikkert at ikke jeg stablet de selv. Og da hadde jeg ikke noe lyst til å være i nærheten av det lenger. Jeg skulle være alene, også skjer det ting som ikke jeg gjør selv (3).

Det er her den klarsynte kommer inn i bildet: «Jeg håper at hun klarsynte får en følelse, at jeg kanskje kan få en bekreftelse på at det ikke er meg som er helt tussete (ler)» (8). Bendriss gjør nettopp dette. Hun bekrefter det de berørte opplever, og mer til:

Jeg syns jo det var litt godt å høre hva hun hadde å fortelle da, for det, det er jo de tingene vi har gått og følt, og det er akkurat som om at ting på en måte gikk litt opp for en da, at åja, det er derfor jeg har hatt det sånn, det er derfor jeg har følt det sånn. Altså, du føler en litt sånn lettelse (12).

De berørtes uforklarlige opplevelser, kombinert med Bendriss' «fornemmelser» fungerer som bevis for eksistensen av ånder og spøkelser. I tillegg prøver programleder Strømæss (TS) å finne mer håndfaste bevis i Statsarkivet, der han får hjelp av en historiker (TD). Når de finner ting som stemmer overens med det Bendriss (LB) har fornemmet, klippes det tilbake til da hun var på befaring i den aktuelle bygningen:

TS: Vi finner ikke noe bilde av Torkildsen.

(Tilbakeblikk på Lilli Bendriss som sitter og tegner.)

LB: Han har vest og gullklokke og litt mage og mustasje

TS: Men denne gjengen (Viser et gammelt sort-hvitt-fotografi) fra Kristiansands børs i 1902 viser at vest, bart og klokke tydeligvis var in rundt århundreskiftet. (...) Lilli fikk tidlig en fornemmelse av strid rundt huset, og året 1909 oppdager vi noe merkelig.

(Tilbake til statsarkivet)

TD: Han selger huset tilbake til disse to. Til byggmesteren og til han...

(Tilbakeblikk på Bendriss)

LB: Noe med eierskap, altså den som bygde huset, eller hadde det kontra noen som kanskje overtok det. Her er noe uro rundt det. Transaksjonen var ikke sånn som den skulle.

(Tilbake til statsarkivet)

TD: Som du ser, så står det alltid en god del her. Ved hver eneste transaksjon, så står det veldig mye. Men her så står det bare to linjer. Når T.A. Torkildsen selger huset tilbake til de to byggherrene, så står det bare at han ikke skylder skatt, og at det ikke er noen anmerkninger, og that's it. Det er ikke noe mer. (...) ...han gjør opp for seg, og bare forsvinner (15-16).

Her er enda et bevis på at det Lilli Bendriss har fornemmet er sant. Bygningen må dermed være hjemsoekt av spøkelses, og det plager de som jobber der. *Åndenes makt* tilbyr en løsnng på problemet.

Et av de faste innslagene i programmet, er at den klarsynte foretar en såkalt «husrens», for at eventuelle ånder eller spøkelses skal gå over til «den andre siden», og slutte å plage de som bor, eller jobber bygningen. Også i denne episoden foretar Bendriss en husrens, eller en «avmagnetisering» i dette tilfellet, da det var mye «grugg» i huset, og det fantes ting der som ikke var «normalt» (14), selv etter alternativ standard. Da Strømnæss etter en tid kommer tilbake til de berørte, og de sier de opplever en enorm endring siden Bendriss foretok husrensens, stilles også dette som et bevis for at denne alternative virkelighetsforståelsen har noe for seg. Programlederen avslutter med å henvende seg til seerne:

En hvileløs sjel, som i bokstavelig forstand henger i baren på Sixpence. En eldre mann som nekter å gi slipp på det som en gang var hans rettmessige eiendom. Ei ung jente, som lenge etter sin død fortsatt vandrer rundt i det hjemmet der hun tjenestegjorde. Kan disse ha vært årsaken til alle forstyrrelsene og de underlige opplevelsene som folk har hatt her i Kirkegata 7 i Kristiansand? Vi vet ikke, men de som til daglig jobber i

bygningen her opplver i hvert fall at noe er forandret. Hva det skyldes får du avgjøre selv. Takk for i kveld (18).

Prinsesse Märtha og engleskolen

Prinsesse Märtha og «engleskolen» har fått bred dekning i norske nettaviser. Nettartiklene er skrevet av journalister som formidlere, og de er skrevet for allmennheten. De store avisene, VG, Dagbladet og Aftenposten har bredt nedslagsfelt, og når ut til store deler av den norske befolkning. Det er stort spenn i artiklene vi skal ta for oss. Journalistene selv forholder seg forholdsvis nøytrale til eksistensen av englene, de følger det såkalte «objektivitetsidealet», som er viktig i journalistikken (Ytreberg 2008:118). Likevel oppfattes det en tvilende undertone i mange av artiklene, eller som Kraft er inne på – det alternative fremstilles som latterlig, eller i beste fall en kuriositet (2011:105). Hovedsakelig er journalistene formidlere av andres tanker og holdninger. Disse nettartiklene, sammen med noen tilhørende kommentarer fra et debattforum skal her representere allmennhetens syn på det alternative.

Lekte tampen brenner med engel for å finne mistet nøkkel

Denne artikkelen (Fotland 2012) er veldig informativ og nøytral. Journalisten forteller at Märtha og Nordeng har kommet ut med en ny bok. Artikkelen baserer seg i stor grad på et intervju med TV2s *God morgen Norge*. I begynnelsen av artikkelen hører vi journalistens stemme, mens nedover i artikkelen er det sitater av Märtha som utgjør størstedelen av artikkelen. Her kommer altså de alternatives stemme frem, representert ved prinsesse Märtha Louise.

Journalisten bruker begreper som «englepartner», «engler», «meditasjonsøvelser», «verktøy som skal hjelpe leserne til å komme kontakt med englene», «engelen Chamuel hjalp henne» og «engleskolen». Det er vanskelig å si, ut i fra begrepsbruken hvilket forhold journalisten har til det alternative. Journalisten har dermed gjort en god jobb i forhold til objektivitetsidealet. Likevel er det rimelig å anta at journalisten ikke er av det mest skeptiske slaget, da vi ikke finner spor av nihilering i artikkelen.

Når det gjelder prinsesse Märthas stemme, er det ikke tvil om at hun har en alternativ virkelighetsforståelse. Hun forteller om hvordan engelen Chamuel lekte tampen brenner med henne, da hun hadde mistet en nøkkel. Prinsessen bruker mange av de samme begrepene som journalisten – som antakelig har hentet disse begrepene fra Märthas munn og gjort det om til sin tekst. Märtha, som i denne sammenhengen representerer de alternative, uttrykker at resten

av samfunnet ikke helt aksepterer denne virkelighetsforståelsen; «Jeg tenkte at nå klikker det for meg. Jeg kan ikke stå her på gressbakken og leke tampen brenner med en engel. Det er for drøyt». Journalisten skriver videre at «Etter å ha tenkt seg om kommer hun frem til at ingen rundt henne kommer til å skjønne at det er det hun gjør». Og siden ingen kommer til å forstå hva hun driver med uansett, blir Märtha med på leken.

Selv om denne artikkelen er rimelig nøytral i fremstillingen av det alternative, kan det se ut til at det har gått hett for seg i kommentarfeltet under artikkelen. Debattfeltet er nemlig fjernet på grunn av personhets, skriver Dagbladet nederst i artikkelen. Sterke meninger er noe som går igjen under artikler om det alternative. Dette skal vi komme tilbake til senere.

- Engleskolen er ren svindel

I denne artikkelen (Lind 2007) fra 2007, samme året som engleskolen ble opprettet, går Finansavisens redaktør, Trygve Hegnar hardt ut mot prinsessen og denne virksomheten. Artikkelen i Aftenposten baserer seg på noe Hegnar selv har skrevet. Her er det særlig det økonomiske aspektet som kritiseres. Hegnar bruker begreper som «svindel», «spåkoner og annet tøys», «spåkonevirksomhet» og «tulling vi kan flire av».

Av denne begrepsbruken blir det klart at Hegnar ikke deler prinsessens virkelighetsforståelse. Av uttalelsene om at engleskolen er ren svindel, kan det virke som om Hegnar heller ikke anerkjenner at prinsessen kan inneha denne virkelighetsforståelsen. Hegnar garanterer at «verken Märtha Louise eller Engleskolens elever noen gang kommer til å få besøk av eller oppnå kontakt med engler. De finnes ikke». Hegnar devaluerer tydelig det alternative ved å slå fast at engler ikke eksisterer, samtidig som han latterliggjør det ved å sette det alternative i artikulasjon med begreper som «tøys» om virksomheten, og «tulling» om de som driver med det.

Hegnar representerer her den markedsøkonomiske diskursen, og kritiserer engleskolen fordi han mener at det de driver med er tull, og at det derfor er svindel, fordi de lurer folk til å betale penger for noe som ikke finnes. I tillegg drar han inn den kongelige diskurs når han kritiserer Märtha for å utnytte sin prinsessetittel til å tjene penger. Han ønsker «at Kongen og Dronningen enten stopper engleskolen, eller at prinsesse Märtha gir avkall på sin prinsessetittel». Blandingen av den markedsøkonomiske- og kongelige diskurs er et eksempel på interdiskursivitet.

Analyserer gjerne Märthas englefjær

I februar 2012, i forbindelse med lanseringen av engleskolens nyeste bok, fortalte prinsessen om en episode der engleskolens medlemmer hadde blitt dekket av fjær, etter en meditasjon. I etterkant gikk en forsker fra NTNU gikk ut i media og ba om å få tilsendt noen av disse «englefjærene», så han kunne analysere dem (Meland 2012). Bruken av termer som «analyse», «DNA», «arter», «evolusjon» og «englemateriale» kan ses på som et forsøk på å innlemme det alternative i den vitenskapelige diskursen: «Hvis vi hadde hatt tilgang på fjær fra flere engleindivider, kunne vi sammenlignet arvestoffet og i detalj forstått evolusjonen av engler, om det er flere arter og så videre».

Her ser det ut til at forskeren snakker om engler og englefjær som noe reelt. Det kan dermed virke som om han aksepterer denne virkelighetsforståelsen. Likevel er det steder i artikkelen der journalisten ymter frempå om noe annet: «Det ville vært toppunktet i karrieren hvis jeg kunne fått tak i noen av disse fjærene. En revolusjon, sier professoren, kanskje med et lite smil i munnviken». Professoren understreker likevel at «Som forsker må jeg nærme meg dette fordomsfritt», og hincer dermed til at fordommer mot det alternative er noe som er utbredt i samfunnet. Helt mot slutten i artikkelen får professoren spørsmål om han selv tror på engler: «I utgangspunktet er jeg nok skeptisk, men får jeg forelagt englemateriale vil jeg behandle det med største seriøsitet»

Slik maner Märtha frem engler

Denne artikkelen (Grønning 2011) er en rapport fra den «sjette internasjonale englekongress» i Hamburg, og er et tillegg til en video på VGs nettsider. Videoen viser hvordan prinsessen «forsøker å hjelpe tilhørerne på kongressen til å lokke frem sine respektive skytsengler». I artikkelen henter VG inn eksperthjelp fra to religionsvitere, representanter fra den religionsvitenskapelige diskurs. Også den alternative diskurs representeres ved prinsesse Märthas egen stemme, i det journalisten siterer fra videoen:

La den komme i sin egen form. Kanskje føler du en bris, eller du føler deg varm eller kald. Eller du føler et kjærlig nærvær. Kanskje ser du et bilde, eller hører noen ord. Eller noen toner. Samme hvordan du får det, vær sikker på at dette er din måte.

Religionsviterne som uttaler seg er relativt forsiktige i omtalen av saken. Professor i religionshistorie, Anne Stensvold trekker linjer mellom «englemaningen» og healing, og

mener Märtha henter inspirasjon fra den før-medisinske tidsalder, da man trodde at menneskets vesen var å finne i hjertet. Arne Bygge Amundsen, som er professor i folkloristikk mener hele «seansen» minner om et «vekkelsesmøte», og sammenligner språkbruken hennes med den man finner i kristne, karismatiske miljøer. Likevel er han usikker på om det skal vurderes som religion, og sier at «Bortsett fra snakket om verneengler, kunne dette like gjerne ha preg av meditasjon eller gruppeterapi».

Begge religionsviterne er saklige og på ingen måte kritiske i sin omtale av Märtha og engleskolen. Religionsforskeres forsiktige behandling av det alternative har nylig blitt kritisert i en kronikk i Aftenposten. Alexandra Irene Larsen er stipendiat i religionshistorie ved Universitetet i Agder, og mener at religionsforskerne også bør komme på banen i kritikken av det alternative (Larsen 2012).

Advarer mot Märthas englejakt

Om det er mangel på kritikk fra den religionsvitenskapelige diskurs, kan vi ikke si det samme om en annen del av religionsdiskursen – den kristne diskurs. I denne artikkelen (Andersen, Johansen, Svendsby, og Sperstad 2011) kommer kritikken hovedsakelig fra misjonstopp Espen Ottosen, men også biskop Helga Haugland Byfuglien er kontaktet av VG for å få en kommentar.

Kritikken fra Ottosen kommer fordi han er uenig i at Märthas engletro er forenelig med kristen tankegang. Ottosen advarer mot Märthas «englejakt», og mener prinsessen «seiler under falskt flagg» når hun hevder at engletroen kan kombineres med kristendom. Ottosen, som representant for kristendommen, den institusjonen som lenge har hatt monopol på religion i Norge, ser det alternative, her representert ved Märtha og engleskolen, som en trussel mot kirkens hegemoni: «Jeg mener det er leit at hun tar avstand fra Kristendommen og fører mennesker inn i en annen religiøs tankegang»

Artikkelen ser ut til å være en advarsel rettet mot de kristne i befolkningen, om at selv om Märtha selv sier at engletroen kan kombineres med kristendom, så er ikke Kirken av samme oppfatning. Ottosen erkjenner likevel deler av Märthas virkelighetsforståelse – at det finnes engler. Det han er uenig i er at det går an å kontakte dem. Han bruker Bibelen som autoritet for å understreke dette poenget: «I bibelen står det at engler er sendebud fra Gud til mennesker. Det finnes ingen teknikk for å komme i kontakt med engler».

Biskop Helga Haugland Byfuglien er også skeptisk til Märthas kommunikasjon med engler, men hun legger an en mer diplomatisk tone: «Jeg har respekt for at mennesker har

erfaringer om at de er blitt beskyttet og vernet av en engel. Andre av oss vil kalle samme opplevelse en erfaring av Guds nærvær». Likevel mener hun at Märthas teknikker for å komme i kontakt med englene ikke har noe med troen på Gud å gjøre.

-Upassende og uverdig

Også Human-Etisk forbund stiller seg kritiske til Märtha og engleskolens virksomhet. Da engleskolen på Facebook oppfordret medlemmene til å sende engler til Japan i etterkant av jordskjelvet og tsunamien, mars 2011, reagerte mange kraftig. Saken fikk enorm dekning i media, og Märtha fikk massiv kritikk for utspillet. HEFs generalsekretær, Kristin Mile mente utspillet var både «upassende», «uverdig» og «oppsiktsvekkende»: «Jeg reagerer veldig sterkt på dette. Å adressere et kommersielt budskap basert på overtro og lureri til en hel nasjon som er i sorg og sjokk etter katastrofen er svært upassende» (Fuglehaug 2011). Mile bruker ord som «lureri», «overtro» og «kvakksalvere» for å beskrive det alternative. Disse artikuleringene devaluerer tydelig det alternative, og kan ses på som en form for nihilering. Når hun i tillegg setter disse ordene i sammenheng med «kommersialisert budskap» og hevder at de alternative «utnytter folk», forsterkes det negative fokuset ytterligere.

Her kritiseres Märtha og engleskolen særlig på et etisk plan, men også den markedsøkonomiske diskursen blandes inn. Kommunikasjonsrådgiver Elisabeth Hartmann fra byrået *Siste Skrik* er også intervjuet i saken, og hun trekker i tillegg frem den kongelige diskursen. Hartmann mener det er uheldig for kongehuset at Märtha blander prinsesserollen med sitt «kommersielle englebudskap».

Aftenposten på Facebook tok også opp saken, og oppfordret folk til å kommentere. Det kom noen støtteerklæringer til Märtha, men aller mest kritikk, personangrep og usakelige kommentarer (Aftenposten på Facebook 2011). Her ser vi at eksponering i media og diskusjon i etterkant også kan føre til mye negativ fokus rundt det alternative. Av alle sakene som ble tatt opp av Aftenposten på Facebook, var det saken om Märtha og englene som engasjerte leserne mest (Hjertaas 2011).

VG-lesernes meninger

I artikkelen *Slik maner Märtha frem engler* (Grønning 2011), oppfordrer VG leserne til å si sin mening. Omtrent midt i artikkelen står det: «Hva mener du om det prinsessen gjør? Si sin mening her!». Denne hyperlinken sender leseren videre til et debattforum (VG-nett, protokoll 2012). Dette er et eksempel på interaktivitet – at mediepublikummet er med på å forme mediet ved aktiv deltakelse (Ytreberg 2008:51).

Det er 204 som har kommentert, og disse representerer både den alternative diskurs, den kristne diskurs, den markedsøkonomiske diskurs, den kongelige diskurs, og den norske nasjonaldiskursen. Av alle disse kommentarene er 83 positive eller nøytrale til Märthas engleskolevirksomhet. De fleste av disse kommentarene støtter Märtha i det hun gjør, og et gjennomgangstema er hvor modig hun er, som tør å stå fram med sin tro, til tross for mye kritikk i media:

Hun tør å stå for det hun mener og tror på, på tross av latterliggjøring, store presseoppslag og sin tilknytning til kongehuset. Det krever stort mot og trygghet i den plattformen hun står på. Tenk om fler turte å gjøre det samme! Hun er etter min mening et flott eksempel på det å stå for noe uten å heve seg over andre, uten å rakke ned på motstandere, bare forbeholde seg retten til å tro, føle og mene det hun gjør. Takk for at du tør Märtha!

Om lag en tredel av disse kommentarene gir inntrykk av å komme fra folk som deler Märthas virkelighetsforståelse:

Märtha er både seriøs og modig! At hun snakker med den spirituelle verden er bare hva tusenvis av mennesker gjør hver dag over hele verden. Og det er en realitet at vi kan snakke med både engler og de såkalt "døde". De er nemlig ikke døde som bevisstheter, selv om kroppen er død. Men i hennes utsatte stilling er det kjempemodig å stå fram i offentligheten. Hun er både modig og seriøs, noe en ikke kan si om alle kritikerene. Det er typisk at den sureste kritikken kommer fra de som ikke har innsikt i hva de snakker om.....

Resten av kommentarene, altså omlag 60 prosent, er negative og/eller latterliggjørende på prinsessens vegne. 18 av kommentarene kommer fra kristent hold. Disse kommentarene uttrykker bekymring for prinsessens maning av engler, og mener på samme måte som

misjonstopp Ottosen at dette ikke har noe med kristendommen å gjøre. Mange av kommentarene refererer til Bibelen, og det kan virke som om de forventer at alle skal godta den som autoritet:

Bibelen advarer mot engledyrkelse fordi dette er galt. Guds engler står direkte under Jesu kommando og lyder bare Jesus og Gud den almektige. (...) Apostelen Paulus advarer de kristne mot engledyrkelse. Engler som lar seg dyrke tilhører satan, de kan gjøre seg om til lysets engler i utseende men er onde. Jeg gjør som Paulus her og advarer på det sterkeste mot alle former for engledyrkelse. det nye testamente kolosserne kapittel 2 vers 18 og galater brevet kapittel 1 vers 8.

En del av kritikken går ut på mye av det samme vi har tatt for oss i artiklene over; Märthas rolle i forhold til kongehuset og det økonomiske aspektet ved engleskolen. Når det gjelder de økonomiske aspektet går det både på at hun unytter sin prinsessetittel for å tjene penger og at hun utnytter folk som er i en sårbar posisjon:

Det kryr av gærninger i hele verden som forsøker å selge tullede løsninger på livskriser til enkle og ulykkelige mennesker. Dette er et meget konkurranseutsatt marked, der Märtha utnytter prinsessetittelen og sin tilknytning til det norske kongehuset, for å få oppmerksomhet slik at hun kan tjene penger. Ta bare fra henne prinsessetittelen, slik at vi unngår at hun driter ut Det norske Kongehuset, så kan hun gjerne drive med så mye tull og tøys hun bare vil!

Mange av de som kommenterer mener Märtha skjemmer ut både Norge, og kongehuset. De sier de blir flau over det hun driver med, og mener det er latterlig: «...At noen mennesker vurderer å tro på dette. Dama gjør meg flau over å være norsk, og bringer skam til det norske kongehus. Humbug!!!». En av kommentatorene mener latterliggjøringen er helt berettiget: «Folk skal få lov til å gjøre akkurat hva de vil, men det innebærer også at man må være mottagelig for latterliggjøring også. I dette tilfellet så fortjener hun all den latterliggjøring hun kan få». Enkelte henter også til at prinsessen må være gal, og kritiserer de som roser henne:

Om man går ut i media og sier at man hører beskjeder fra romvesner eller grønne menn i sukkerskålen blir man belønnet med hvit tvangstrøye. Om man sier at man hører beskjeder fra engler blir man belønnet med penger og ros for å være "modig". Jeg kaller det galskap.

Det er mange sterke meninger angående Märtha og engleskolen, og selv om hun får en del ros og støtte, er det de negative tilbakemeldingene som tar størst plass. De som kommer med den skarpeste kritikken er støtter seg på autoriteter som Bibelen, eller som tenker at de har «allmennhetens» oppfatning i ryggen. Men som en av kommentatorene sier: «du har mange som støtter deg og som ikke er de som roper høyest».

Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen liker å bli lurt*

Det siste eksempelet er Human-Etisk Forbunds kampanje *Ingen liker å bli lurt*. Dette er en internettkampanje laget av skeptikerne, om det alternative, ment for andre skeptikere, men også den allmenne befolkning. HEF er i denne kampanjen klare i sin tale når det gjelder synet på det alternative, og vil her representere skeptikernes definisjon. De uttrykker i klartekst at de mener dette er lureri, og gir det alternative helt klart et negativt fortegn. Kampanjen representerer den vitenskapelige diskurs, og skeptikerne ser vitenskapen som en motsetning til det alternative. Særlig er det alternativ behandling som får gjennomgå, og kritikken går både på det økonomiske aspektet, og at det kan være direkte helseskadelig.

Godtroende nordmenn

På Human-Etisk Forbunds hjemmesider finner vi en lang artikkel (HEF 2012) som tar opp alle de negative sidene ved det alternative, og argumenterer for hvorfor man heller burde støtte seg på vitenskap og skolemedisin. Ut ifra ordbruken ser vi at artikkelen tydelig formidler et negativt og nihiliserende bilde av det alternative. Ord som går igjen, satt i sammenheng med det alternative er «lureri» og «humbug». Sammen med en utbredt bruk av anførselstegn devaluerer dette det alternative. Vi ser også eksempler på bokstavelige latterliggjøringer: «Det er vanskelig ikke å trekke litt på smilebåndet når man leser om egenskapene til de ulike steinene som brukes i krystallhealing». Og «Det er til å le av» - også i forbindelse med omtale av krystallhealingen.

Allmennlege Jørgen Skavlan, som er selverklært skeptiker, undrer seg over hvorfor nordmenn lar seg lure av disse tingene. Han trekker frem en undersøkelse som hevder at vi nordmenn har blitt «kåret til Europas mest godtroende, eller naive befolkning» og spør videre:

Hva er det med oss som tror at homeopati skal kurere sykdom? Hva er det med oss som tror på kvantemedisins mysterier? Som tror at krystaller skal kunne gjøre deg

frisk? Som tror på sjamaner? Som tror på det overnaturlige og de evinnelige energibanene? Hva er dette? Er det naivitet? Er det ønsket om noe bedre? Eller ligger det faktisk nokså kynisk kommersialisme bak mye av det? (Skavlan 2011)

Det økonomiske aspektet

Noe av det kampanjen går hardest ut mot er nettopp det økonomiske aspektet ved alternativbevegelsen. Dette kommer tydelig frem i artikkelen *Fakta om det alternative i Norge og Verden* (HEF, udatert (c)). Her beskrives den enorme veksten som har vært i alternativmiljøet de siste tiårene, og det gis flere eksempler på alternative aktører som tjener seg søkkrike. De trekker blant annet frem «mediet» Lisa Williams, som har hatt stor suksess i Norge. Showene hennes har gått for fulle hus i både Oslo, Bergen og Trondheim. «I disse showene gir Williams inntrykk av at hun kan snakke med døde mennesker» (HEF, udatert (c)).

I artikkelen kommer de også med skrekkeksempler fra de teletorgsbaserte spådomstjenestene i Norge. Folk har blitt avhengige av disse tjenestene, og dermed fått store økonomiske problemer. Også prinsesse Märtha Louise trekkes frem som en som tjener store penger på det alternative:

Hun har brukt navnet sitt og prinsessetittelen til å argumentere for at vi alle har en «skytsengel» som følger med oss og beskytter oss. Gjennom godt betalte kurs ønsker prinsessen å lære folk hvordan de skal kommunisere med disse englene (HEF, udatert (c)).

HEF trekker også frem at det er store penger inne i bildet, hva gjelder alternativmedisin. I følge en undersøkelse fra 2008, bruker nordmenn mer enn 1,5 milliarder kroner i året på alternativ behandling (HEF 2012). Forfatter og skribent Gunn Hild Lem hevder de alternative bare bruker «hverdagstriks» og at de ikke har forsket på kroppen. Hun stiller seg derfor kritisk til at de skal ta så godt betalt for tjenestene sine:

Du ville ikke hatt meg til å fikse ditt kjøleskap hvis det gikk gærent. Jeg kunne sikkert kommet opp med en hel del interessante ideer og teorier om hva som var galt, men fordi at jeg egentlig mangler den grunnleggende forståelsen for hva som finnes inni et kjøleskap, så vil den beste behandlingen jeg hadde kommet på sannsynligvis vært det samme som jeg bruker hvis PC'en min streiker, å restarte den. Av og til funker det.

Men hvis jeg hadde forsøkt å ta penger uten at jeg egentlig skjønner meg noe på kjøleskap, ville du sannsynligvis ha anmeldt meg. Men det er rart at vi er så mye mindre opptatt av kvalitet når det gjelder de som skal fikse kroppen vår (Lem 2011).

Alvorlig lureri – på helsa løs

Selv om denne kampanjen latterliggjør mye av det alternative, uttrykkes det også bekymring for det de mener er «mer alvorlig lureri». Det trekkes frem at flere norske alternativbehandlere hevder å kunne kurere kreft med «udokumenterte» behandlingsformer og andre «humbug-tilbud». «Desperate mennesker med en dødsdom hengende over hodet er gjerne villige til å prøve alt» skriver kampanjen, og uttrykker at «Når alskens kvakksalvere påstår de kan kurere kreft – og sågar advarer mot konvensjonell behandling, må vi si stopp» (HEF 2012).

Artikkelen trekker frem homøopati og kvantemedisin som eksempler på uvitenskapelige og udokumenterte behandlingsformer. Også «naturlige vidundermiddel» og andre kosttilskudd advares det mot, særlig når de lover å kunne helbrede en lang rekke alvorlige sykdommer. Dr. Skavlan mener at folk må få velge alternativ behandling hvis de vil det, men blir provosert av de såkalte «lurendreierne»:

Valget er selvfølgelig ditt, og jeg har ingen motforestillinger mot at vi alle skal få velge våre terapier eller terapeuter, som fra en terapiens a la carte- meny. Det jeg har motforestillinger imot er når du åpenbart blir lurt, og når du til og med åpenbart blir lurt av mennesker som burde, eller kanskje til og med vet bedre. Det er det som provoserer meg (Skavlan 2011).

Vitenskap og kritiske tenkning

For å unngå å bli lurt, oppfordrer kampanjen til kritisk tenkning, og at man må stole på det som er vitenskapelig dokumentert. Dette setter de som en motsetning til den alternative tankegangen, som de mener baserer seg på «løse påstander og føleri» (HEF 2012)

Mange alternativstemmer liker å gi inntrykk av at vitenskapelige funn bare er én mening blant mange: ”Det er ikke min sannhet.” Men da blir jo alt like gyldig, og alle utsagn veier like tungt. Jo mer gjennomslag alternativbransjen får for dette, jo mer mister vitenskapen den statusen den trenger for å kunne fungere effektivt som

kvalitetskontroll. Hvis vi skal unngå å bli lurt, er vi helt avhengig av å ha et verktøy som hjelper oss til å finne ut hva som er lurteri, og hva som ikke er det (HEF 2012).

HEF mener de alternatives virkelighetsforståelse baserer seg på «vrangforestillinger om virkeligheten», og at dette er noe som må stoppes. Som biologiprofessor Dag O. Hessen sier det: «Vi bør reagere når noen prøver å tilpasse sin flik av virkeligheten eller velge bort fakta som ikke passer med eget verdensbilde» (HEF 2012). Og selv om mye er gjort i beste mening, kan ikke de alternative fraskrive seg ansvaret når noe går galt:

Vi trenger kritisk tenkning fordi våre handlinger baserer seg på våre oppfatninger og tanker om verden. Tenker vi feil, risikerer vi å handle feil – noe som kan få negative følger for oss selv, andre og verden omkring oss. Det medfører et særlig etisk ansvar i form av å undersøke våre overbevisninger og antakelser (HEF 2012).

En folkeaksjon mot lurteri

HEF kaller kampanjen for en «folkeaksjon mot lurteri og lettvintheter» (HEF 2012), og ber folk om å samle seg, og spre budskapet via de sosiale kanalene Facebook og Twitter. Kampanjen kan ses på som en slags «motmisjon» (Gilhus&Mikaelsson 2005:192) som tar sikte på å spre negativ «propaganda» om det alternative. På kampanjens hjemmeside¹⁰ blir leseren oppfordret til å dele koblinger til saker på internett, som de mener er lurteri. Om man trykker på en av lenkene som er delt, kommer man ikke direkte inn på siden, men blir møtt med dette:

¹⁰ <http://ingenlikerablilurt.no> (29.05.12)

Følg "Ingen liker å bli lurt" på
Del din egen kobling

VENT LITT

Ai, ai, siden du er i ferd med å besøke kan inneholde grunnløse påstander fra folk som profiterer på folks godtroenhet, tro på ånder og spøkelseser, samt at det er mulig å snakke med døde mennesker. Vil du fortsette? Tenk kritisk i så fall og still spørsmål. Det er den beste beskyttelsen mot å bli lurt.

 http://www.naturalnews.com/034693_cancer_drugs_tumors_aggres....

FORTSETT ▶

[Si fra hvis denne siden er upassende](#)

Dette kan minne om advarsler som kommer opp dersom man er på vei inn på nettsider med støtende innhold.

Også kampanjens facebookside¹¹ blir brukt til deling av slike lenker. Det kan se ut til at facebooksiden har tatt over som kampanjens viktigste kanal, og nesten daglig kommer det oppdateringer derfra. Her poster både HEF selv slike lenker, men også tilhengerne av siden kan poste innlegg. På samme måte som vi så på debattforumet til en av sakene om Märtha og engleskolen, kan tilhengerne av kampanjen på facebook kommentere og diskutere sakene det henvises til. Denne siden fungerer dermed også som et interaktivt medium, men til forskjell fra debatten i nettavisene, stiller folk her som regel med fullt navn, da du må være innlogget på Facebook for å kommentere. En annen forskjell er at de som kommenterer på denne siden er tilhengere av HEF og kampanjen, og dermed forholdsvis enige seg imellom.

¹¹ <http://www.facebook.com/ingenlikerablilurt> (04.05.12)

Kampen om definisjonen av «det alternative»

I denne avhandlingen skiller vi mellom tre ulike ståsteder som alle kjemper om å definere det alternative: de alternative, allmennheten og skeptikerne. I denne diskursordenen finner vi blant annet alternativdiskursen – alt som har med det alternative å gjøre, og hvor det alternative fremstilles som noe positivt. I alternativdiskursen eksisterer det spøkelser og ånder, og det er mulighet for å kommunisere med dem. Den sjette sans er høyst reell, og det er sammenheng mellom kropp og sjel.

Den vitenskapelige diskursen fremmer et annet syn på det alternative. Både HEF og store deler av allmennheten støtter seg på denne diskursen. Her legges det stor vekt på forskning og bevis. Skeptikerne beskriver det alternative som det motsatte av vitenskapen. Vitenskapen er i følge dem pålitelig og synonymt med «sannheten», mens det alternative er upålitelig og useriøst.

Innenfor den vitenskapelige diskurs finner vi også den medisinske diskurs, som særlig er i opposisjon til alternativ behandling. Selv om den medisinske diskurs lenge har tatt avstand fra den alternativmedisinske, ser vi at noen former for alternativ behandling er på vei inn i skolemedisinen. Særlig akupunktur har blitt mer og mer legitimt de siste årene. Den medisinske diskurs har dermed blitt tvunget til å revurdere sin tradisjonelle definisjon av kropp til å bli mer helhetlig og også inkludere «energetiske forbindelsessystemer». Den medisinske definisjonen av «kropp» er nå mer lik definisjonen vi finner i den alternative diskurs (Jørgensen & Phillips 1999:38).

I kampen om å definere det alternative finner vi også religionsdiskursen. Her kan vi plassere både den religionsvitenskapelige diskursen, og den kristne diskursen. Innenfor den religionsvitenskapelige diskursen er det uenighet om hvordan det alternative skal defineres, og om det i det hele tatt skal karakteriseres som religion. Men noe som går igjen er at denne diskursens «eksperter» er forsiktige med å uttale seg om det alternative. I den kristne diskursen defineres det alternative som noe farlig, som truer den etablerte institusjonen.

Noe som ofte settes i sammenheng med den kristne diskursen og det alternative er den kongelige diskurs. Siden kongen er overhode for kirken i Norge og er lovpålagt å bekjenne seg til den kristne tro, er det mange som ikke liker at hans datter, prinsesse Märtha Louise bedriver religiøse aktiviteter som de mener ikke er forenelige med kristendommen. Det alternative har altså ikke et positivt fortegn i den kongelige diskurs heller.

Også den markedsøkonomiske diskursen henger sammen med den kongelige når det gjelder det alternative. Prinsessen har blitt anklaget for å utnytte sin prinsesserolle og

tilhørende kjendisstatus til å tjene penger på engleskolen. Det alternative er i stor grad markedspreget (Kraft 2011:68). Det kjennetegnes av en plukk og miks-kultur, det finnes mye litteratur på området, mange dyre kurs, og ikke minst dyre alternative behandlinger man kan ta. I den markedsøkonomiske diskursen er det alternative noe kommersielt, som man kan tjene penger på.

Det alternative blir også berørt av den etiske diskursen, som særlig henger sammen med den markedsøkonomiske, men også den medisinske diskursen – ved at de alternative behandlerne blir beskyldt for å tilby behandlinger som ikke har noen effekt, eller til og med kan være skadelig. Disse behandlerene, og andre som driver med for eksempel medium-virksomhet eller spåtefontjenester blir beskyldt for å utnytte folk som er i en sårbar situasjon. Den etiske diskursen beskriver ofte det alternative som noe skadelig og farlig, som helst bør unngås.

I debattfeltet om Märtha og engleskolen så vi at også den norske nasjonaldiskurs trekkes inn i forbindelse med det alternative. Debattantene uttalte at Märthas englevirksomhet gjorde dem flau over å være norske. Her ble også den kongelige diskurs trukket inn, og Märtha som kongelig representant for Norge. Denne interdiskursiviteten – blandingen av ulike diskurser – er gjennomgående i nettavisenes omtale av Märtha og engleskolen.

Medias fremstilling av det alternative

Mens TV-Norge og HEF har en ganske enhetlig profil, er nettavisene mer splittet i sin definering av det alternative. Det er stor forskjell på rene informasjonsartikler, kronikker og videreformidling av andres synspunkter. Dette viser bare at det ikke er noen enighet i «allmennheten» om hvordan det alternative skal defineres.

Debattfora på nett kan kanskje sies å være litt mer representativt for «allmennheten» enn avisartiklene, men samtidig er det antakelig mange som ikke kommenterer på slike fora. Det kan være mange grunner til det. En grunn kan være at de ikke bryr seg nok om det alternative til å kommentere, men det er grunn til å tro at en del ikke tør kommentere. Dette skal vi se nærmere på i analysen av intervjuene i neste kapittel. De som forsvare det alternative er kanskje ikke de som roper høyest i slike debatter. Dette kan ha noe med hvilke institusjoner man har i ryggen, og hvilke autoriteter man kan støtte seg på for å legitimere utsagnene sine (Neumann 2001:128). Det være seg vitenskapen, skolemedisinen, eller til og med statskirken og bibelen.

Skeptikerne bruker vitenskap og kritisk tenkning som sine fremste våpen i kampanjen *Ingen liker å bli lurt*. De representerer til en viss grad den «offisielle» oppfattelsen av virkeligheten. I deres virkelighet eksisterer bare det som kan bevises vitenskapelig, og det som har blitt institusjonalisert gjennom mange generasjoner. Selv om skeptikerne har vitenskapen på sin side, mener de likevel at deres virkelighet blir truet av de alternative. Dette blir tydelig ved at de velger å gå så hardt ut for både å forsvare sin egen virkelighetsforståelse, men også å gå til angrep på de alternative. De prøver nihilere de alternative på begge måtene som Berger&Luckmann trekker frem. På den ene siden prøver skeptikerne å latterliggjøre de alternative, ved å si at «det dere tror på finnes ikke». De prøver også å inkorporere det alternative i sin egen virkelighetsforståelse, ved å gi det rasjonelle og logiske forklaringer.

Også i *Åndenets makt* ser vi at de berørte leter etter rasjonelle forklaringer på det de har opplevd. Det at de stadig legger frem ulike «bevis» på eksistensen av alternative fenomener viser at samfunnet vi lever i er sterkt preget av vitenskap og krav om bevis. Dette blir enda tydeligere i *Jakten på den 6. sans* der hele konseptet er preget av et ønske om vitenskapelighet. I analysen av intervjuene skal vi se at vitenskapelighet og bevis ikke er noe respondentene tenker på som en del av det alternative. I likhet med HEFs kampanje setter mange av dem vitenskap og bevis som motsatser til det alternative.

Selv om TV-Norges fremstilling av det alternative legger seg på en vitenskapelig linje er det tydelig at de forsøker å beskrive det alternative som noe positivt og reelt. Spørsmålet er om de lykkes med det. Hvilke inntrykk seerne sitter igjen med er vanskelig å si, men som vi skal se av intervjuene kan det virke som om disse programmene fremstilling av det alternative ikke er noe de alternative vil identifisere seg med. Dette kan både ha med forsøket på å vitenskapeliggjøre det alternative, men det kan også ha med menneskene som blir plukket ut til slike programmer å gjøre. TV-Norge er først og fremst en underholdningskanal, og disse programmene er uten tvil god underholdning, enten man deler den alternative virkelighetsforståelsen eller ikke.

Selv om noen av de alternative kanskje ikke vil identifisere seg med TV-Norges fremstilling, er programmene likevel med på å skape et bilde i media av hvordan de alternative er som gruppe. Det skapes stereotyper som tillegges en rekke egenskaper som ikke nødvendigvis stemmer overens med virkeligheten. Slike stereotyper er likevel en nødvendighet for å skape orden i verdens kaos, i følge Neumann (2001:118-119). Ser vi på de tre eksemplene, dannes et bilde av de alternative som på den ene siden er forholdsvis positivt, de er gode mennesker med gode intensjoner, de har evner uten om det vanlige. På den andre

siden fremstilles de alternative som «kvakksalvere» og «lurendreiere», eller kanskje til og med gjerne. Det er altså ikke noe enhetlig bilde media skaper av de alternative.

Målgrupper

I følge sosiologen Anthony Giddens velger vi oss ofte ut de delene av media som stemmer overens med det vi allerede vet eller tror på. Elementer som ikke stemmer overens med vår virkelighetsforståelse skaper forstyrrelser som vi helst vil unngå (1991:188). Er det da rimelig å anta at skeptikerne helst ikke ser på programmer som *Åndenes makt* og *Jakten på den 6. sans*? Og omvendt – at de alternative ikke oppsøker kampanjer som *Ingen liker å bli lurt*?

HEFs kampanje fikk en del oppmerksomhet i avisene i forbindelse med kritikken av engleskolen, som ville sende engler til Japan, våren 2011. Siden har ikke kampanjen vært så mye på dagsordenen. I neste kapittel skal vi se at bare et fåtall av respondentene hadde hørt om kampanjen. Resten hadde antakelig ikke blitt eksponert for kampanjen hvis de ikke hadde oppsøkt den aktivt. Kampanjen når kanskje helst ut til de som er skeptiske i utgangspunktet, og dermed forsterker det deres virkelighetsforståelse, og standpunkt i forhold til det alternative.

Når det gjelder TV-Norges «alternative» programutvalg når det kanskje ut til en større del av befolkningen enn HEFs kampanje. Det er lettere å switche innom disse programmene når man sitter å ser på TV, enn det er å aktivt oppsøke HEFs nettsider. Samtidig kan man jo velge å switche videre, hvilket sikkert mange skeptikere gjør. Det kan jo også hende at skeptikerne ser på disse programmene, fordi de kanskje til en viss grad bekrefter det bildet skeptikerne har av det alternative. Mange bruker nok disse programmene som ren underholdning (Kraft 2011:8), og lar seg ikke affisere av at det presenteres et annet virkelighetsbilde enn det «offisielle».

De alternative som ser på disse programmene, gjør det nok med andre øyne enn skeptikerne og allmennheten. Det som presenteres kan virke bekreftende på deres virkelighetsforståelse. I tillegg kan det være med på å legitimere alternative virksomheter som f.eks. «husrens» (Endsjø&Lied 2011:189), og alminneliggjøre det alternative. Likevel er det ikke alle som liker måten TV-Norge fremstiller det alternative på, og mener det gir et feil bilde av hvordan deres virkelighet er.

TV-Norge er ikke den eneste «kanalen» som formidler et bilde av det alternative til store deler av befolkningen. Nettavisenes artikler om Märtha og engleskolen når antakelig ut til en enda større del av befolkningen. VG, Dagbladet og Aftenposten har fra nesten 700 000

til 1,7 millioner lesere daglig, i følge nettstedet medienorge.no.¹² Selvfølgelig er det ikke sikkert at alle disse leser om Märtha og engleskolen, men uansett får nok de fleste med seg overkskriftene. Det er som sagt stor variasjon i disse nettartiklene – både skeptikerne og de alternative er representert, sammen med en rekke andre synspunkter. Som vi så av debattfeltet er det stort engasjement rundt denne saken, og «alle» har en mening om det. Så selv om media ikke nødvendigvis bestemmer hva du skal mene, så er det i stor grad med på å bestemme hva vi skal mene noe om – jmf Gripsrud og dagsordenfunksjonen.

¹² <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&medium=it&queryID=253>

Kapittel 5 :Analyse av kvalitative intervjuer

Hvordan påvirkes de alternatives virkelighetsforståelse?

Vi har nå sett hvordan det alternative fremstilles i media. Selv om fremstillingen i de ulike eksemplene ikke var entydig, er bildet som tegnes av det alternative overveiende negativt. Nå skal vi se på hvordan de alternatives virkelighetsforståelse påvirkes av dette. Vi starter med en presentasjon av intervjuobjektene og noen eksempler fra intervjuene for å skape et bilde av respondentenes virkelighetsforståelse. Deretter vil vi gå nærmere inn på de ulike temaene respondentene var opptatt av i intervjuene: fordommer og stereotyper, en vitenskapelig virkelighetsforståelse, det økonomiske aspektet, medias rolle, signifikante andres betydning og vegring for å snakke om det. For å illustrere bruker vi respondentenes egne utsagn. Ved hvert sitat finnes en kode, for eksempel (5)23R. Dette betyr at utsagnet er hentet fra intervju nummer fem, spørsmål nummer 23, og at det er respondenten som snakker.

Presentasjon av intervjuobjekter

Respondent nr 1 er en kvinne på 28, la oss kalle henne Anne. Hun har seks års høyere utdanning, blant annet en mastergrad i engelsk. Anne er ikke helt sikker, men tror hun er medlem av statskirken. Hun har flere ganger gått til alternativ behandling, med gode resultater i følge henne selv. Eksempler på alternativ behandling hun har vært innom er: Hypnoterapi, regresjonsterapi, tankefeltterapi, healing, fjernhealing og akupunktur. Anne er medlem av *Alternativt forum* på Facebook, og er aktiv i diskusjoner der daglig.

Respondent nr 2 er en kvinne på 25, hun velger vi å kalle Mari. Hun har foreløpig 4,5 års høyere utdanning, og er snart ferdig med arkitektstudiet. Heller ikke Mari er sikker på om hun er medlem av statskirken. Hun er verken døpt eller konfirmert, og moren hennes er ikke lenger medlem av statskirken. Moren er «ekstremt alternativ», og Mari har fått alternative impulser via henne hele livet – dette inkluderer guruer, akupunktur, fysioterapi, soneterapi, lysterapi, helsekost, mediumer og klarsynte.

Respondent nr 3 er også en kvinne på 25, vi gir henne navnet Lise. Hun har gått ett år på folkehøgskole, på linjen *Alternativ livsstil*. Lise har jobbet i noen år, og går nå andre året på en bachelor i sosiologi. Hun er ikke medlem av statskirken. Lise har prøvd ut ulike

alternative behandlinger, som akupunktur, homeopati og en alternativ kostholdsveileder. Hun er generelt veldig opptatt av alternativ behandling og hun tror på gjenferd.

Respondent nr 4 er en 55 år gammel kvinne som får navnet Kari. Hun har treårig høyskoleutdannelse, og har tatt diverse fag på universitetet. Hun er ikke medlem av statskirken. Kari har prøvd diverse alternative behandlingsmetoder, og ser ofte på programmer som *Åndenes makt* og *Fra sjel til sjel*. Hun er ganske avslappet i sitt forhold til det alternative, men snakker ikke om det med mindre hun merker at folk er interessert.

Respondent nr 5 er en mann på 49, han kaller vi for Per. Av utdanning har han videregående skole, og nå er han underveis i en sosiologi-bachelor. Han er medlem i statskirken, men er ikke praktiserende. Per er opptatt av både alternativ behandling og av ånde verdenen. Av alternativ behandling har han prøvd blant annet tankefeltterapi og healing. I tillegg driver han med meditasjon og har vært på kurs i kanalisering og reading.

Respondent nr 6 er en 25 år gammel kvinne som er utdannet grafisk designer, men som jobber i barnehage. Vi kaller henne for Nina. Hun er medlem av statskirken, men er preget av tankegangen bak det alternative. Hun føler at det gir henne mye støtte, og «en måte å se livet på». Det alternative er forholdsvis nytt for Nina, og hun er dermed veldig forsiktig med hvem hun forteller dette til.

Respondent nr 7 er en mann på 23 som er utdannet kokk, som får navnet Pål. Han er ikke medlem i noe religiøst trossamfunn, men er veldig åpen for, og interessert i det alternative. Pål har sett og opplevd «spøkelser» ved flere anledninger. Dette har gjort ham sterk i troen på det alternative, og han er veldig åpen om denne interessen.

En alternativ virkelighetsforståelse

For å få et innblikk i respondentenes virkelighetsforståelse skal vi nå ta for oss en rekke utsagn fra intervjuene der dette kommer til uttrykk. Vi skal se at det samsvarer med beskrivelser av det alternative som vi har vært inne på tidligere i avhandlingen. Vi ser blant annet at spøkelser og ånder er en del av denne virkelighetsforståelsen:

(7)3R: (...) den ene skolen der jeg gikk på videregående, det var et gammelt sykehus. Der jeg ble låst inne et par ganger, og jeg så en person som gikk igjen, det var ei sykesøster. Og det som var, det var det at det var en veldig markant lukt. Jeg vet ikke om du har hørt om noe som heter eter? (I: Ja, m-m.) Som var bedøvelsesmiddel før i tida. Hver gang hun hadde gått forbi, eller var i samme rom, så lukta det den.(...) Og

den er jo en veldig markant og sterk lukt, så det gjorde at jeg kunne si at hun var der. (...) Og en par av jobbene jeg har jobbet på har det vært spøkelser i. Eller...spøkelser...åkei...ja, skal vi si...krafter, ånder da, som har vært. Som jeg har både merket på godt og ondt da, for å si det sånn.

Intervjuobjektene er også opptatt av holisme og alternativ behandling:

(2)16R: Jeg tror på det som fungerer for meg, det som skjer med min kropp, når jeg reagerer på noe med resten av verden, som er der hele tiden, i en helhet, i et samspill. (...) Ikke fordi noen andre har sagt det, eller noen andre har gitt det til meg, men fordi *det* skjer med min kropp når jeg gjør det og det og det, eller får det gjort mot meg. Og det er fakta som er inni meg. Det er den eneste faktaen jeg stoler på.

(3)7R: jeg synes bare synd på de som ikke får gleden av et holistisk syn på livet, de som ikke får mulighet (..) til å prøve andre behandlingsmetoder enn tradisjonell medisin, de får ikke høste goder av meditasjon, evt andre naturlige goder.

Også meditasjon er flere av respondentene opptatt av. Her forteller Per om at han er med i en privat meditasjonssirkel, der de også driver med kanalisering og reading:

(5)7R: (...) Vi mediterer først, og så driver vi med litt sånn kanalisering og reading og sånt da. Så jeg opplevde jo for første gang her...forrige gang jeg var der...å kanalisere, og få frem bilder som kunne stemme overens med en person som den andre kjente...

Selv om det blir feil å generalisere og si at alle respondentene har samme virkelighetsforståelse, er det likevel elementer som går igjen. Holisme, tro på spøkelser og kontakt med ånde verdenen utgjør en viktig del av de intervjuedes virkelighet.

Fordommer og stereotyper

Som vi så av medieeksemplene i forrige kapittel, florerer det av fordommer mot de alternative. Dette var et gjennomgangstema i alle intervjuene, og noe som ble tatt opp flere ganger underveis. Alle respondentene har klare tanker om hvordan de tror andre oppfatter dem, og på dette området er de rimelig samstemte alle sammen. Det som går igjen er at de tror folk ser på dem som dumme, rare eller gale, fordi de har en annen virkelighetsforståelse enn det som er normen i samfunnet. Nina, for eksempel uttalte at: «(6)5R: Folk flest, sånn som jeg

oppfatter det, har litt sånn motstand mot det. Og litt sånn (fnyser)...’Det der er nå bare vas, liksom’».

Også Pål er inne på at det finnes mye fordommer mot det alternative Han mener det kommer av mangel på informasjon eller innsikt i det alternative:

(7)7R: Mange vil jeg egentlig tro har en holdning til det at «haha, de der er gale!», og at «nei, det finnes ingenting annet enn det som man ser og kan føle», og sånne ting. Og tror at miljøene egentlig er diverse sekter, egentlig. Mange ganger. Det er i hvert fall det jeg ville trodd hvis jeg ikke hadde opplevd noe sånt selv, vil jeg påstå.

Mari trekker frem et eksempel på hvor ubehagelig hun synes disse fordommene er. Da hun gikk på ungdomsskolen var det en episode der en klassevenninne spurte om hva hun hadde gjort på nyttårsaften:

(2)3R: (...) Også skulle jeg akkurat til å svare, og så sier hun «Åja, nei forresten...feirer du nyttårsaften?» (...) Det var utrolig ubehagelig. (...) det høres ut som en veldig bagatell egentlig, men det var bare det å møte en holdning til at bare fordi noen ting i livet til den andre personen er annerledes, så tenker de sånn at «hele verdensbildet ditt er annerledes, hele året ditt er annerledes».(...) De hopper til en eller annen konklusjon da, (...) (om) hvordan min verden, eller virkelighetsforståelse er, også løper de til andre enden av skalaen, også tenker de at ja «du er jo helt rar du, liksom».

Noe som henger nært sammen med slike fordommer er stereotypier. I denne avhandlingen blir «de alternative» definert som gruppe. Det betyr at de tillegges en rekke egenskaper, og at det knyttes visse forventninger til hvordan de skal være (Neumann 2001:118-119). Bildet som tegnes av de alternative i denne avhandlingen er forholdsvis nyansert, men som vi så i forrige kapittel bidrar ikke media til det samme. Media omtaler de alternative som en gruppe, og det hevdes at mange alternative har tatt denne gruppeidentiteten til seg (Gilhus&Mikaelsson 2005:151). Likevel er det ikke alle som er like komfortable med stereotypien som følger med denne gruppeidentiteten:

(2)3R: (...) De har antatt at du er en type person, du er en stereotypi, et eller annet, og den synes jeg var ubehagelig å ha på meg, fordi jeg er ikke noen stereotypi, uansett hva jeg tenker, hva jeg tror, hva holdningen er, så kan ikke jeg kategoriseres eller settes i en bås, bare basert på et eller annet ord, eller noe de snapper opp da.

Neumann understreker at folk som blir kategorisert som en viss stereotypi, men som selv ikke mener de passer inn i den kategorien, kan kjempe en evig kamp for å motbevise denne stereotypien, men aldri helt lykkes (2001:119). De alternative karakteriseres ofte som naive og godtroende, og enkelte betrakter de alternative som mentalt syke. Det bildet som skapes av det alternative i media, er ikke akkurat flatterende, og det er veldig forståelig at de alternative ikke vil identifisere seg med den stereotypien. Som Per sier det, i en spøkefull tone: «(5)7R: (...) sagt litt sånn kynisk, så hadde de kommet i hvite frakker og hentet deg, hvis det hadde vært noen år tilbake i tid (ler)». Senere trekker han frem en annen opplevelse som går på det samme:

(5)33R: (...) Jeg opplevde jo å sitte her på psykologiundervisning, hvor vi skulle ta for oss personlighetsforstyrrelser, for jeg tok psykologi i vår da. Og da sa han som var klinisk psykolog, som hadde undervisningen, at ja «når vi i dag snakker om personlighetsforstyrrelser, så kan vi ta for oss folk som ser og hører ting i hodet sitt», også trakk han frem Märtha Louise og Engleskolen, og så trakk han frem Åndenes makt som et eksempel.

I tillegg til mental sykdom trekker flere av respondentene linjer til heksebrenning: «(4)27R: Det er jo en sånn rød tråd fra at dem brente hekser på bålet, sant, fordi de hadde mer kunnskaper. Dem hadde jo mer kunnskaper, dem brukte jo ting som var utradisjonelt da eller...». Opp igjennom historien har det vært mer kritisk å gå imot normen enn det er i dag. Interessen for det okkulte og esoteriske, noe som er skjult og hemmelig (Uldal&Winje 2007:13, 25), kunne på mange virke skittent og litt farlig. Folk frykter gjerne det de ikke vet noe om, og kanskje henger noen av disse fordommene igjen?

Likevel er det ikke alle som opplever fordommene like sterkt: «(1)4R: (...) hvis jeg en sjelden gang nevner det til noen venninner eller bekjente eller noe sånt, så ser jeg at de liksom smiler litt, men de sier jo ikke noe». Nina og Lise er heller ikke helt sikre på om fordommene er så ille: «(6)18R: (...) Men det kan jo og være jeg som forestiller meg at det blir verre enn det er da». Og: «(3)2R: (...)Vet ikke om det er jeg selv som antar at folk har denne oppfatningen, eller om de faktisk har det». Lise legger også til at «(3)14R: (...) jeg får gode tilbakemeldinger/respons på for eksempel facebook-poster, eller når jeg sier jeg har vært hos akupunktør, det er ikke bare negativt». Per er også inne på dette: «(5)5R: Samfunnet, det begynner å bli mer og mer åpenhet om det. Hvis du sammenligner med for 10-15-20 år siden, så...så er det jo en helt annen åpenhet i dag». Men likevel:

Jeg føler jeg blir sett på som useriøs, urasjonell, godtruende folk når det kommer til det alternative. (...) Dagens samfunns fokus på og vektlegging av logikk, rasjonalitet, effektivitet, det målbare etc, fører naturligvis til at mindre håndfaste retninger blir sett «ned på».

Hegemoner i samfunnet

Det kan se ut til at mange av fordommene mot det alternative kommer av mangelen på vitenskapelige bevis. Som vi så av medieeksemplene brukes vitenskapen for å legitimere påstandene som fremmes om det alternative som noe negativt. Det følger en stor autoritet med å ha en slik institusjon i ryggen. For veldig mange nordmenn er en vitenskapelig virkelighetsforståelse noe selvsagt. Vitenskapen har blitt institusjonalisert gjennom flere generasjoner, og står som en hegemon i samfunnet som alt skal måles opp mot. Som Mari sier det: «(2)14R: (...) det er jo det vi gjør med vitenskapen – vi sluker den rått. (...) Du blir lurt til å tro at det er det eneste verdensbildet du kan ha. Det er det eneste som finnes. (...) De sitter med all makten på hvordan vi har lov til å tenke».

Folk har tiltro til autoriteter, og når hegemonene i samfunnet representerer en vitenskapelig virkelighetsforståelse, vil de alternative som har et annet syn på virkeligheten ofte bli møtt med skepsis. Som Nina sier det: «(3)15R: (...) 'folk flest' er skeptiske til enhver form for alternativ aktivitet som ikke har hold i vitenskapelig forskning». Også Pål trekker frem at alt må være vitenskapelig bevist for at folk skal tro på det:

(7)36R: (...) Alt skal jo være kryssforsket på, fram og tilbake. (...) Forskning er jo med på å styrke ting, og svekke ting, det er det jo, men i våres tilfelle, så er det kanskje mange ganger at det er svekkende, på grunn av at...ja, hva skal man si...det går ikke an å bevise det på papiret. Og det er det som er så vanskelig, for alt må være håndfast.

Medieeksemplene viste at de alternative, representert ved *Åndenets makt* og *Jakten på den 6. sans*, prøvde å legge seg på en vitenskapelig linje. Slike forsøk på forene det alternative med vitenskap har vi også sett tidligere: Spiritistene på 1800-tallet «*trodde ikke på ånder, men mente å erfare dem rent empirisk*» (Uldal&Winje 2007:28). I andre tilfeller har det blitt tenkt at det åndelige og det vitenskapelige skal gå opp i en syntese, og at «*visdommen religionene står for, representerer et høyere nivå av menneskelig innsikt enn vitenskapen selv gjør*» (Gilhus&Mikaelsson 2005:125). Her ser vi at Per legger vekt på vitenskapelighet når han poster alternative artikler på facebookprofilen sin:

(5)13R: (...)Meditasjon, sånne artikler, det legger jeg ut. Jeg har funnet flere, spesielt innen meditasjon da, som går på, litt på forskning og så, som på en måte sier at forskning viser det og det i forhold til punkter i hjernen, og...for folk som har meditert, kontra folk som ikke har meditert da.

Dette forsøket på vitenskapeliggjøring som vi så hos spiritistene og TV-Norge har nok likevel ikke satt de alternative i et bedre lys. Som vi så i HEFs kampanje settes det alternative som en motsetning til vitenskapen, og det er dette som i følge skeptikerne gjør det til noe negativt. At det alternative ikke er vitenskapsbasert er noe som går igjen hos respondentene. Det kan dermed virke som om de fleste av dem tar avstand fra forsøket på vitenskapeliggjøring som vi så hos TV-Norge:

(2)5R: (...) alternativ medisin er et felt som...det er alternativt, det er ikke vitenskapsbasert. Hvis det hadde vært vitenskapsbasert, så hadde det vært vitenskap, i vitenskapens forstand, i det paradigmet vi lever i, og da hadde det vært sannhet, da hadde det vært klart, da hadde ingen stilt spørsmålstegn ved det.

De alternative, representert ved intervjuobjektene, ser det ikke nødvendigvis som et hinder at det alternative ikke kan bevises vitenskapelig. Lise uttalte at «(3)11R: (...) jeg mener bestemt at det finnes mer enn hva forskerne kan finne ut av, prosesser, energier, sammenhenger, følelser i kroppen som ikke lar seg måle, ikke lar seg tallfeste og rasjonalisere». Likevel byr det på problemer hvis temaet kommer opp til diskusjon med en skeptiker:

(3)12R: (...) så blir det veldig vanskelig å skulle argumente ved å bruke nettopp tall, målinger og forskning fordi du da opererer innenfor det «vestlige paradigmet» om du skjønner. Så ja, jeg synes det er vanskelig å forklare en skeptiker, -vise eller *bevise* (for) han/henne forhold som har med det alternative å gjøre.

De som roper høyest i slike diskusjoner er som regel de som stiller seg bak hegemonene i samfunnet. De fleste tar vitenskapen for gitt, og stiller ikke spørsmålstegn ved dens legitimitet. De forventer samtidig at alle andre også skal rette seg etter denne autoriteten. Da blir det vanskelig for de alternative å argumentere imot. Nå er det ikke nødvendigvis slik at de alternative vil argumentere *mot* vitenskapen. De fleste av intervjuobjektene stiller seg i

utgangspunktet positivt til vitenskapen, her representert ved Nina: «(6)34R: (...) vitenskap er jo det som bringer oss fremover på mange områder».

Både Kari og Anne understreker at det alternative ikke nødvendigvis trenger å utelukke vitenskapen, at det går an å kombinere skolemedisinen med alternativ behandling: «(4)6R: (...) Jeg mener, hvis man er syk, så skal man selvfølgelig høre på legene *også*» og «(1)23R: (...). Men man trenger jo ikke å velge da. Det går an å gå på medisiner, samtidig som man går til en sjaman, eller hva man måtte ville, sant». Mari mener at vitenskapen og det alternative bare er to sider av samme sak:

(2)2R: (...) jeg har fått både det vitenskapelige bildet, og det alternative bildet. Da jeg var liten, så var det vanskelig fordi de sto som motsetninger, men når du blir eldre så skjønner du at...så har i hvert fall jeg godtatt at de er ikke motsetninger. (...) Jeg har fått begge deler da, uten at jeg tror det ene er mer riktig enn det andre, for jeg tror jo at det bare er to sider av samme sak.

Men selv om de alternative kanskje er fortrolige med å leve med to virkelighetsforståelser som på mange måter strider i mot hverandre, er det ikke så lett å skjønne for de som står utenfor: «(5)6R: (...)jeg tror kanskje at folk føler seg litt trygg innenfor den rammen de er vant med. Og at man går ikke og utfordrer den ramma, fordi det stemmer ikke overens med det man kan».

Når det gjelder den religiøse rammen er det kristendommen som setter standarden. Statskirken den rådende religiøse hegemonen i Norge, og størsteparten av befolkningen er medlemmer. Selv om det er stadig færre i Norge som vil kalle seg personlig kristne, er likevel de kristne verdiene grunnleggende for mange. Det at kristendommen er institusjonalisert, er kanskje én av forklaringene på hvorfor vi sjeldent ser skandaleoppslag om den kristne tro i media, sammenlignet med troen på det alternative. Per stiller seg undrende til hvorfor det skal være annerledes å tro på det alternative, enn å bjekjenne seg til den kristne tro eller andre institusjonaliserte religioner:

(5)25R: (...) Vi kan ikke bevise at det som er i Bibelen, alt det der, Gud og sånn, er sant, men likevel så er det millioner av mennesker som tror på varianter av det, i tillegg til Koranen og Buddhismen og masse andre ting da, så det kan jo ikke bevises mye av det der heller.

Det økonomiske aspektet

Det alternative er i stor grad markedspreget. Kjøp og salg av varer og tjenester bygger et nettverk som binder det alternative sammen (Kraft 2011:67-68). Enkelte aktører tjener store penger på det alternative. Blant annet har prinsesse Märtha og engleskolen tjent store penger på sine bokutgivelser (Fotland 2012(b)). Mange stiller seg kritiske til å blande penger og religion, og selv om dette ikke er noe uvanlig, eller et spesielt trekk ved det alternative får de mye kritikk for å utnytte folk for penger. Både Per og Mari tar opp hvorfor de tror det er sånn: «(5)37R: (...) Det henger igjen litt fra gammelt av, det der...at du skal ikke betale for sånne ting».

(2)18R: (...). Og det som er feil med hele den settingen med alternativ medisin, er at den treffer så moralsk, den treffer så konkret moralsk, fordi det er så følelsesmessig. Hele det alternative miljøet, og alternativ behandling går på følelsesspekteret. Og da er den utsatt for det angrepet, for at du utnytter det emosjonelle.

Her trekker de inn den etiske diskursen som vi var inne på i forbindelse med artikkelen om engleskolen som ville sende engler til Japan. Dersom det derimot *ikke* er penger involvert mener intervjuobjektene at det alternative blir møtt med mer aksept:

(5)38R: (...) Jeg husker det sto en healer på et program på TV, og hun la ut, og hadde masse folk, og hun la ut om ditten og det ene og det andre, men hun tok ikke betalt. Da var det liksom aksept for at hun kunne stå fram, og da var det ingen som protesterte på det hun gjorde.

Men som Mari sier er det ikke sånn det fungerer i dagens samfunn – alle må ha penger for å leve. Derfor mener respondentene det er greit at de som har det alternative som daglig virke tjener penger på det:

(2)18R: (...) selvfølgelig, de må ha noe å leve av, det skjønner jeg, og det er jeg helt enig, selvfølgelig må man ha noe å leve av. (...) sånn er verden, og det at noen får betalt for noe de har valgt å vie all sin tid til, det er ikke feil det heller. Man kan stille spørsmålstegn ved prisene, men de også trenger noe å leve for.

Selv om respondentene er enige om at alle som har det alternative som jobb, må få lov til å tjene til livets opphold, stiller de spørsmålsteget ved de stive prisene som er på enkelte tjenester:

(3)13R: (...) Det er når de begynner å håve inn store summer som dette at det blir mistenksomt, og folk naturligvis reagerer. Jeg tenker litt som så, at om noen virkelig har lyst å hjelpe folk, og det er en metode/behandlingsform de virkelig har troen på, hvorfor ta så mye penger for disse tjenestene?

Som Lise er inne på her, er det først når det er store summer inne i bildet at folk begynner å bli mistenksomme. Likevel understreker flere av intervjuobjektene at dette ikke bare gjelder innenfor det alternative, og sammenligner det med andre deler av samfunnet. Kari snakker om at hun har vært og sett et show med mediumet Lisa Williams:

(4)22R: Ja, jeg har vært på show med henne. Ja, jeg synes jo det er mye penger, men det er jo sånn med folk som har konserter også. De tar jo ofte like mye penger dem også. Hvis det kommer én mann og skal ha et show, for eksempel Kristian Valen, så tar han vel sikkert en 500 spenn for en forestilling.

Respondentene er klar over at det er mange useriøse aktører innenfor det alternative. Anne trekker frem at fordi markedet er så stort, kan det være vanskelig å skille ut de som faktisk er seriøse: «(1)25R: (...) Hvis en promille av dem virkelig har noen evner til å hjelpe andre, så er det jo kjempemange som blir lurt, selvfølgelig». Flere mener at disse ødelegger for de andre: «(3)13R: (...) jeg synes generelt det er leit at useriøse aktører direkte ødelegger for de som faktisk gjør det de gjør for å hjelpe, og faktisk gjør noe bra». Men som Mari sier: «(2)18R: (...) jeg synes ikke mindre om dem, enn de som utnytter i byggebransjen for eksempel. Jeg synes det er utnyttelse, luring. De får ingen sympati. Jeg synes det er horribelt at folk utnyttes, uansett hva det er».

Ikke alle respondentene ser like sort-hvitt på det. Kari mener det er greit å blir lurt så lenge man får noe ut av det selv:

(4)22R: (...) Altså, folk må jo selv få lov til å bestemme hva dem vil betale for. Og hvis det er sånn at Lisa Williams kan gi dem noen ting, sånn at dem får det bedre etterpå, fordi at dem har hatt en kontakt med en energi da. Om det er sant, eller ikke sant, det spiller ikke noen rolle, synes jeg, så lenge resultatet er at dem får det bedre. For dem har

jo ikke noe håp om at dem skal treffe igjen den personen i levende live likevel. Hun lover jo ikke det. Men jeg skjønner jo at det er veldig lett å sko seg på sånt da.

Flere av respondentene påpeker at det ikke bare er innenfor det alternative at folk blir loppet for penger. Skolemedisinen trekkes også frem som et eksempel, og Lise spør seg her hvem det egentlig er som lurere hvem:

(3)14R: Hvorfor bruker vi mer medisiner enn noen gang før, for alle slags «sykdommer», medisiner vi for 10-20 år siden ikke trengte, som legemiddelindustrien nå mener er nødvendige? Hvem er det egentlig som lurere hvem? Her er det også snakk om betydelige summer penger.

Medias rolle

Forrige kapittel viste at det alternative ofte har et negativt fokus i norske medier. Eller som Kraft sier – det er preget av skandale eller kuriosa (2011:105). Her skal vi ta for oss respondentenes tanker rundt det alternative i media, i forhold til både HEFs kampanje, avisenes skriverier og det alternative på TV. Hva tenker intervjuobjektene at media gjør med det alternative? Blir det alternative legitimert og allminneliggjort, eller er fremstillingen i media med på å skape og forsterke stereotypene rundt det alternative?

(5)41R: Angående fremstilling av det alternative i media, så blir jeg mest irritert på de som har usaklig vinkling, for mange mennesker er den alternative måten å tenke på, noe de har et forhold til og tror på. Hvis det mye negativ vinkling i media, velger nok de fleste å kun snakke med dette med de som tenker likt om dette. Dette gjelder meg og de jeg vet av, i og rundt miljøet.

Per uttrykker her at mye negativ vinkling i media kan føre til at de alternative unngår å snakke åpent om denne interessen.

Ingen liker å bli lurt

Et eksempel på negativ vinkling i media er HEFs kampanje *Ingen liker å bli lurt*. De færreste av respondentene hadde hørt om denne kampanjen, og de få som hadde hørt om den hadde ikke inngående kunnskaper om den. De fikk derfor se to videoer fra kampanjen; med forfatter Gunn Hild Lem (2011) og allmennlege Jørgen Skavlan (2011). Først fikk respondentene spørsmål om hva de syntes om det som ble sagt i videoene, deretter om kampanjen generelt

og om hvordan de tror den påvirker de alternative. Flere av respondentene trekker frem autoriteten som ligger i yrkene til Lem og Skavlan. Særlig Skavlan tillegges ekstra autoritet: «(4)12R: det der kobler jeg jo rett til medisin da, i og med at han er lege. Men, han minte meg jo litt om Jens Stoltenberg på en måte da. Han fremstår jo veldig troverdig, og han tror jo på det han selv sier». Nina og Pål er også inne på dette:

(6)28R: Jo, dem vil jo kanskje da tro at «åh, han første der, han var lege, og hun andre var forfatter». Det er jo personer med ganske sånn myndighet på en måte. Og da kan det jo bli til at du retter deg etter det, etter hva slags posisjon andre har, som uttaler seg om det da.

(7)28R: (...) At folk blir redd for det. Fordi at det kommer en doktor med et kjent navn, ikke sant.(...) du får en større tiltro til den personen, og (...) det gjør at folk får ja...hva skal man si...en større respekt på det. Og får en sånn der at «han sier noe, ja, han må vi høre på. Han sier det er farlig, ja da er det farlig».

Likevel er det ikke alle som tar denne autoriteten for gitt. Mari blir veldig engasjert av disse videoene, og spør seg hvem det egentlig er som lurte hvem:

(2)14R: (...) Å få et syn fra noen andre, som du tar, ukritisk, uten å velge ut den informasjonen som er viktig for deg. Det er å bli lurt. Og ingen vil bli lurt. Det er bare veldig mange som er så dumme at de ikke skjønner at de blir lurt. Og hva med dem da? Skal jeg begynne å lage en kampanje mot dem? «IKKE BLI LURT AV VITENSKAPEN! INGEN LIKER Å BLI LURT» (roper ut, med tullestemme). Du kan jo ikke gjøre det. Han får lov til å gjøre det, for han går og sier i begynnelsen «Jeg er en allmennlege».

Mari reagerer også på at Skavlan bare sverter det alternative, i stedet for å fremme legevitenenskapen. Hun bruker en metafor fra fotballverdenen for å illustrere:

(2)17R: (...)det er som en dårlig fotballkamp, der du er supporter av det ene laget, også i stedet for å heie på ditt eget lag, så slenger du dritt om motstanderlaget. Det er usportslig og usaklig og unødvendig da, og det provoserer meg.

Enda fler lar seg provosere av uttalelsene til Gunn Hild Lem. Hun er noe mer bastant og setter ting litt mer på spissen enn Skavlan. Som Kari sier: «(4)18R: synes dem er ganske sånn bestemmende...altså sånn...påståelige. Jeg synes den er verst, den siste». Mari lar seg provosere, men mener samtidig at Lem undergraver sitt eget budskap:

(2)16R: Hun var litt mer provoserende (Ler). Men det er utelukkende fordi hun først sier «Jeg er dum, jeg liker populærvitenskap, jeg sluker alt, som bare noen har forsket lenge, lenge, lenge på. (...) Jeg dømmes henne ikke, men rent retorisk – se på hva du sier. Så har du allerede undergravd deg selv da. Men de fleste blir liksom skremt av mange av de ordene hun sier. Altså sånn, det å bli lurt, de stopper på det, det trigger de. Også er det sånn «åh, ja, jeg vil ikke bli lurt, jeg må jo høre på det du sier. Jeg vil jo ikke bli lurt. Jeg vil ikke bli lurt av de andre». Også skjønner man ikke hvem disse andre er.

Her reageres det på ordbruken, at det alternative settes i artikkelasjon med det å bli lurt. Likevel er de ikke sikre på hvordan kampanjen påvirker folk. Anne tror den vil komme til å virke mot sin hensikt: «(1)29R: (...) det ville bare få dem enda mer gira på det de driver med, det er jeg ganske sikker på. Men for meg som er litt sånn på vippen, så har det ikke noe å si». Mari mener at slike kampanjer bare vil «(2)17R: (...) ytterliggjøre ytterpunktene (...) også vil de ta alle de dumme, som enten faller for det ene, eller faller for det andre, de vil gå enda mer dit, ikke sant?» Også Per sier seg enig i at skeptikerne vil bli enda mer skeptiske, men han mener også at det kan påvirke de alternative negativt:

(5)31R: For dem som er imot det, så forsterker det dems tanker rundt det. (...) Men dem som er interessert i det ellers og sånt, dem forteller det til færre, vil jeg tro. For dem vil ikke bli sett rart på, dem vil ikke at folk skal le av dem, om dem hånflirer, eller you name it, hva som skjer da.

Norske nettaviser

(3)16R: Hvordan det alternative er fremstilt avhenger av hva du leser/hører og hvor det kommer fra. Noen artikler er "for" der andre er "mot". Vi kan vel si det sånn at mye av det som blir skrevet er negativt vinklet mot det alternative. Dette tror jeg får mange av de "overbeviste" til å "skjule" eller skamme seg over hva de tror på.

Fremstillingen av det alternative i norske nettaviser er varierende. I intervjuene snakket vi om det alternative i nettaviser generelt, med et spesielt fokus på debattforumene som ofte finnes under slike nettartikler. Et tema som ble tatt opp fra intervjuers side var saken om Märtha og engleskolen som oppfordret til å sende engler til Japan. Respondentene ble spurt om hvordan de trodde at saker som denne påvirker folks syn på det alternative:

(2)22R: (...) alt media sier kan tolkes selektivt i den retning man ønsker. Så om noen ønsker å gjøre narr av engleskolen, så fikk de akkurat det de ville ha når engleskolen går ut offentlig med slike meldinger.

Vi snakket også om kommentarene som ofte kommer i debattforumet under slike saker. Alle respondentene var enige i at negative og usmakelige kommentarer ofte preger slike debatter: «(7)18R: Jeg tenker jo at det er jo veldig synd at folk gjør det, at folk ikke...for det beviser jo bare hvor mye folk som ikke er åpne for det, og ikke vil vise en interesse for å forstå hva som skjer der ute». Per mener det er mye «drittkasting» i slike debatter:

(5)17R: (...) jeg mener at det er lavmål mye av det som står der. De få som går inn med...altså konstruktiv kritikk, altså kritikk som er seriøs, det har jeg ikke noe problem med, for det handler igjen om hva du tror på og hva du respekterer. Men det er rett og slett drittkasting for å si det mildt da, og det...jeg gidder ikke å svare på det, for jeg ser også hvilke svar dem får, mange av dem som prøve å være seriøse, enten dem er for eller imot.

Her ser vi at Per ikke er en av de som kommenterer slike saker. Han tar ikke det alternative i forsvar i slike debatter. Dette samsvarer med mange av de andre respondentenes holdninger til slike debattforum. De holder seg som regel utenfor. På spørsmål om hvorfor hun ikke kommenterer på slike saker, svarer Anne: «(1)17R: For å ikke sverte mitt gode navn og rykte». Om hun kunne ha vært anonym derimot, kunne hun tenke seg å kommentere, men hun har ikke gjort det til nå. Som vi var inne på i forrige kapittel, er det altså ikke de alternative som roper høyest i slike debatter. Det er de negative stemmene som høres best:

(5)19R: Jeg tror dem representerer holdningene til en god del av befolkningen, men kanskje ikke så...på et sånt...hva skal jeg kalle det...lavmål i måten dem omtaler folk på. Altså...jeg tror ikke folk...«ja, dem er dumme, dem er ditten, dem er datten, dem mangler hjerne», og sånt. Jeg tror ikke...folk går ikke og sier det til vanlig. Det er dem som kan være anonyme, eller på nettet.

Disse negative og latterliggjørende kommentarene ser ut til å påvirke intervjuobjektene åpenhet rundt interessen for det alternative: «(3)7R: (...) Negative kommentarer påvirker meg nok mer enn jeg tenker over i form av at jeg ikke snakker så mye om denne interessen som jeg kanskje ville gjort dersom folk var mer åpne». Nina er inne på dette med dagsordenfunksjonen; at media bestemmer *hva* vi skal mene noe om: «(6)7R: (...)jeg merker det hvis det er en sak i media som dukker opp. Märtha, eller et eller annet,

så...man blir jo satt på plass, man blir jo fortalt liksom at 'nei, det du tror på, det er bare tull'».

Hun legger også til at:

(6)8R: Noen står såpass støtt i seg selv, at de ikke bryr seg om det, og liksom ja...men jeg har ikke kommet så langt, så jeg blir litt sånn påvirket av andre rundt meg, og da er det liksom bare...jeg merker fort om folk er interessert eller ikke. Så den gruppa som på en måte har en avstand til det, da velger jeg å ikke si noe om det

Det at respondentene vegrer seg for å snakke åpent om interessen for det alternative skal vi komme tilbake til senere.

Det alternative på TV

Når det gjelder det alternative på TV er det delte meninger blant respondentene om hvordan de synes det blir fremstilt. Det var heller ikke alle som hadde sett så mye på de aktuelle programmene, men likevel hadde alle en mening om det. Enkelte av intervjuobjektene har et godt og seriøst inntrykk av programmene:

(7)6R: Mediumene og programleder, dem vil jeg si egentlig opptrer meget profesjonelt angående det der da. Bare at du har mediumene, de forklarer veldig mye om hva det er for noe, hva som skjer, og hva dem skal gjøre når det skjer sånne...når de tingene der oppstår.

(4)2R: Jo, det gir meg et inntrykk av at det finnes mer mellom himmel og jord, enn det vi kanskje tror. Men inntrykket av dem som er med, og dem som er programledere. Nei dem har jeg et seriøst inntrykk av. Dem virker seriøse. Hvis dem ikke hadde virket seriøse, så tror jeg at jeg hadde blitt veldig skeptisk. Så at jeg tenker at når dem virker så seriøse, så må det jo være ekte. Det kan ikke være bare skuespill. Det kan jeg ikke forstå.

Ikke alle har dette inntrykket av TV-programmene. Mari mener disse programmene gir et helt feil bilde av det alternative:

(2)19R: (...) programmer som for eksempel *Jakten på den 6. sans*, som jeg synes er helt horribelt, hvor de virkelig bare tyner noe, uten at det har noen ting med noe som helst av essensen av hva det handler om, å gjøre. Fordi, du har gjort det til en konkurranse, for det første, det er ikke en konkurranse, det handler om å hjelpe folk. (...) Så mennesker som da frivillig vil være med på det...det synes jeg er fryktelig synd

da, for hele alternativmiljøet, fordi de blir frontfigurer, de løper fremst i køen for å stå der å rope: «Sjekk, jeg er så alternativ!»

Heller ikke Pål har noe til overs for *Jakten på den 6. sans*: «(7)4R: jeg synes det blir litt for dumt, rett og slett, at man skal prøve å bevise at noen har en sånn evne for å merke sånne evner». Når det gjelder *Åndenes Makt* mener både Pål og Nina at det alternative fremstilles som noe negativt, fordi det fokuseres på det at det er skummelt og farlig:

(6)4R: Jeg synes det er litt sånn uheldig jeg, fordi i mange programmer så liksom...det fremstår som «wuahhhh» (skummel stemme), nå kommer spøkelsene, liksom sånn. Ja...så jeg er ikke så veldig fan av det, fordi...i hvert fall for min del, så virker det litt sånn...litt fjernt, selv om det på en måte...jeg kan skjønne det med husrens, og sånn...den jobben dem gjør, men fremstillinga er jeg ikke helt for.

(7)5R: De fremstiller jo dem egentlig veldig negativt da, for det er jo (...) folk som blir skadet, og alt det der. Men liksom ja, det er negativt, men...det er jo på en måte den eneste veien dem kan bevise at dem er der. Så det er jo aldri ment på et ondt vis, men...hva skal man si...energiene deres gjør at de tingene skjer, og kanskje på en feil måte da. Men dem fremstilles på negative måter da, vil jeg si.

Anne tenker at utenforstående må tro at det alternative er useriøst, hvis de bare baserer seg på det de ser på TV: «(1)7R: kanskje bare ser på sånn derre *Åndenes makt* og sånn, også tenker de at 'å herregud, for noen folk'. Useriøst liksom, kommersialisert». Mari mener disse programmene gir et fordummende bilde av de alternative, og trekker paralleller til realityprogrammet *Paradise Hotel*:

(2)20R: (...) hvis den personen jeg snakker med tror at alle er sånn, på grunn av det programmet, så hater jeg programmet, holdt jeg på å si. Men jeg hater ikke programmet nødvendigvis, men jeg hater at den personen ikke er smart nok til å forstå at det ikke er sånn alle er, bare fordi det er sånn de fremstår på TV. (...) men i utgangspunktet ville jeg sannsynligvis ikke ønsket å si noe til dem, fordi de har sannsynligvis allerede den holdningen. De har bare fått det bekreftet da. (...) Sånn som for eksempel *Paradise Hotel* da. Det viser jo et fordummende bilde av menneskerasen generelt. (...) Også sitter folk og sier «å, herregud, så dumme de er, de gjorde sånn og sånn!». (...) Det kan godt hende at de bare spiller en rolle. Men *du* sitter og bruker *din* tid på å se på det, og bekrefter din holdning om at mennesker i verden er dumme.

Hun er ikke nådig i forhold til medias fremstilling av det alternative: «(2)23R: (...) at noe er populistisk underholdning vil aldri gi styrke til respekt i et vitenskapligbasert samfunn som vi lever i».

Vegring for å snakke om det

Vi ser at media er med på å skape stereotypier som flere av respondentene ikke kjenner seg igjen i. Medias fremstilling nærer oppunder fordommer som allerede finnes i samfunnet. Dette gjør at mange av respondentene vegrer seg for å fortelle andre om at de interesserer seg for det alternative. For eksempel uttaler Mari etter episoden der en klassevenninne lurte på om hun feiret nyttårsaften: «(2)3R: (...)Etter den episoden bare våknet jeg og skjønnte, 'åkei, jeg skal ikke snakke noe mer om det her' for å si det sånn. Så det var en av de episodene som gjorde at, nei nå vil jeg ikke snakke mer om det».

Heller ikke Nina er komfortabel med å vise til alle at hun har en alternativ virkelighetsforståelse. For henne er det en ganske ny oppdagelse: «(6)16R: Nei, jeg kvier meg, fordi at...jeg har ikke kommet så langt i min egen prosess at jeg virkelig tør å vise helt hvem jeg er til alle». Hun sier at grunnen til at hun vegrer seg for å snakke om det er frykt for å skille seg ut. Hun vil ikke at andre skal sette henne i bås:

(6)6R: Nei, jeg...jeg tror det er en frykt for å...en frykt for å kanskje...redd for å skille seg ut, hvis du sier at du tror at...på det, eller det og...ja. Jeg kan i hvert fall snakke for min egen del da. At jeg har en frykt for å vise *alle* at jeg har den...står for den siden

De fleste av respondentene uttaler at de helst bare snakker om denne interessen med andre likesinnede. Dette passer godt med Goffmann og hans teori om «inntrykkskontroll» (1992:13). Respondentene unngår å vise sine alternative sider i møte med mennesker de vet har en skeptisk holdning til det, for å unngå konfrontasjon:

(5)3R: fremmede sier jeg veldig lite til, med mindre jeg er i en setting med mennesker som er interessert i det samme. Jeg sitter med en følelse da, av at man...folk respekterer ikke at du tenker annerledes. Og etter hvert som man har møtt så mye motstand, så slutter du på en måte å fortelle...eller du prøver deg forsiktig frem med å nevne litt sånne småting og sånn.

(4)7R: Nei, jeg snakker mest med dem som jeg vet kan høre på det, uten at de blir kritiske. Jeg orker ikke å krangle eller forsvare det. Det jeg har opplevd, det har jeg

opplevd. Jeg er ikke noe interessert i å si noe mer enn nødvendig, hvis det ikke er noen åpning for det.

Kari mener dette ikke bare gjelder interessen for det alternative, men også andre spesielle interesser. Her kan vi se at Berger & Luckmanns «relevansstruktur» kommer inn (2000:62). Det er ikke alt som er relevant å dele med alle:

(4)6R: (...) Det blir det samme som om hvis jeg skulle...hvis jeg var veldig interessert i matematikk, så snakker jeg ikke med folk som ikke er interessert i matte om det. Det er noe med det, at man snakker med folk kanskje som er litt interessert

Mye av det som går igjen i hvorfor de ikke snakker åpent om det, er at de ikke vil eller kan forsvare det. Det blir ubehagelig for dem fordi de ikke har noen håndfaste bevis å slå i bordet med. Noe som stadig kreves i vårt vitenskapsbaserte samfunn: «(2)21R: (...) i bunn og grunn er det den følelsen du sitter igjen med når du må forsvare noe du ikke vet hvordan du skal forsvare. Du har ikke noe å slå i bordet med. Det er derfor folk ikke snakker om det». Og:

(3)2R: (...)Jeg gikk en linje på Namdals FHS som het «Alternativ Livsstil». (...) Når jeg skal forklare hva vi gjorde blir det vanskelig å «forsvare» det.. så jeg føler et ubehag. (...) Disse opplevelsene gjør vel at jeg snakker mindre åpent om denne interessen.

Men om respondentene vegrer seg sånn for å innrømme at de har denne interessen, hvordan kan vi da være sikre på at de snakker helt åpenhjertig under intervjuet? Det kan vi selvsagt ikke være. Flere steder prøver mange av dem å tone ned sin egen «alternativitet»: «(3)7R: (...) Jeg er ikke 'helfrelst', driver med tarotkort og alt mulig. Jeg vil vel kalle meg åpen for mye, men definitivt ikke alt». Her er et annet eksempel, uttalt i forbindelse med HEFs kampanje: «(1)29R: Nå er jo ikke jeg den mest ihugga, i hvert fall sånn i praksis...sånn alternativmenneske da, men jeg kjenner en del som er sånn, og de ville nok sikkert bli veldig provosert». Det kan også være at de overdriver sin «alternativitet» fordi de blir intervjuet, eller at de bare snakker intervjuer etter munnen og gir de svarene de tror intervjuer vil ha. I følge Goffmann spiller vi alltid en rolle i møte med andre mennesker (1992:9).

Noen av intervjuobjektene toner ned sin alternativitet i møte med andre mennesker fordi de ikke ønsker å misjonere om den, men at folk skal oppsøke og finne ut av det selv:

(7)16R: (...) jeg vil jo påstå at det er jo bra å dele det, men det er kanskje litt bra å la folk oppleve sånne ting selv også. At man ikke er noe sånn...egentlig presser folk til å...sånne ting...for mange synes jo det er skummelt (ler), ikke minst.

Mari mener at den aktive misjoneringen er noe av det som skader ryktet til de alternative, at folk føler seg presset og at dette ikke er veien å gå for å få aksept for det:

(2)8R: jeg mener at noe av det som er feil, eller ikke feil akkurat, men noe av det som gjør at folk blir veldig skeptiske til det alternative miljøet, er at de som opplever noe, de som liksom kan noen ting, de som vet det, de er så raske til å gå ut med det. De skal liksom kaste det på folk. De skal liksom slenge det «Sjekk her, dette er sannheten! Dette er det som er virkelig, dette er det viktige». (...) med en gang du prøver å spre det, så blir det populistisk, og da vil du få et feil bilde, du vil få feil følelse rundt hele...som egentlig handler om et tankesett, eller et verdisyn, eller et verdensbilde da. Det kan ikke populariseres.

Per mener likevel at trenden er i ferd med å snu: «(5)38R: Gi det tyve år til, så tror jeg det er så stuereint som det går an å bli. En del av det i hvert fall. Ikke alt nei».

Signifikante andres betydning

Vi har sett at medias fremstilling av det alternative, som igjen er preget av en vitenskapelig virkelighetsforståelse kan føre til at mange av de alternative vegrer seg for å snakke åpent om denne interessen. Men vi har enda ikke fått det klart hvordan dette påvirker virkelighetsforståelsen deres. I følge Berger & Luckmann er det de signifikante andre som har størst betydning når det gjelder å forme identitet og virkelighetsforståelse (2000:137,154). Her skal vi se på hvilken betydning respondentenes signifikante andre har for dem. Mari for eksempel har vokst opp med det hun kaller «en ekstremt alternativ» mor:

(2)2R: (...) Jeg har jo en far som ikke har vært i livet mitt, så hun har vært den eneste rette formidler av all kunnskap, så når hun har formidlet sin verden, og sin forståelse, så har jo den selvfølgelig påvirket meg enormt (...) resten av verdens forståelse av vitenskap og kunnskap er veldig satt, og det er en helt annen virkelighet og forståelse enn den min mor har. Så for meg så har det vært veldig konfliktfylt da jeg var liten.

For Mari har det alternative vært en del av primærsosialiseringen, og det har skapt problemer når hun i sekundærsosialiseringen har skjønt at morens virkelighetsforståelse ikke er den samme som i resten av samfunnet. Hun har vegret seg for å fortelle om det til andre:

(2)2R: Jeg ville jo ikke at de skulle tro at jeg sto for det samme, automatisk (...) så jeg valgte å ikke snakke om det i det hele tatt, og si veldig lite, og det var alltid veldig vanskelig hvis folk spurte meg hva moren min drev med. Så kunne jeg si «mumle, mumle»...«hva sa du?»...«alternativ medisin!». Og det var liksom...jeg har aldri villet si det. Ikke fordi jeg ikke er enig med henne, eller at jeg tror hun har feil, men fordi hvis jeg sier det høyt til andre, så spør de spørsmål. Og da må jeg stå til rette for hennes syn på verden. Et syn som ikke jeg...altså jeg har blitt tillært det, jeg har ikke skjønt det selv, hvis du skjønner

Også Lises mor er interessert i det alternative, og hun har folk i nær familie som har hatt positiv erfaring med alternativ behandling:

(3)5R: Min mamma er også interessert i det alternative, har nok blitt påvirket av henne. Men jeg vil si at jeg er noen hakk mer interessert enn henne nå. Vet ikke helt hva det er som gjorde at jeg har trua på dette.. Nær familie gikk til akupunktør og fikk hjelp mot ryggsmarter. Da ble jeg overbevist. Men jeg har jo hatt tro før dette også.

For Annes del er familien omtrent de eneste hun snakker om interessen for det alternative med. De deler hennes interesse for det alternative, og dømmer henne ikke:

(1)5R: (...) Mamma, fordi jeg vet at hu, hva skal jeg si, tror på det alternative, eller...hvis man kan kalle det det? Broren min, fordi jeg vet at han er interessert i, han tror ikke så mye på det, men han er interessert i alt som har med filosofi, og det alternative og samfunnsutvikling og alt sånn. Så jeg vet at han hører på uten å dømme, selv om han ikke tror liksom på det samme. Også til mannen min, fordi han også er litt sånn alternativ.

Men ikke alle kan snakke åpent med familien sin om det. Både Per og Nina har familie som ikke er åpne for denne virkelighetsforståelsen. De unngår dermed å snakke om det til dem, fordi de har hatt ubehagelige opplevelser i forbindelse med det tidligere.

(5)9R: Jeg har jo en bror som jeg aldri diskuterer det med, for eksempel. For han avviser det totalt. Han er en kjempeflott fyr, det er ikke det, men ikke akkurat på det

området der. Også har jeg en mor som er veldig åpen for det, men...(navn) er ikke det igjen da, han vil ikke høre om sånt, så...

(6)11R: Ja, det er jo sånn, for eksempel da...faren min han...har ikke helt det samme synet som meg da. Så hvis jeg kommer på en måte å «jeg har vært på kurs i helga, og jeg tror på det og...ja...hva tror du om den tanken?» liksom, og sånn, så bare (imiterer faren) «Usj, nei det der er bare vas» liksom. Da...«ja, okey, unnskyld at jeg...»

Mari, som har fått den alternative virkelighetsforståelsen inn gjennom primærsosialiseringen, står så støtt i sin tro. Lise og Anne har også signifikante andre som bekrefter deres virkelighetsforståelse, men har antakelig ikke fått like sterke alternative impulser gjennom oppveksten som det Mari har. Selv om disse tre har signifikante andre som støtter dem er det likevel ingen av dem som roper høyt om sin alternative virkelighetsforståelse.

Nina og Per har signifikante andre som ikke deler deres virkelighetsforståelse. Ninas far mener det alternative er noe «vas», og vil ikke høre på dersom hun prøver å fortelle om det. Det alternative er også ganske nytt for henne, og ikke noe hun har vokst opp med. Hun uttalte at hun ikke står så støtt i troen ennå, og dermed er hun kanskje mer åpen for påvirkning fra media enn Mari, Lise og Anne som støttes av sine signifikante andre.

Per er noe eldre enn Nina, og virker sikrere på sin egen virkelighetsforståelse, til tross for at han ikke støttes av alle sine signifikante andre. Også Pål var veldig sikker på sin egen tro, og han var ikke redd for å snakke åpent om det. Heller ikke Kari var redd for å fortelle andre om denne interessen, til tross for enkelte ubehagelige opplevelser. Hun nevnte ikke noe om sine signifikante andres forhold til det alternative. Det kan dermed se ut til at både kjønn og alder kan ha noe å si i hvor trygg man er på sin egen virkelighetsforståelse. En annen faktor kan være om de signifikante andre støtter denne virkelighetsforståelsen eller ikke. Hvor trygg man er på sin egen virkelighetsforståelse kan igjen være avgjørende for om man lar seg påvirke av mediene.

Avsluttende refleksjoner

Innledningsvis var vi inne på at det alternative er i ferd med å bli en del av allmennkulturen i den vestlige verden. Man skulle dermed tro at det ville bli mer aksept for den alternative tankegangen. Likevel uttrykte venninnen min at dette ikke var noe hun snakket høyt om. Kanskje har den økende mediedekningen av det alternative motsatt effekt? Gjennom tre eksempler fra medieverdenen har vi sett at det alternative fremstilles på en måte som er uheldig for de alternative.

Siste del av problemstillingen spør etter hvordan medias fremstilling av det alternative påvirker de alternativets virkelighetsforståelse. Hittil har vi ikke sett noen klar indikasjon på *at* media faktisk har noen slik påvirkningskraft. Én av konsekvensene av medias fremstilling av det alternative, er at mange alternative vegrer seg for å snakke om at de har denne interessen, men dette betyr ikke nødvendigvis at media har påvirket virkelighetsforståelsen deres.

Vi har vært inne på at media ikke direkte påvirker hva folk skal mene eller tro, men at media heller har en dagsordenfunksjon, og påvirker *hva* folk skal mene noe *om*. Når media tar opp det alternative til debatt har vi sett at folk har sterke meninger om det. Særlig i debattfeltene under nettartikler om det alternative er det mye aktivitet og sterke meninger. Media gir dermed uttrykk for at mange har negative holdninger til det alternative. Er det nok til å få de alternative til å tvile på, eller revurdere sin virkelighetsforståelse?

I følge Berger & Luckmann er de signifikante andre viktige for hver enkelts selv- og virkelighetsforståelse. Dersom dine signifikante andre deler den alternative virkelighetsforståelsen er dette med på å forsterke den. Men som Berger & Luckmann sier: «De samme meningene uttrykt av ti tilfeldige bekjentskaper etter hverandre kan imidlertid begynne å oppveie ens beste venns motsatte oppfatning» (2000:154). Kan media dermed veie tyngre enn oppfatningen til dine signifikante andre, bare det negative uttrykkes ofte nok?

Det kan være rimelig å anta at dersom du ikke er trygg på din egen virkelighetsforståelse, vil du være mer åpen for påvirkning utenfra, i dette tilfellet fra media. Vi har sett at flesteparten av respondentene holder den alternative virkelighetsforståelsen sin for seg selv når de er rundt skeptikere, for å unngå å måtte forsvare seg og stå til rette for den. Så selv om media kanskje ikke nødvendigvis påvirker virkelighetsforståelsen deres, så påvirker det hvilke sider av virkelighetsforståelsen som fremheves i ulike settinger.

Samtalen er, i følge Berger & Luckmann, et av de viktigste elementene for opprettholdelse av virkeligheten (2000:155). Dersom de alternative unnlater å snakke om sin

interesse for det alternative, kan det være med på å hemme «vedlikeholdet» av virkelighetsforståelsen deres?

Media formidler en vitenskapelig virkelighetsforståelse og et negativt bilde av det alternative som er med på å opprettholde og underbygge allerede eksisterende fordommer. Dette fører til at de alternative snakker mindre om virkelighetsforståelsen sin. Hvis vi baserer oss på det Berger & Luckmann sier om samtalens opprettholdende kraft, kan vi si at medias fremstilling av det alternative kan virke svekkende på de alternatives virkelighetsforståelse.

På en annen side så vi at TV-Norges fremstilling av det alternative kan virke legitimerende og bekreftende på de alternatives virkelighetsforståelse. Både Kari og Pål oppfattet deler av disse programmene som seriøse. Pål uttalte at han syntes det var bra at mediumene forklarte så godt hva som skjedde og hva de gjorde. Pål og Kari var også de eneste av respondentene som var relativt åpne om sin interesse for det alternative.

Hos flere av de andre intervjuobjektene så vi at disse programmene hadde motsatt effekt. Særlig Mari tok avstand fra hvordan programmene fremstiller det alternative. Hva kan være grunnen til at det er så delte meninger om dette? Her kan vi trekke inn Botvar & Henriksens skille mellom nyåndelige og alternativt troende.

I følge Botvar & Henriksen prøver de *alternativt troende* ut litt av hvert av det som er tilgjengelig på det alternative markedet. Deres forhold til religion og religiøsitet samsvarer i stor grad med de religiøse forestillingene som til en hver tid florerer i befolkningen. De alternativt troende tenker gjerne ikke så nøye igjennom det de prøver ut, eller hvorfor de gjør det, og er heller ikke opptatt av å skille seg ut som en egen gruppe. De *nyåndelige* derimot, er veldig bevisste på sitt livssyn. De har tenkt nøye igjennom det de tror på, og vet hvor mye dette har å si for deres religiøse identitet. De nyåndelige er i større grad enn de alternativt troende opptatt av å avgrense seg fra tradisjonell religion (2010:67-72).

Når det gjelder utdanning og sosial status, befinner de alternativt troende seg gjerne i det nedre sjiktet, mens de nyåndelige ofte er unge, høyt utdannede, urbane mennesker (Botvar&Henriksen 2010:70). Blant respondentene i denne undersøkelsen er det flere som har høyere utdanning, og er unge, urbane mennesker. Likevel ser ikke alle de ut til å passe inn i kategorien *nyåndelige*. Det virker heller ikke rett å plassere alle respondentene som har lavere utdanning i kategorien *alternativt troende*.

Hvis vi likevel benytter oss av disse kategoriene kan vi for eksempel plassere Mari blant de nyåndelige og Kari blant de alternativt troende. Vi så at Mari vegret seg veldig for å

fortelle andre om virkelighetsforståelsen sin, mens Kari var mer åpen om det. Kari mente at TV-Norge viste et seriøst og godt bilde av det alternative, mens Mari var totalt uenig i dette.

Med dette som utgangspunkt kan det se ut til at de nyåndelige ikke vil bli identifisert med de alternativt troende. Som Botvar & Henriksen sier, er de alternativt troende langt nede på den sosiale rangstigen (2010:70), de har ofte ingen utdanning, og blir sett på som litt naive og godtroende. Det er dette bildet av de alternative som fremstilles gjennom media, både av nettavisene og av HEFs kampanje, men også av TV-Norge, selv om dette kanskje ikke er intensjonen. Dermed er det lett å tro at alle som interesserer seg for det alternative er ukritiske, uten utdanning og har lav sosial status.

Mediene utgjør en stor del av folks hverdag, og for mange er det som formidles gjennom media synonymt med «virkeligheten». I denne virkeligheten finnes bare denne stereotypien av de alternative, og dermed opprettholdes fordommene mot dem. Når dette ikke ser ut til å påvirke de alternatives virkelighetsforståelse i særlig stor grad, kan det ha å gjøre med at de søker støtte andre steder. Det kan være hos venner eller familie som deler denne virkelighetsforståelsen. Som Giddens uttalte, søker vi oss til det som bekrefter det vi allerede tror på (1991:188). Når virkeligheten som formidles gjennom media ikke stemmer overens med det bildet de alternative har av seg selv og sin virkelighetsforståelse, søker de støtte andre steder. Media som formidler av virkeligheten blir dermed irrelevant for virkelighetsforståelsen deres.

Litteratur

Berger, Peter L. og Luckmann, Thomas. 2000 (1966). *Den samfunnsskapte virkelighet*. Bergen: Fagbokforlaget

Botvar, Pål Ketil & Henriksen, Jan-Olav. 2010. «Mot en alternativreligiøs revolusjon?» i Botvar, Pål Ketil & Schmidt, Ulla (red.). *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget

Botvar, Pål Ketil & Schmidt, Ulla (red.). 2010 *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget

Bowie, Fiona. 2006. *The Anthropology of Religion*. Second Edition. Oxford: Blackwell Publishing

Davie, Grace. 2007. *The Sociology of Religion*. London: Sage Publications

Endsjø, D.Ø. og Lied, L.I. 2011. *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*. Oslo: Universitetsforlaget

Flick, Uwe. 2009. *An Introduction to Qualitative Research*, 4.utg. London: Sage Publications

Fontana, Andrea & Frey, James H. 2008. «The Interview: From Neutral Stance to Political Involvement» in Denzin, Norman K. og Lincoln, Yvonna (red.). *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*, 3.utg. London: Sage Publications

Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press

Gilhus, Ingvild Sælid og Mikaelsson, Lisbeth. 2001. *Nytt blikk på religion. Studiet av religion idag*. Oslo: Pax Forlag A/S

Gilhus, Ingvild Sælid og Mikaelsson, Lisbeth. 2005. *Kulturens refortrylling: nyreligiøsitet i moderne samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget

Goffman, Erving. 1992 (1959). *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax Forlag A/S

Gripsrud, Jostein. 2011. *Mediekultur, mediesamfunn* (4. utg). Oslo: Universitetsforlaget

Gullestad, Marianne. 1989. «Sekularisert hverdagsliv i et religionsanalytisk perspektiv» i: Marianne Gullestad. *Kultur og hverdagsliv*. S 151-167. Oslo: Universitetsforlaget AS

Heelas, Paul og Woodhead, Linda; with Benjamin Seel, Bronislaw Szerszynski and Karin Tusting. 2005. *The spiritual revolution: why religion is giving way to spirituality*. Malden, Mass.: Blackwell Publ.

Hervieu-Léger, Danièle. 2000. *Religion as a Chain of Memory*. Oxford: Polity Press.

Hylland Eriksen, Thomas. 1998. *Små steder – store spørsmål. En innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget

Jørgensen, Marianne Winther & Phillips, Louise. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag/Samfundslitteratur

Kraft, Siv Ellen. 2011. *Hva er nyreligiøsitet*. Oslo: Universitetsforlaget

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend. 2010. *Det kvalitative forskningsintervju*, 2.utg. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Luckmann, Thomas. 1973. "Philosophy, Science and Everyday Life" i Maurice Natanson (red). *Phenomenology and the Social Sciences*. Evanston: Northwestern University Press

Luckmann, Thomas. 2004. *Den usynlige religionen*. Trondheim: Tapir akademiske forlag

Lundby, Knut. 2010. «Medier som ressurs for religion?» i: Botvar, Pål Ketil & Schmidt, Ulla (red.). *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering*. Oslo: Universitetsforlaget

McGuire, Meredith. 2002. *Religion: The Social Context*, 5.utg. Belmont: Wadsworth Thomson Learning

McGuire, Meredith. 2008. *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Life*. New York: Oxford University Press

Neumann, Iver B. 2001. *Mening, materialitet og makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Partridge, Christopher. 2004. *The re-enchantment of the West: alternative spiritualities, sacralization, popular culture, and occulture, vol 1*. London: T&T Clark

Partridge, Christopher. 2005. *The re-enchantment of the West: alternative spiritualities, sacralization, popular culture, and occulture, vol 2*. London: T&T Clark

Uldal, Geir og Winje, Geir. 2007. *Hekser og healere: religion og spiritualitet i det moderne*. Kristiansand: Høyskoleforlaget

Wiseman, Richard. 2012. *Paranormalitet: hvorfor vi ser det som ikke er der*. Oslo: Humanist forlag

Ytreberg, Espen. 2006. *Medie- og kommunikasjonsteori*. Oslo: Universitetsforlaget

Internettreferanser

Aftenposten på Facebook. 2011. *Prinsesse Märtha Louise...*

<http://www.facebook.com/aftenposten/posts/208488012499653> (14.05.11)

Andersen, M. A., Johansen, Ø. D., Svendsby, E og Sperstad K. T. 2011.

Advarer mot Märthas englejakt. VGs nettutgave:

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10085577> (10.05.12)

Facebook: *Ingen liker å bli lurt*

<https://www.facebook.com/ingenlikerabilurt> (04.05.12)

Fotland, Maiken Nøtsund. 2012(a). *Lekte tampen brenner med engel for å finne mistet nøkkel*.

Dagbladets nettutgave:

http://www.dagbladet.no/2012/02/16/kultur/litteratur/bok/engleskolen/prinsesse_martha_louise/20257521/ (21.05.12)

Fotland, Maiken Nøtsund. 2012(b). *Har solgt englebøker for 30 millioner*. Dagbladets nettutgave:

http://www.dagbladet.no/2012/04/01/kultur/litteratur/bok/engleskolen/elisabeth_nordeng/20921166/ (21.05.12)

Fuglehaug, Wenche. 2011. - *Upassende og uverdige*. Aftenposten.no.

<http://www.aftenposten.no/nyheter/kongelige/article4059530.ece> (23.04.12)

Grønning, Lars Håkon. 2011. *Slik maner Märtha frem engler*. VGs nettutgave:

<http://www.vg.no/nyheter/utrolige-historier/artikkel.php?artid=10093747> (10.05.12)

HEF. Udatert (a). *Kampanjen: Ingen liker å bli lurt*.

<http://www.human.no/Aktuelt/Kampanjen-Ingen-liker-a-bli-lurt/> (23.04.12)

HEF. Udatert (b). *Begynner du å få nok?*
<http://ingenlikerablilurt.no/index.php> (29.04.12)

HEF. Udatert (c). *Fakta om det alternative i Norge og verden*
<http://ingenlikerablilurt.no/artikler.php?id=8> (21.05.12)

HEF. 2012. *Bli med på en folkeaksjon mot lureri!*
<http://www.human.no/Aktuelt/Kampanjen-Ingen-liker-a-bli-lurt/Bli-med-pa-en-folkeaksjon-mot-lureri-og-lettvintheter--/> (21.05.12)

Hjertaas, Ingvild. 2011. *Dette engasjerer våre facebookvenner*. Aftenpostens nettutgave:
<http://www.aftenposten.no/kultur/article4113243.ece#.TyF8G4GwV3I> (10.05.12)

Ingen liker å bli lurt: <http://ingenlikerablilurt.no/> (29.05.12)

Larsen, Alexandra Irene. 2012. *Hvitvasking av engler*
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Hvitvasking-av-engler-6775626.html#.T8b1QsXp1Kw> (31.05.12)

Lem, Gunn Hild. 2011. - *Jeg vil ikke bli lurt. I hvert fall ikke når det gjelder livet* (Transkripsjon). Youtube.com: http://www.youtube.com/watch?v=nyUWg4r_Q-Y (07.05.12)

Lind, Tale. 2007. - *Engleskolen er ren svindel*. Aftenpostens nettutgave:
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Engleskolen-er-ren-svindell-6476003.html#.T6FLQtIYWSO> (10.05.12)

Medienorge.no 2012. *Daglig dekning for nettaviser*.
<http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&medium=it&queryID=253> (29.05.12)

Meland, Svein Inge. 2012. *Analyserer gjerne Märthas englefjær*. Aftenpostens nettutgave:
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Analyserer-gjerne-Mrthas-englefjarA-6765498.html#.T6EfjNIYWSO> (10.05.12)

Skavlan, Jørgen. 2011. - *Nordmenn er Europas mest naive befolkning.* (Transkripsjon)
Youtube.com: <http://www.youtube.com/watch?v=0i-j5DY8hHY> (07.05.12)

TV-Norge, Nett-TV: <http://webtv.tvnorge.no/> (28.05.12)

TV- Norge, Nett-TV. *Jakten på den 6. sans:*

<http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=jakten6sans> (28.05.12)

TV- Norge, Nett-TV. 2010. *Jakten på den 6. sans, sesong3, episode 1* (Transkripsjon):

<http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=jakten6sans&content=921155735553> (28.05.12)

TV-Norge, Nett-TV. *Åndenes makt:*

<http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=andenesmakt5> (28.05.12)

TV-Norge, Nett-TV. 2008. *Åndenes makt, sesong 3, episode 5* (Transkripsjon):

<http://webtv.tvnorge.no/main.aspx?level=andenesmakt5&content=424228310017> (28.05.12)

VG-nett. 2012. *Kjøper av «spøkelseshus» tapte rettssak*

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10079536> (20.04.12)

VG-nett, protokoll. 2012: *Prinsessen kontakter sin skytsengel*

<http://www.vg.no/protokoll/?pid=926> (28.05.12)

English summary

This paper is a study in the sociology of religion on how New Age is presented in the media, and how this affects the «New Agers'» perception of reality. We have analyzed three examples from the media, where we look at how New Age is presented in different ways. The first example is two TV-shows in the New Age genre. In one of these shows people who claim they have a so called «sixth sense», compete against each other in various exercises to find out who has the best developed sixth sense. In the other show we meet people who are experiencing odd things in their houses, and they get help from so called mediums to get rid of what is in most cases identified as ghosts or spirits.

The second example is Norway's princess Märtha Louise, and her so called «angel school». We look at a variety of online newspaper articles which present a different angle on the subject. Many of these articles have a lot in common with the last example, which is the campaign *Nobody likes to be fooled*. In this campaign the skeptics argue against New Age, and especially against alternative medicine.

While the last two examples portrait New Age (mostly) as something negative and unreal, the first example shows a different perspective. In this «reality» ghosts, spirits and the sixth sense really exists. The last two examples use science to undermine New Agers perception of reality, and even the New Agers them selves, represented by the first example, try to incorporate scientific elements in to their reality to seem more convincing.

To see how the media affects the New Agers, we have interviewed some of them, and we analyze their answers, broken down in themes; their perception of reality, prejudice and stereotypes, their thoughts on science, the economic aspect, media's role, their unwillingness to talk about New Age, and the role of significant others.

The results of these inquiries show that the media's presentation of New Age is mostly negative and doubting, but some show a positive and confirming picture. And while the media might not affect the New Agers perception of reality directly, they nourish prejudice in our society, which lead to the New Agers not talking about their beliefs. Them not talking about it could lead to a weakening of their perception of reality. We found that age and gender could matter in how easily the New Agers are affected by society's prejudice. The males and the older interviewees seemed more confident with their perception of reality, than the younger females. Significant others who share the same perception of reality might be more important than the media in shaping the New Agers perception of reality.